
**DR. JOSEF PLUHAŘ – KANCLÉŘ A VYSLANEC ŘÁDU
MALTÉZSKÝCH RYTÍŘŮ.
(K NAVÁZÁNÍ DIPLOMATICKÝCH STYKŮ
S ČESKOSLOVENSKEM V ROCE 1939)**

Zlatuše Kukánová

Po rozpadu monarchie a vzniku samostatného Československa se ve společnosti častěji projevovaly tendence směřující k potlačení a oslabení všeho, co jen v náznaku či vzdáleně připomínalo staré časy. To se pochopitelně dotklo kromě šlechty i římsko-katolické církve, spojené po staletí s rodem vládnoucích Habsburků. Na jmenování arcibiskupů a biskupů měl totiž až do roku 1918 bezprostřední vliv císař, takže v pražské a v olomoucké arcidiecézi byli často dosazováni německy mluvící hodnostáři, podporující většinou protičeské nálady.¹ Dlouholetá proticírkevní agitace mladočeských a pokrokově smýšlejících kruhů našla po 28. říjnu snadno odezvu u protinábožensky a protikatolicky naladěného obyvatelstva, které nezapomnělo na přístup vysokých církevních hodnostářů k národnostní otázce a mělo v živé paměti neblahou roli církve donedávna žehnající smrtícím zbráním.² Veřejné akce proti církevním symbolům na různých místech lze považovat za počátek snah o vyúčtování s Římem, jež měly následovat jako další krok po úspěšném odtržení od Vídně.² Nejznámějším případem bylo stržení mariánského sloupu na Staroměstském náměstí dne 3. listopadu 1918. Hnutí „Pryč od Říma“ získávalo stále více přívrženců, využívajících různých akcí k podvracení církevních pozic. Pozornosti davu neunikly ani pražské nemovitosti řádu maltézských rytířů na Malé Straně, konkrétně chrám Panny Marie Vítězné, známý domácím i zahraničním turistům spíše pod názvem U Pražského Jezulátka, a řádový konventní chrám Matky Boží pod řetězem.³ Zatímco někteří z domácích politiků nepatřili k obdivovatelům a ctitelům lesku oltářů, monstrancí, procesí, ani brokátem vyšívaných ornátů, našli se mezi nimi i takoví, kteří se snažili hledat kompromis a východisko z nastalé situace.⁴

České velkopřevorství maltézského řádu, který byl jedním z nejdéle působících na našem území, reprezentovalo v mladé Československé republice konzervativní katolické křídlo, zaměřené finančně a politicky především na šlechtické kruhy.⁵ Jeho postavení v nově se konstituující společnosti komplikoval fakt, že stále zůstávalo součástí česko-rakouského velkopřevorství (provincie) s převahou rakouského, tj. německého, vlivu a se sídlem ve Vídni.⁶ Proto byl vzájemný poměr politické reprezentace nového státu a tradičního řádu s bohatou minulostí až do poloviny dvacátých let 20. století poměrně rezervovaný. Vztah

katolické církve a státu se samozřejmě dále promítal do vztahu oficiálních míst k Vatikánu a obráceně současný postoj Svatého stolce k ČSR ovlivňoval postavení katolíků v zemi od arcibiskupů, přes biskupy až k prostým věřícím.⁷ Tento trend se týkal samozřejmě světské i řeholní části církve, která byla z minulosti stejně jako pražský arcibiskup navíc ještě „zatížena“ pozemkovou držbou statků. K částečné normalizaci vztahů mezi státem a katolickou církví došlo nejprve na začátku dvacátých let po jednání s Vatikánem a v polovině dvacátých let, konkrétně po volbách v roce 1925, kdy musela oficiální politická reprezentace vzít na vědomí její sílící vliv, prosazující se stále intenzivněji díky pokrokově orientovaným intelektuálním kruhům.⁸

Mezi těmi, kteří zasáhli do politiky mladé republiky, byl ani ne třicetiletý zeměpisec dr. Josef Pluhař, s charakteristickým cvikem, nahrazeným později brýlemi, jehož hvězdná chvíle měla nastat až ve třicátých letech 20. století, kdy k oboustrannému prospěchu spojil svůj osud s řádem maltézských rytířů. Zastavme se proto blíže u osoby pozdějšího kancléře a prvního vyslance řádu a pokusme se zjistit, kdo byl dr. Josef Pluhař, jaké měl vzdělání, schopnosti a zkušenosti pro tak významné poslání. Při pokusu o sestavení stručného životopisu je nutno upozornit na fakt, že neexistuje jeho archivní písemná pozůstalost.⁹ Nejdůležitějším podkladem pro biografii jsou poněkud torzovitý nedatovaný personální spis, který spíš připomíná podklady pro slovníkové heslo,¹⁰ a životopis z roku 1946, sepsaný z dnes neznámých důvodů, i když lze předpokládat, že vznikl pravděpodobně pro potřeby nějakého ministerstva nebo státního úřadu.¹¹

Josef Pluhař se narodil dne 5. března 1892 v Hořovicích, po studiu přírodních věd, které se tehdy ještě studovaly na filozofické fakultě, protože neměly samostatnou fakultu, na české univerzitě v Praze byl v srpnu roku 1915 promován doktorem filosofie. V letech 1915–1918 byl publikačně činný především v oboru geografie a geomorfologie, kromě toho psal politické články do Národní politiky, Národních listů a do dalších deníků. V roce 1919 opustil místo asistenta geologického ústavu na univerzitě, odešel do Bratislavy a tam působil jako gymnaziální profesor. Na Slovensku pokračoval v žurnalistické a přednáškové činnosti, tady se také poprvé setkal a sblížil s ministrem pro správu Slovenska dr. Vavro Šrobárem. Kromě toho pracoval na geologicko-geomorfologických pracích pro ministerstvo železnic při výstavbě nových železničních tratí, zkušenosti z nich zúročil v několika drobných studiích.¹²

Už v roce 1920 vstoupil do vysoké politiky a stal se tajemníkem poslanců a senátorů Slovenské národně rolnické strany v parlamentu a po jejím splynutí s Republikánskou stranou československého venkova zastával funkci tajemníka.¹³ Pro neshody s vedením strany odešel v roce 1923 znovu na Slovensko,

kde se osm let podílel na domácí a mezinárodní propagaci bratislavského mezinárodního dunajského veletrhu. Ze Slovenska do Prahy se vrátil v roce 1925 jako tajemník slovenských poslanců a senátorů republikánské strany a o dva roky později se stal tajemníkem ústředního sekretariátu této strany. Jako člen odboru Národní rady československé pro zahraničí a člen předsednictva a výboru Československého ústavu zahraničního se od druhé poloviny dvacátých let věnoval propagaci republiky mezi krajany v různých evropských zemích. Převážná většina článků a přednášek doma i v zahraničí sloužila především stranické propagaci jako součást promyšleného boje s opozicí o další hlasy voličů, což bylo obvyklým jevem tehdejší politické scény.¹⁴

Pluhařova žurnalistická práce byla zaměřena zejména na prohloubení dosavadních československo-francouzských styků, proto navštívil na přelomu dvacátých a třicátých let několikrát Francii. Poznatky z cest a ze setkání s krajany využil v několika popularizujících člancích, ve veřejných a v rozhlasových přednáškách. Během pobytů ve Francii přednášel v různých městech o Československu, o úloze Francie v první světové válce a o jejím podílu na vzniku nových evropských států. Zúčastnil se také zahájení Koloniální výstavy v Paříži. V dalších letech směřovaly Pluhařovy kroky do Tripolisu a do Alžíru. Za zásluhy na poli vzájemných francouzsko-československých styků obdržel dne 23.3.1933 odznak rytířského řádu Čestné legie, který mu předal jménem francouzského prezidenta vyslanec dr. Štefan Osuský. Jeho články po návratu z cest otiskly různé pražské noviny a časopisy, Vídeňský deník, kam přispíval až do jeho zastavení v roce 1938, a časopis československé kolonie v Paříži. Řadu posluchačsky zajímavých a solidně navštívených přednášek uspořádal také pražský Francouzský ústav. Na začátku třicátých let pohovořil několikrát o ČSR v Berlíně, přičemž čestný patronát či předsednictví při těchto akcích převzali tehdejší vyslanci dr. František Chvalkovský a dr. Vojtěch Mastný. O poznání intenzivněji – a v souladu s tehdejší stranickou politikou – se věnoval československo-italským stykům a později také církevním otázkám.

Z dalšího výčtu Pluhařových aktivit je nutno zmínit místopředsednictví v Napoleonské společnosti a spoluúčast na Mezinárodním napoleonském kongresu v Praze v roce 1933, místopředsednictví celostátní krajanské akce Masarykových dnů československého zahraničí a aktivní spolupředsednictví I. celostátního sjezdu katolíků na konci června roku 1935. Jeho poznámky a práce svědčí o tom, že se jednalo o člověka mimořádně pečlivého a pilného, organizačně zdatného s dobrými rétorickými předpoklady, se všeobecným přehledem a se solidní žurnalistickou průpravou, sahající až do roku 1915, odkdy pravidelně přispíval do deníků, časopisů a kulturních revue. Kromě toho napsal řadu brožur politického, hospodářského a kulturního zaměření. Těžiště jeho geologických, geomorfologických, hospodářských a osvětových statí lze klást přede-

vším do dvacátých a počátku třicátých let 20. století, kdy byl odborně a literárně velice plodný. V první polovině třicátých let napsal ještě řadu rozsáhlejších statí.¹⁵ Později tuto činnost omezil, protože byl plně zaměstnán politickou a posléze kancléřskou prací pro řád maltézských rytířů. Republikánská strana získala v Pluhařovi kromě svědomitého a spolehlivého tajemníka také vynikajícího, erudovaného a obětavého agitátora, kterého jí mohli političtí protivníci právem závidět. Zdá se však, že on sám měl pocit, že jeho práce nebyla stranickým vedením vždy dostatečně docenována.

Snaha agrárníků získat na svou stranu církev přivedla Pluhaře samozřejmě do blízkosti vysoké církevní hierarchie. Jako tajemník pražského ústředí republikánské strany doprovázel kardinála Kašpara při různých cestách. Byl členem arcibiskupova doprovodu při cestě za kardinálským kloboukem do Vatikánu v prosinci 1935 a při ní se zúčastnil s dalšími „poutníky“ této výpravy zvláštního slyšení u papeže 14.12.1935, jež bylo symbolickým zakončením pražského celostátního katolického sjezdu.¹⁶ V rámci snah o uklidnění silícího napětí v řadách slovenského politického katolicismu věnoval český primas od poloviny třicátých let stále intenzivnější pozornost Slovenské ľudové straně, přestože Vatikán sledoval tento vývoj se značným znepokojením. Kašpar se jí pokusil více přiblížit a vyřešit na místě některé společné otázky, a proto se vydal v létě 1936 s Pluhařem na Slovensko. Pluhař opět využil této příležitosti a popsal ji ve výše uvedené 46 stránkové studii, kterou vydal vlastním nákladem, a přitom opět posloužil stranickému i svému zviditelnění. Cesty oba muže, kteří pocházeli z podobného prostředí a znali se již delší dobu, pravděpodobně ještě více sblížily. Pluhař prokazoval o generaci staršímu Kašparovi téměř synovskou úctu a byl mu rádcem a pomocníkem při řešení hospodářských záležitostí, což mu jako stranickému exponentovi nedělalo příliš velké potíže. De facto získal Pluhař postavení důvěrníka nebo spojky mezi pražským arcibiskupem a agrární stranou, již arcibiskup Kašpar projevoval postupem času stále větší náklonnost.¹⁷ Proto byla jeho nerealizovaná audience u Pia XI. u příležitosti papežových osmdesátých narozenin v létě 1937, kam byl kromě osobního sekretáře msgr. Vladyky opět doprovázen už maltézským rytířem Josefem Pluhařem, silně kritizována některými politickými stranami a jejich tiskem, načež byla později dokonce prezentována jako odmítnutá.¹⁸ Přesto se arcibiskupovi nakonec podařilo uskutečnit odloženou audienci u Svatého otce pouze s několikaměsíčním zpožděním.¹⁹ Došlo k ní dokonce dvakrát v prosinci 1937 u příležitosti Kašparovy účasti na zasedání tajné konzistoře.²⁰

Ucelenější přehled o činnosti ve druhé polovině třicátých let, o politických schopnostech a morálním profilu Josefa Pluhaře paradoxně, i když ne neočekávaně, získáme mimo jiné z poválečných vyšetřovacích spisů bývalého převora maltézských rytířů Františka Wernera Bobeho, zatčeného v květnu 1945 a vy-

slýchaného Státní tajnou bezpečností.²¹ Důležitou roli při objasnění významné události z roku 1938 hraje také materiál, shromažďovaný Národním soudem pro obžalobu bývalého předsedy republikánské strany a později ministerského předsedy Rudolfa Berana a dalších členů jeho vlády, kde se v jisté, ne právě přehlednutelné, situaci objevuje i Pluhařovo jméno.²² K těmto informacím musíme přistupovat velice kriticky a obezřetně právě s ohledem na vypovídající a na jejich snahu očistit se z řady obvinění. Většina z nich se shoduje a mnohde doplňuje údaje, které lze získat z již citovaných pramenů. Josefa Pluhaře zavedl osud do blízkosti obou jmenovaných a spolupráce s nimi mu přinesla určitě řadu výhod i problémů, které mu, jak se později ukáže, zpočátku několikrát pomohly k rychlé kariéře a nakonec mu velice zkomplikovaly život.

Při veřejné činnosti ve prospěch strany se častěji setkával s významnými osobnostmi z politických a z církevních kruhů. Jeho provázanost s Rudolfem Beranem a oddanost stranickým záležitostem zašla na jaře 1938 tak daleko, že mu Pluhař propůjčil svůj byt na Letné v Ověnecké ulici č. 31²³ k důvěrné schůzce s tehdejším německým vyslancem v Praze JUDr. Ernstem Eisenlohem.²⁴ Strana užívala také služeb a zkušeností Karla Mečíře, bývalého vyslance v Bruselu a v Athénách.²⁵ Byl například vyslán na sondážní cestu do Berlína, když se republikáni od roku 1936 pokoušeli v zájmu zachování zahraničně politické stability ČSR o dohodu se sousedními státy. Další události však ukázaly, že se i přes nejrůznější snahy nepodařilo republiku zachránit.²⁶ Podle poválečného svědectví Karla Mečíře, kterého si Beran vybral jako tlumočníka, protože neuměl německy, byl předmětem jednání „pouze“ vzájemný poměr Československa a Německa a hospodářské styky obou států.²⁷ K setkání údajně nedošlo z Beranovy iniciativy, nýbrž k němu byl vybídnut ministerským předsedou dr. Milanem Hodžou, a obě jednající strany se prý snažily vyhnout konkrétním návrhům, takže šlo spíše o informativní schůzku, při níž Eisenlohr zdůraznil její neoficiální charakter prohlášením, že k ní nemá zmocnění vlády.²⁸

Protože však hrozilo, že by Národní soud mohl přihlédnout k faktu, že ke schůzce došlo až po 21.5.1938, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky, a obžalovat tak R. Berana podle §1 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. z příprav úkladů o republiku, vypovídal v letech 1945–1947 obžalovaný a řada svědků, mezi nimi i Marie Pluhařová, velice mlhavě o termínu setkání s bývalým německým vyslancem a kladli ji do poloviny dubna 1938. Při jeho stanovení vycházel R. Beran z toho, „že tehdy pučely na stromech pupeny“, a K. Mečíř si vzpomněl, „že při zpáteční cestě ho rozrazila zima“, což přičítal tomu, že v bytě Pluhařových „bylo asi přetopeno“.²⁹ Bývalý kariérní diplomat JUDr. Eisenlohr, který po válce zaměnil službu u ministerstva zahraničí za post městského starosty v Badenweilu, vypověděl dne 7.3.1947,³⁰ že měl s Beranem více rozhovorů a také v bytě dr. Pluhaře jich bylo několik, nemohl si však s odstupem času

vzpomenout, zda se jich účastnil Pluhař osobně jako tlumočník. Dále uvedl, že probíhaly během dne nebo večer přibližně hodinu a že se uskutečnily zásadně na Beranovo přání, a ten při nich prezentoval snahu smírného vyrovnání se s Německem. Jasně do ukázkového případu maximální stranické loajality nevnese ani Pluhařova manželka, když se jako svědek v hlavním líčení dne 21.3.1947 prohlásila za osudem těžce zkoušenou ženu, naprosto neschopnou si na cokoli vzpomenout.³¹ Byla si v té chvíli velice dobře vědoma toho, že by mohla také ublížit manželovi. Opatrné výpovědi všech svědků v cause Beranových styků s bývalým německým vyslancem byly vedeny evidentní snahou nepřítížit obžalovanému, který byl nakonec v tomto bodě zproštěn obžaloby, protože Národní soud nemohl prokázat, že by ke schůzkám došlo po 21.5.1938 v době zvýšeného ohrožení republiky.³² Pro tvrzení F. W. Bobeho, že dr. Josef Pluhař pod dojmem sílícího Hitlerova vlivu koketoval kvůli stranickým zájmům dokonce i s myšlenkou spolupráce s henleinovci, se zatím nepodařilo objevit prameny. Není jasné, zda byl Bobe o těchto událostech dobře informován, nebo si je spojil s pokusy některých představitelů agrární strany o změnu dosavadního politického kurzu, při němž kvůli posílení vlastních pozic a uklidnění politické situace neváhali hledat budoucí spojence mezi henleinovci.³³

Zadržený převor Bobe vypovídal dne 25.8.1945 ke své činnosti v řádu a mimo jiné se při objasňování otázky majetku dostal brzy i k Josefu Pluhařovi, který se jako kancléř řádu pro území Československa zabýval záležitostmi rytířské větve maltézských rytířů, a tudíž i správou jejího řádového paláce na Malé Straně. Konventní budova, jako majetek kněžské větve konventu, byla naopak pod Bobeho správou. K této funkci, kterou získal v roce 1938, se vypracoval nejen díky své pili, schopnostem a nadání. Podle Bobeho se už pravděpodobně narodil pro roli politika z povolání, který „*byl vynikajícím činitelem agrární strany, kde působil jako osobní tajemník Beranův*“.³⁴ A právě v této politické straně mohl vedle velkých vzorů všemožně rozvinout svůj politický talent a postupně získávat stále silnější vliv.³⁵

Největší službu řádu maltézských rytířů prokázal Pluhař díky svým ekonomickým znalostem, kontaktům a stranickému vlivu při prodeji nerentabilního statku Dovkoje (někdy označovaného Dolha, Dolhe nebo Dovhe) na Podkarpatské Rusi, který v roce 1926 zakoupila rytířská větev řádu za finance utržené po prodeji statků Strakonice, Horní Libchava, Obytce, Měcholupy a Dožice.³⁶ Tato původně zajímavá investice se stala díky špatnému hospodaření a ekonomické krizi nerentabilní už v roce 1933 a každý rok neúměrně zatěžovala rozpočet tak, že další držení statku mohlo kdykoliv přivolat náhlý úpadek.³⁷ Řád se marně snažil prodat statek už v r. 1933 ministerstvu školství a národní osvěty, v následujícím roce neúspěšně jednal s ministrem zahraničních věcí dr. E. Benešem a s dalšími ministerstvy. Korespondence receptorátu řádu, který se zabý-

val hospodářskými a majetkovými otázkami, dokládá, že se tato situace v kratších či delších časových intervalech opakovala³⁸ Každý potenciální zájemce totiž ztratil zájem o panství v okamžiku, kdy pronikl do pravého stavu hospodaření. Prodej pasivního velkostatku, jehož pravý ekonomický stav byl veřejným tajemstvím, se brzy stal černou mýrou řádových představených a zřejmě i některých představitelů politické reprezentace.³⁹

Po intervencích kardinála Kašpara u ministerského předsedy Hodžy a u dalších politických osobností agrární strany došlo k jednání o prodeji velkostatku. Ministerská rada opět iniciovala v listopadu 1936 další poradu o možné koupi, přesto se nepodařilo najít žádné řešení. A právě za této situace vstoupil do hry dr. Pluhař, když se na začátku března 1937 stále jako sekretář agrární strany setkal v Praze s vídeňským velkopřevorem Ludwigstorffem a jednal s ním o hlavním ekonomickém problému řádu.⁴⁰ Tato otázka byla patrně předmětem jednání při slavnostní snídani s velmistrem řádu maltézských rytířů v Římě, kam Pluhař doprovázel arcibiskupa a jeho sekretáře.⁴¹ Díky značnému osobnímu angažmá uvedených osob nakonec ministerská rada schválila dne 9.7.1937 na návrh ministerstva zemědělství koupi velkostatku státem za 12 milionů korun a uvedené ministerstvo převzalo Dovkoje k 1. lednu 1938 do své správy a po vyrovnání dluhů zaplatilo řádu necelé dva milióny.⁴²

Významný čin ve prospěch financí a záchrana dobrého jména kongregace navenek nemohly dlouho zůstat bez povšimnutí představitelů řádu, a tak se brzy dostavilo uznání a s ním spojený „služební“ i společenský postup. Josef Pluhař byl navržen rytířskou větví na magistrálního rytíře a velmistr Chigi v Římě tuto žádost urychleně vyřídil⁴³ a po čase získal Pluhař magistrální velkokříž maltézského řádu. V roce 1937 byl jmenován českým vicekancléřem česko-rakouského velkopřevorství.⁴⁴ V září 1938 opustil post tajemníka ústředního sekretariátu republikánské strany, aby se mohl věnovat jinému úkolu.⁴⁵ Další pramen uvádí, že dne 27.10.1938 požádal dosavadního zaměstnavatele Ústřední sdružení československých zemědělců o povolení jednorocní bezplatné dovolené s platností od 1.11.1938, jíž bylo po několika dnech vyhověno.⁴⁶ A tehdy rozehrál Pluhař už jako kancléř další důležitou hru, totiž jednání o suverenitě řádu v Československu, která by zakládala nárok zřídit v Praze samostatné diplomatické zastoupení. Touto myšlenkou se zabýval delší dobu a ve svém blízkém okolí se několikrát vyjádřil v tom smyslu, že by z vyslanectví řádu v Praze chtěl zřídit zahraničně politické centrum pro střední Evropu.⁴⁷ Byl to záměr, který směřoval československou zahraniční politiku ke spojení s autoritativními mocnostmi typu Itálie. Je to celkem pochopitelné, protože zde navázal užší styky a osobní kontakty s vyššími, tj. se šlechtickými a s fašistickými kruhy, to samozřejmě vyplývalo z jeho postavení a bylo také vázáno na sídlo velmistrovského úřadu v Římě na Via Condotti. Bližší znalost prostředí, stranické zájmy

a vazby na vedení řádu podnítily pravděpodobně jeho hlubší zájem o italskou zahraniční politiku.

V duchu tehdejších stranických postojů hodnotil dosavadní zahraniční politiku ČSR, podle Pluhaře byla pod Benešovým vedením na falešné cestě. Dále údajně prohlašoval, „že bude nutno, aby se státy Malé dohody sblížily se státy Římských protokolů (Itálie, Rakousko a Maďarsko) a vytvořily s nimi společný blok. Tento blok měl být autoritativní s protisovětskou tendencí a tvořiti jakousi hráz proti Hitlerovu Německu.“⁴⁸ Protože ve většině zmíněných států byly u moci fašistické nebo autoritativní režimy, nebyla realizace Pluhařových úvah vyloučena, v Československu k ní však naštěstí scházely vnitropolitické předpoklady. Nakolik se jednalo o pravdivé názory, nebo nakolik chtěl F. W. Bobe po válce dr. Pluhařovi touto výpovědí uškodit, dnes už nezjistíme. Nicméně nešlo o převratné politické objevy, protože tuto zahraničněpolitickou orientaci proklamovali agrárníci veřejně v zahraničním výboru poslanecké sněmovny ústy jeho místopředsedy Jindřicha Žilky už v roce 1936 a směřovali ji na dohodu se sousedními zeměmi (Německem, Rakouskem, Polskem a Maďarskem). Později, pod vlivem několika radikálnějších představitelů, se někteří začali dokonce přiklánět více k fašizujícím projevům.⁴⁹

Další události kolem uznání suverenity řádu dostaly rychlý spád několik měsíců po připojení Rakouska Německem na podzim roku 1938. Velký kancléř (Hitler) tak výrazně zasáhl do osudu „malého“ kancléře (Pluhaře) a bezděky mu na chvíli pomohl realizovat jeho velký sen, aby po několika měsících pohřbil veškeré jeho plány.⁵⁰ V návaznosti na 34. eucharistický kongres se konal v polovině června (11.–15.6.) 1938 v Budapešti kongres řádu maltézských rytířů a po něm následovalo rozdělení mezinárodní velkopřevorské organizace.⁵¹ Pod tlakem politických událostí došlo rozhodnutím velmistrovského úřadu v Římě 4. srpna 1938 k rozdělení česko-rakouské provincie maltézského řádu na dvě samostatná velkopřevorství se sídlem ve Vídni a v Praze tak, že do působnosti českého velkopřevorství spadalo území identické s teritoriem Československé republiky. Konečně byly splněny základní požadavky naší diplomacie a odstraněny překážky, bránící jednáním o navázání diplomatických styků, které se táhly obdobím předválečného Československa už od roku 1919 jako červená nit.⁵² Do čela českého velkopřevorství byl 14.12.1938 jmenován pražský arcibiskup Karel Kašpar a Josefu Pluhařovi byla téhož dne svěřena funkce kancléře maltézského řádu v Praze a zároveň byl pověřen zřízením vyslanectví řádu v Praze.⁵³

Několik dnů předtím (11. prosince 1938) hovořil Josef Pluhař osobně s předsedou vlády R. Beranem o záležitostech maltézských rytířů a tlumočil mu přání velmistrovského úřadu v Římě, resp. samotného velmistra, ohledně ustanovení oficiálního zástupce řádu v Československu, který by měl stálý styk

s římským úřadem. Fakticky ho však měli díky vlastní řádové organizaci, ale je zřejmé, že maltézským rytířům šlo o styky na diplomatické úrovni, o které celých dvacet let existence ČSR marně usilovali. Předchozí dlouholetá spolupráce zcela jistě usnadnila a urychlila průběh tohoto jednání. Následující den odeslal dr. Pluhař dopis ministerskému předsedovi a s odvoláním na předchozí rozhovor přiložil dvoustránkový rozbor s krátkou historií řádu a s přehledem zemí s dosavadním maltézským diplomatickým zastoupením.⁵⁴ Podle jeho informací byla suverenita řádu uznávána u Svatého stolce (řád zastoupen vyslancem knížetem Vincenzem de la Scaletta, akreditovaným v Římě), ve Francii a v Rumunsku (společným zástupcem, sídlícím v Paříži, hrabětem Mariem Enricem de Pierredonem) a v Maďarsku (italským šlechticem Mariem dei Duchi Caffarellim). V Itálii byla otázka suverenity vyřešena de facto užíváním diplomatických práv a imunit velmistrem a nejvyšším koncilem řádu. Prezidentem italské asociace maltézských rytířů byl král Viktor Emanuel a předseda vlády Mussolini byl držitelem nejvyššího řádového vyznamenání (byl bailli-velkokřížník). Nedávno byl řád údajně uznán de iure ve frankistickém Španělsku, které vyslalo diplomatického zástupce ke dvoru římského velmistra, sídlícího ve Via Condotti. Německo neuznalo jeho samostatnost ani po připojení Rakouska, ale z podnětu italského ministerstva zahraničních věcí právě probíhala jednání ohledně jeho právního postavení. Ten byl také uznáván republikou San Marino⁵⁵ a v brzké budoucnosti se chystalo přiznání samostatnosti Irskem a dvěma blíže neuvedenými jihoamerickými státy.

Dne 15.12.1938 byla v Římě sepsána nota kancléře velmistrovského úřadu L. B. Machiavelliho ministru zahraničních věcí Františku Chvalkovskému, žádající – v souvislosti s pověřením dr. Josefa Pluhaře jednat s vládou o uznání suverenity v Československu – o zjištění právního a protokolárního postavení zmocněnce maltského řádu hraběte de Pierredona ve Francii, který byl francouzským státním občanem. V kabinetu ministra zahraničí byla zaregistrována o pět dnů později, to je 20.12.1938.⁵⁶ Odtud byla předána nejprve II. sekci, konkrétně přednostovi třetího církevního oddělení dr. A. Maixnerovi,⁵⁷ a ten ji dne 27.12.1938 postoupil dále Protokolu s podmínkou sdělení konečného výsledku provedeného šetření.

Horečná příprava podkladů pro jednání o uznání suverenity řádu maltézských rytířů probíhala po několika liniích. Dr. Pluhař pilně navštěvoval úřady a korespondoval s osobnostmi tehdejšího politického života. Dne 7. ledna 1939 se setkal s dr. Hubertem Masaříkem a při rozhovoru dosáhl předběžného souhlasu MZV se svou osobou jako zástupcem zmocněným k vyjednávání. O dva dny později požádal písemně H. Masaříka, aby o tom neprodleně informoval velmistrovský úřad v Římě a zároveň se zavazoval dodat slíbené podklady s popisem historie a činnosti řádu na našem území.⁵⁸ Ministerstvo zahraničí

odeslalo dne 10. ledna velmistru řádu nótu a v ní vyjádřilo oficiální souhlas s pověřením Josefa Pluhaře k jednání o právním postavení řádu v Československu. V rámci diplomatické zdvořilosti ujistilo nejvyššího představitele rytířského řádu snahou o urychlené vyřešení suverenity a v závěru vyjádřilo naději, že se tak uděje k jeho plné spokojenosti.⁵⁹

Paralelně s dr. Pluhařem připravovali podklady pro další jednání ministerké rady také úředníci II. sekce a protokolu v Černínském paláci. Jedni sestavovali materiál do vlády a druzí zjišťovali informace v zemích s akreditovaným zástupcem řádu maltézských rytířů.⁶⁰ Doktor A. Maixner vypracoval 11. ledna obširnou sedmistránkovou informaci a vyjádření k žádosti zástupce suverénního řádu maltézských rytířů, podané 12. prosince 1938 R. Beranovi. V pečlivě zpracovaném materiálu shrnul historii řádu s přihlédnutím k jeho „*teritoriálnímu substrátu*“, dále se dotkl uznání suverenity rakouským císařstvím (vyslance přijímalo od r. 1800 až do zániku monarchie) a nástupnickými státy po rozpadu Rakousko-Uherska. Zároveň zrekapituloval pokusy o uznání samostatnosti v ČSR od roku 1926 a konstatoval, že „*je otázkou politické povahy*“.⁶¹

Politickou záležitostí v ČSR bylo uznání suverenity maltézských rytířů samozřejmě už od r. 1919, z mezinárodně právního hlediska mu bránila dlouhodobě neřešená otázka česko-rakouské provincie. V zorném úhlu československé diplomacie stálo její řešení až za řadou jiných aktuálnějších úkolů, i když se většinou skrytě vázalo na vztah Československa a Vatikánu, uvnitř státu záleželo především na momentální politické, či spíše stranické, konstelaci, promítající se do vztahu ke katolické církvi. Na přelomu roku 1938 a 1939 lze chápat Maixnerovu formulaci spíš jako snahu zachránit na poslední chvíli, co se dá, a orientovat v duchu dosavadní linie agrární strany zahraniční politiku na Itálii, kde byl řád, jak již bylo naznačeno výše, protěžován morálně i materiálně tamní politickou reprezentací (králem a B. Mussolinim).

V materiálu bylo také podrobně rozebráno a zrekapitulováno uznání jinými evropskými státy. Při jeho tvorbě se částečně vycházelo z podkladů od Josefa Pluhaře, které byly doplněny o údaje z dostupných ministerských zdrojů (zejména z diplomatických listů jednotlivých zemí). Podle nich plně uznávaly suverenitu řádu Vatikán, Rumunsko a Maďarsko,⁶² jinak byla tato otázka vyřešena ve Francii a v Itálii.⁶³ Protože podání kancléře řádu z 12.12.1938 ministerkému předsedovi obsahovalo několik nejasností, měl tehdejší protokol MZV (dnešní Diplomatický protokol, který zajišťuje úřední styk a servis MZV všem akreditovaným zemím) provést vlastní šetření o diplomatickém statutu prostřednictvím jednotlivých vyslanectví. Církevní oddělení II. sekce konstatovalo, že nastala vhodná doba k uznání suverenity maltézských rytířů, při tom se opíralo o předběžná telefonická stanoviska ministerstev vnitra, školství a spravedlnosti.

Ministerstvo vnitra, pod jehož pravomoc patřily záležitosti řádu ještě podle starých ministerských nařízení z roku 1886 a 1913, nemělo zásadní námitky proti uznání, doporučovalo však vyřešení otázky vyslancovy osoby a řádových stanov pro samostatné oddělené české velkopřevorství. Dotklo se také činnosti nespolehlivých členů řádu německé národnosti, jejichž činnost však sledovalo už několik měsíců samo.⁶⁴ Ministerstvo školství se vyjádřilo, že bude podporovat rozhodující stanovisko vnitra, a uznání suverenity nehodlalo nikterak komplikovat. Ministerstvo spravedlnosti, jež zaujalo už v roce 1935 negativní stanovisko při řešení exterritoriality řádu, projevilo ochotu znovu zkoumat a případně revidovat předchozí postoj, „aby zjistilo reflex této otázky na soudnictví“.⁶⁵ Dále se vyslovilo v tom smyslu, že podle § 81b ústavní listiny ČSR ze dne 29.2.1920 č. 121 Sb. zákonů a nařízení rozhodne o otázce přiznání samostatnosti řádu, jako o otázce politické povahy, na svém zasedání celá vláda.⁶⁶

Na závěr se v informaci konstatovalo, že 3. oddělení II. sekce bude dál sledovat tuto problematiku a připraví návrh uznání suverenity řádu maltézských rytířů pro předsednictvo ministerské rady poté, co oddělení P (tj. protokol) opatří zprávy od vytypovaných zastupitelských úřadů. Pokud vláda přizná řádu suverenitu, projedná protokol otázku diplomatického zastoupení v Praze, jejích personálií, zařazení do diplomatické listiny a poměr k ostatním členům diplomatického sboru. Další úkol vyplynul pro 1. oddělení VI. (právní) sekce ministerstva, která se měla zabývat řešením otázek souvisejících s postavením legace a jejího personálu podle mezinárodního práva se zřetelem k vnitrostátnímu právu.

S nominací dr. Pluhaře na vyslanecký post tedy vyvstal před československou diplomacií nový, dosud nepoznaný, problém, neboť se diplomatickým zástupcem měl poprvé v její dvacetileté historii stát československý státní občan. Prozatím se nestalo, že by některý z akreditovaných titulářů měl státní příslušnost hostitelského, nikoliv vysílajícího státu, jak bylo běžnou diplomatickou praxí. Zaujetí stanoviska k jeho osobě proto předcházela v lednu a v únoru roku 1939 čilá korespondence pražského ústředí, rozuměj ministerstva zahraničních věcí, s několika evropskými zastupitelskými úřady a též jedním konzulárním. Konkrétně se jednalo o vyslanectví v Berlíně, Budapešti, Bukurešti, Paříži, Římě a o konzulát v Dublinu.⁶⁷

Tehdejší protokol připravil po Novém roce návrhy expedic vybraným legacím se žádostí o zjištění informací o přístupu tamních ministerstev zahraničí k vyslancům řádu maltézských rytířů, k uznání jejich suverenity a k postavení v diplomatickém sboru. Bezproblémové zkušenosti ze zahraničí hodlal totiž podle možnosti aplikovat i ve zdejších poměrech. Jednalo se o mimořádnou a obzvláště choulostivou situaci, se kterou měla Praha minimální zkušenost, a proto se snažila – jako již poněkolkáté – okopírovat fungující a vyhovující model

v jiných zemích. Vždyť se připravovalo přijetí diplomatického zástupce tradičního církevního řádu s charitativním posláním a s rozsáhlými právy v několika zemích působnosti. Nabízela se tu sice jistá analogie s vyslancem Svatého stolce, jakožto doposud jediným oficiálním zástupcem katolické církve v diplomatickém sboru, totiž s papežským nunciem. Jeho situaci a z ní vyplývající postavení, na rozdíl od dr. Pluhaře, však nekomplikovala otázka státního občanství.

Právě z těchto důvodů obeslalo ministerstvo zahraničních věcí vybrané úřady, aby na tamních ministerstvech zjistily podrobnosti, které hodlalo v nejbližších dnech využít při dalších jednáních ve vládě, s budoucím zástupcem řádu i s kanceláří prezidenta Háchy. Dne 12. ledna 1939 bylo připraveno a následujícího dne vypraveno kurýrní poštou několik důvěrných dopisů podobného znění. Jejich společným jmenovatelem bylo oznámení o snaze kancléře řádu maltézských rytířů dosáhnout uznání suverenity a zřídit v Praze jeho diplomatické zastoupení, doplněné žádostí pražského ústředí o zjištění údajů o postavení tamních vyslanců v diplomatickém sboru, o vztahu k držbě nemovitostí a o podobných záležitostech. Většinu informací, určených ke speciálnímu prověření jednotlivými zastupitelskými úřady, získalo ministerstvo sice přímo od dr. Pluhaře, ale přesto se snažilo o jejich upřesnění takříkajíc přímo u zdroje.⁶⁸ Ze zachovaných návrhů expedice vyplývá, že největší naléhavost byla přisuzována odpovědi z Berlína, protože do Německa byla dopravena osobně diplomatickým kurýrem.⁶⁹ Za vyslanectvím v Berlíně následovaly Řím, Paříž, Bukurešť, Budapešť a poslední byl konzulát v Dublinu, tyto zprávy byly odeslány obvyklou diplomatickou poštou. Přesto od přijetí velmistrovské nóty z Říma do odeslání „zjišťovacích“ dopisů uplynuly téměř čtyři týdny.⁷⁰

Expedice do Berlína byla doplněna o žádost ověření informace dr. Pluhaře ohledně podobného jednání s německou vládou. Německo jako nástupce rakouského státu, který uznal maltézský řád a přijal vyslance, sice zatím oficiálně jeho suverenitu neuznalo, ale začalo se zabývat touto otázkou především z iniciativy italského ministerstva zahraničí. Jednání vedli v Berlíně italský vyslanec a zvláštní delegát velmistra řádu dr. Travallini. Podle Pluhařových informací byl Adolf Hitler věci nakloněn, a proto uložil ministerstvu vnitra a zahraničnímu úřadu předložit návrh k uznání suverenity a k navázání diplomatických vztahů. O jmenovaném se v této souvislosti uvažovalo jako o budoucím mimořádným delegátu řádu v Berlíně.

Žádná z odpovědí se pravděpodobně nemohla zapracovat jako součást materiálu předkládaného do vlády s ohledem na datum jeho projednávání 20. ledna 1939. Na ministerstvu zahraničí byla 19.1.1939 přijata pouze odpověď z Paříže, ostatní jsou až pozdějšího data. Jako první zareagoval na žádost Prahy

chargé d'affaires v Paříži, když dne 16.1.1939 odeslal informace, získané v protokolu tamního ministerstva zahraničí v Quay d'Orsay.⁷¹ Podle ní nebyla ve Francii uznávána suverenita řádu de iure ani de facto, a proto byl jeho zástupce hrabě Pierredon považován za soukromou osobu, která by mohla eventuálně intervenovat na ministerstvu zahraničí v zájmu řádu maltézských rytířů. Nebyl však uznán jako řádně akreditovaný vyslanec, uvedený (tj. zapsaný) v diplomatické listině, takže podle tamního protokolu nepožíval postavení řádně akreditovaných diplomatů ve Francii.⁷² Pluhařova informace z 12.12.1938 o uznání suverenity řádu byla tedy poněkud zavádějící. Pařížský úřad také upozornil na situaci v Budapešti a na postavení tamního řádového tituláře.⁷³

Odpověď z Bukurešti byla velice stručná, k navázání diplomatických styků a ke zřízení vyslanectví maltézského řádu došlo v roce 1933 na základě výměny nót římského velmistrovského úřadu ze 14.12.1932 a rumunského ministerstva zahraničí z 10.1.1933, jejichž opis byl připojen pro informaci. Protože řád nevlastnil v zemi žádný nemovitý majetek, nemusel se zastupitelský úřad zabývat řešením daňové otázky.⁷⁴ Podle nóty se měl stát vyslancem řádu hrabě Michel de Pierredon. Maixnerův rozbor obsahoval řadu doplňujících údajů: M. de Pierredon odevzdal pověřovací listiny 27.1.1933, sídlem vyslanectví a diplomatického personálu byla Paříž, všichni pracovníci byli francouzskými státními občany.⁷⁵ V daném případě se nabízelo zajímavé srovnání se soukromým postavením hraběte ve Francii.

Jako další reagoval o den později dne 21. ledna 1939 na výzvu ústředí konzul Československé republiky v Dublinu dr. Karel Košťál, když podal do Prahy zprávu o zamítavém stanovisku irské vlády k sondážnímu jednání řádu o uznání jeho suverenity a o možném zřízení diplomatického zastoupení v zemi. Pohled na věc získal od vedoucího úředníka irského MZV J. P. Walshe, jenž se netajil negativním názorem tamních politiků na aristokracii, podporující po staletí Angličany. Podobně se stavěl i k otázce uznání suverenity řádu, který ostře označil za anachronismus odporující cílům zahraniční politiky, přestože Irsko patřilo k tradičním katolickým zemím.⁷⁶ Jejich postoji se není co divit, protože v Irsku bylo vše spojené se šlechtou a s Anglií hodnoceno stejně jako u nás před dvaceti lety vše, co jen v náznacích připomínalo Habsburky, aristokracii a monarchii.

Vyslanectví v Římě zjistilo, že Itálií byl uznán mezinárodní charakter a suverenita maltézského řádu. Jeho velmistr měl všechna práva a imunitu suverénních jiných států, ale mezi řádem a Itálií neplatilo právo zřizovat legace, rozuměj vyslanectví.⁷⁷ Akta, upravující poměry řádu k Italskému království, nebyla zveřejněna a pokud by k tomu došlo, nebylo by jejich uveřejnění uznáno maltézským řádem. Vyslanec dr. Vlastimil Čermák připojil ke zprávě informační publikaci o řádu, vydanou v Římě v roce 1930.⁷⁸ O dva dny později byla původní

zpráva doplněna opisem a překladem informace přednosty ceremoniálu, tj. protokolu, královského italského ministerstva zahraničních věcí. Z ní vyplynula řada podnětných a netrpělivě očekávaných údajů, aplikovatelných zčásti i v našich poměrech.⁷⁹ Řád maltézských rytířů byl podle italské strany uznáván jako instituce mezinárodní povahy „*mající hodnotu svrchovanosti*“.⁸⁰ Požívání celních výhod se řídilo královským dekretem č. 1259 z 26.7.1925 a podle něj byly zproštěny placení dovozních a vývozních cel předměty, náležící velmistru a nejvyššímu kancléři řádu, kteří o to však museli požádat ministerstvo financí. Prakticky to znamenalo, že celní výhody byly v podstatě podobné jako u členů diplomatického sboru. Precedence u dvora a při veřejných obřadech byla upravena dekretem z 28.11.1929 VIII č. 2099, článkem 1, který stanovil velmistru suverénního řádu maltézských rytířů stejné pocty jako kardinálům a místo bezprostředně po nich. Druhý článek dekretu určoval postavení zástupců řádu v diplomatickém sboru.⁸¹ Třetí článek specifikoval postavení bailliů spravedlnosti italské národnosti, s nimiž se mělo zacházet jako s excelencemi.⁸²

V archivu MZV je také uložena odpověď vyslance řádu v Rakousku z 25. ledna 1939, jejíž adresát není uveden.⁸³ Je v ní obsažena informace o udělení agrémentu a předání pověřovacích listin spolkovému prezidentu dne 21. ledna 1930 a o rovném postavení s ostatními vyslanci diplomatického sboru. Podle zachovaného pramene byl v září roku 1937 čtvrtým nejdéle akreditovaným vyslancem ve Vídni Alexandre van der Straten-Ponthoz. Úřad měl ještě jednoho diplomatického pracovníka – podle příjmení Malfatti di Montetretto můžeme usuzovat, že šlo o Itala – a sekretáře jménem Louis de Pasquali di Campostellato, známého z dřívější řádové korespondence, udržované mezi Vídní a Prahou.⁸⁴

Odpověď z Berlína byla vypravěna do Prahy později až 2. února 1939, protože se opírala o tři informační zdroje: berlínská nunciatura sdělila, že zvláštní delegát velmistra řádu dr. Travallini přijel v prosinci 1938 do Berlína a při této příležitosti dokonce navštívil papežského nuncia, ale konečný výsledek jednání nebyl znám. Na italském vyslanectví se diplomatickému zástupci Prahy dostalo odpovědi, „*že italská vláda uznala dávno svrchovanost Maltského řádu a že sympatizuje s návrhem, aby též Německo svrchovanost Maltského řádu uznalo, že však jednání vede Maltský řád sám s německou vládou...*“.⁸⁵ Jinými slovy: italský zastupitelský úřad dal celkem striktně najevo, že je to věc řádu a jeho zvláštního delegáta s titulem vyslance, zmocněného k jednání v srpnu 1938, který v této záležitosti opakovaně navštívil Německo. Tajemník italského vyslanectví dále odpověděl, že při jednání došlo k neshodě německých úřadů, protože centrální úřady byly uznání nakloněny, zatímco lokální jim oponovaly z legitimistických důvodů. V tomto případě hovořil výslovně o Vídni, která v očích Berlína a Říma klesla na úroveň lokálního úřadu! Berlín by určitě bez dostatečné přimluvy Mussoliniho s uznáním nespěchal, protože jeho vztah

ke světské církvi i k některým řeholím je dostatečně znám.⁸⁶ Německý zahraniční úřad na dotaz našeho vyslanectví reagoval sdělením, že suverenita řádu nebyla Německem uznána, protože mu z právního hlediska brání fakt, že maltézskému řádu chybí teritorium. I do budoucna nemohl úřad právě z tohoto důvodu doporučit uznání suverenity a navázání oficiálních vztahů.⁸⁷

Jako poslední z dotázaných se ozval zastupitelský úřad v Budapešti, který omlouval opožděnou odpověď plněním jiných naléhavých úkolů a pozdním získáním vyžádaných informací od tamního ministerstva zahraničních věcí.⁸⁸ Na dotaz z ústředí reagoval takto: maďarská vláda neuznala řád maltézských rytířů zvláštním aktem, protože vyšla z předchozí praxe přiznání suverenity rakousko-uherskou monarchií a navíc poslední vyslanec u rakouského císaře hrabě z Hardegy byl v roce 1920 uznán vyslancem v Budapešti se stálým sídlem ve Vídni. Samostatné vyslanectví v maďarském hlavním městě bylo zřízeno až v následujícím roce, tedy v roce 1921, kdy byl diplomatickým zástupcem jmenován maďarský státní příslušník hrabě Karácsonyi, pro něhož bylo řádně vyžádáno a uděleno agrément maďarské vlády. Jeho dalšími nástupci byli italští občané, kteří však v Budapešti nesídlili a byli zde zastupováni Maďary ve funkci chargé d'affaires ad interim, tj. zástupcem vyslance (v praxi výkonným vedoucím zastupitelského úřadu – pozn. autorky). Podle sdělení z maďarského hlavního města jím byl v roce 1939 pan de Barza.⁸⁹

Vyslanectví řádu se dále přiznávalo právo vlastního šifrového spojení a nedotknutelnost archivu. Vedoucí úřadu měl právo bezcelního dovozu věcí sloužících osobní potřebě, osvobození úředního vozu od daně a navíc měl nárok užívat cenově výhodnější „diplomatický benzín“. Vyslanectví se naopak nepřiznala exempce z daní budově, protože byla soukromým majetkem maďarských občanů, nejprve vyslance a od roku 1939 chargé d'affaires de Barzy, nikoliv řádovým majetkem. Maďarský vyslanec řádu podléhal jurisdikci maďarských soudů, případný cizinec „*soudím své vlasti*“, a dále se dotýkaly zdanění jen příjmy z maďarských zdrojů. Maltézští rytíři ale nevlastnili v zemi žádný nemovitý majetek, takže otázka jeho zdanění byla bezpředmětná. Z protokolárního hlediska požívali vyslanec i jeho zástupce bez ohledu na státní příslušnost „*všechny praerogativy diplomatických zastoupení i co do préséance*“.⁹⁰ Tuto veskrze důležitou informaci, která byla doručena do Černínského paláce dne 17. února, vzala II. sekce na vědomí skoro po měsíci až 11. a 13. 3., tedy až po udělení agrément, a dokonce až po předání pověřovacích listin. Situaci dr. Pluhaře se tedy nejvíc přibližovalo právní postavení vyslance maďarské národnosti a státního občanství, značnou výhodou bylo, že tamní maltézský řád na rozdíl od českého neměl movitý majetek.

Dříve než se ministerstvu podařilo shromáždit a vyhodnotit odpovědi ze všech zastupitelských úřadů, dostaly další události rychlý spád. Ministr Chvalkovský předložil dne 19.1.1939 Prezidiu ministerské rady návrh na uznání suverenity řádu maltézských rytířů.⁹¹ Ve zdůvodnění se znovu opakovalo, že rozdělením velkopřevorského úřadu a zřízením samostatného velkopřevorství se sídlem v Praze a s působností výhradně na území našeho státu, v jehož čele jsou dva českoslovenští státní občané kardinál Kašpar a kancléř Pluhař, nestojí v cestě žádná překážka, která by bránila uznání suverenity řádu. V závěru byla opět zdůrazněna orientace naší zahraniční politiky na Itálii, která přiznávala představeným řádu rozsáhlá práva a navíc podporovala snahy maltézských rytířů o úpravu právního postavení v jiných zemích, především v Německu. Dále byl podtržen zájem a přízeň Svatého stolce, což bylo třeba zohlednit v rámci udržení našich dobrých styků s Vatikánem. Materiál byl ještě téhož dne rozeslán jako „Velmi spěšný“ všem ministerstvům v Praze, Bratislavě a v Chustu, Kanceláři prezidenta republiky a Nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu s upozorněním, že bude předložen na nejbližším jednání vlády.

Úředníci neměli příliš mnoho času na jeho posouzení a případné připomínky, protože se vláda sešla hned následující den, tedy 20.1.1939. Z protokolu o schůzi ministerské rady, která zasedala v Kolovratském paláci od 16.30 do 0.30 hodin, je zřejmé, že uznání samostatnosti maltézského řádu bylo projednáváno až v pozdních nočních hodinách jako osmá z jedenácti záležitostí, zařazených mimo předem stanovený program.⁹² Návrh ministra zahraničních věcí čj. 9346/II-3/38 z 19.1. byl jednomyslně přijat a jeho resort byl zároveň zmocněn zajistit vše potřebné k realizaci usnesení. Dne 23.1.1939 byla o usnesení vlády informována kancelář prezidenta a prezidia všech ministerstev.⁹³ Téhož dne oznámil předseda vlády Beran kancléři Pluhařovi uznání suverenity a zároveň jej poněkud předčasně informoval o tom, že ministr Chvalkovský byl zpraven o jeho jmenování mimořádným vyslancem a zplnomocněným ministrem suverénního řádu maltézských rytířů v Československu. Tato iniciativa zdaleka nebyla na místě, protože Josef Pluhař se nemohl stát vyslancem před udělením agrémentu prezidentem republiky. Ministerstvo zahraničních věcí, zastoupené dr. Maixnerem, vyrozumělo písemně dne 25.1. dr. Pluhaře o rozhodnutí vlády ohledně suverenity řádu a požádalo jej při této příležitosti o podání návrhů na formální a právní úpravu poměru řádu k RČS.⁹⁴ Kopie dopisu byla rovněž dána na vědomí prezidiu ministerské rady.⁹⁵

Na základě předchozích událostí požádal kancléř řádu maltézských rytířů v Římě Louis markýz Rangoni Machiavelli ministra Chvalkovského dne 2. února 1939 o souhlas vlády se zřízením vyslanectví v Praze, které by požívalo všech diplomatických výsad a imunit jako řádová vyslanectví v jiných státech, a zároveň zažádal o udělení agrémentu pro vyslance dr. Josefa Pluhaře.⁹⁶ V tomto oka-

mžiku bylo nutno vyřešit především otázku postavení nového diplomatického zástupce, a proto byl pověřen vypracováním stanoviska dr. Víšek z protokolu ministerstva. Přitom se mohl opírat o informace většiny kontaktovaných zastupitelských úřadů, protože chyběla jen nejdůležitější odpověď z Budapešti (expertiza z Berlína dorazila do Prahy právě v „hodině dvanácté“, tj. 6.2.). Budoucí oficiální zástupce maltézských rytířů byl pozván mezi 2. a 8. únorem (přesné datum se nepodařilo v pramenech ověřit) do Černínského paláce k přednostovi protokolu a tady za přítomnosti dr. Maixnera, informován o tom, že nemůže být považován za exteritoriální osobu, takže mu nemohou být, na rozdíl od ostatních diplomatů, přiznány výsady vedoucích zahraničních diplomatických misí. Dr. Pluhař uznal toto stanovisko jako oprávněné. Na zasedání vlády dne 10.2., kam pro časovou tíseň donesl návrh osobně ministr Chvalkovský, byl vysloven souhlas se zřízením vyslanectví řádu maltézských rytířů v Praze.⁹⁷ Kancelář ministerské rady dala usnesení na vědomí Kanceláři prezidenta republiky a všem ministerstvům bezprostředně následující den, telefonicky byl o něm zpraven také kancléř Pluhař.⁹⁸

Ministr zahraničí odpověděl řádovému vedení do Říma, že vláda souhlasí se zřízením vyslanectví řádu maltézských rytířů v Praze a přiznává mu veškerá práva příslušející jiným vyslanectvím, avšak jen vyslanectví jako takovému. Fakticky to například znamenalo daňové osvobození budovy vyslanectví, pokud by sloužila reprezentačním a úředním účelům, bezcelnost pro úřední a reprezentační potřeby, právo vyvěšovat vlajku s maltézským křížem (ale bez československé vlajkové výzdoby).⁹⁹ Protokol ministerstva zahraničních věcí požádal dne 13.2. Kancelář prezidenta republiky, aby doporučila JUDr. Háchovi udělit agrément vyslanci PhDr. Josefu Pluhařovi s výhradou, týkající se jeho nezměněného osobního statutu, protože by to bylo v rozporu s článkem ústavy o rovnosti občanů před zákonem.¹⁰⁰ Hrad v osobě dr. Popelky mohl odpovědět, že prezident republiky rozhodnutím z 15. února udělil agrément dr. Pluhařovi jako vyslanci řádu maltézských rytířů v Praze.¹⁰¹

Prostřednictvím římského vyslanectví Československa u Svatého stolce byl doručen kancléři řádu Machiavellimu dopis ministra Chvalkovského (jako odpověď na žádost z 2.2.) s informací o předchozích krocích vlády a prezidenta Háchy. V závěru byla znovu shrnuta otázka diplomatických výsad a imunit v souladu s výše zmíněným stanoviskem protokolu MZV.¹⁰² Čilou korespondenci mezi Černínským palácem a římským vedením řádu ukončil dne 27.2. osobní dopis kancléře ministru zahraničí Chvalkovskému s poděkováním československé vládě za možnost zřídit vyslanectví pod vedením dr. Pluhaře.¹⁰³

V Černínském paláci a na Hradě probíhaly poslední přípravy, související s předáním pověřovacích listin. Ministr Chvalkovský přijal budoucího diplo-

matického zástupce dne 2. března,¹⁰⁴ Kancelář prezidenta republiky mezitím připravila program jeho nástupní audience na Pražském hradě. Její termín byl stanoven na 6. březen 1939 přesně v pravé poledne.¹⁰⁵ Během dopoledne 6.3. nechal šéf protokolu MZV dopravit připravenou nástupní řeč dr. Pluhaře a návrh odpovědi hlavy státu dr. Čihařovi do KPR. Vše tedy bylo připraveno ke slavnostnímu aktu, který probíhal podle tradičního scénáře: vyslanec v doprovodu ataše dr. Radlinského odjel ze sídla legace na Maltézském náměstí v automobilu, označeném vlajkou maltézského řádu s tradičním osmihrotým maltézským křížem. Po příjezdu na první hradní nádvoří nastoupila jen čestná stráž s trubačem, po počtě vystoupil dr. J. Pluhař v Matyášově bráně, v předsíni jej očekával dr. Čihař z KPR se šéfem diplomatického protokolu dr. Víškem a uvedli jej do Brožíkova pokoje. Vedoucí protokolu šel poté ohlásit vyslance dr. Háchovi. Prezident společně s ministrem Chvalkovským a dr. Popelkou z KPR čekali v Mánesově pokoji, po ohlášení se přesunuli do Gobelínového pokoje a šéf protokolu uvedl budoucího tituláře. Za přítomnosti všech zúčastněných byly předány pověřovací listiny, vyhotovené 24. února v Římě, a proneseny slavnostní projevy. Poté přešli pánové zpět do Mánesova pokoje a prezident zde setrval s vyslancem v kratším rozhovoru, načež se po několika minutách rozloučil. Při odjezdu dal trubač opět signál a stráž vzdala novému vyslanci počtu.

Odevzdání pověřovacích listin jistě znamenalo završení dvacetiletého úsilí řádu maltézských rytířů a hlavní strůjce tohoto úspěchu teď stál jako jeho první diplomatický zástupce na Pražském hradě před hlavou okleštěného státu.¹⁰⁶ Pro sedmačtyřicetiletého Pluhaře to znamenalo vrchol jeho dosavadní kariéry, i když mu předcházely zážitky z Vatikánu a ze setkání s řadovými představenými v Římě. Který z nich byl pro něj silnější, nemůžeme objektivně posoudit, jisté je, že při audienci 6. března netušil, že má před sebou jen epizodickou diplomatickou kariéru, kterou záhy pozmění události po 15. březnu 1939 v jeho neprospěch. Ani prezident Hácha nevěděl, že při ujištění o podpoře při výkonu vyslanecké mise nebude moci Pluhař příliš dlouho spoléhat na slíbený zájem a pomoc. Také závěrečné přání dalšího rozkvětu řádu maltézských rytířů se brzy stalo zbožným přáním či spíše nic neříkající frází s hořkou pachutí. Kancelář prezidenta republiky čekal ještě poslední úkol, dne 7. března odeslala protokolu ministerstva zahraničních věcí pověřovací listinu k archivaci. K tomu však už nedošlo, jak vyplývá z kancelářských poznámek na spisu a z jejího faktického uložení mezi aktovým materiálem.¹⁰⁷ Ministerští úředníci měli v polovině března 1939 bezpochyby jiné starosti a úkoly.

Pražský arcibiskup a řadový velkopřevor Karel Kašpar mohl sledovat některé události kolem akreditace vyslance řádu zpovzdálí, protože od poloviny února pobýval v Římě, kde se odehrávaly významné změny ve vedení katolické církve po smrti papeže Pia XI.¹⁰⁸ „České slovo“ přineslo dne 8. března 1939

zprávu o Pluhařově odjezdu z Wilsonova nádraží do Říma.¹⁰⁹ Díky ní se dovídáme, že se měl ještě před slavnostní korunovací papeže Pia XII. zúčastnit 9.3. oběda, který uspořádal na počest arcibiskupa Kašpara vyslanec u Svatého stolce dr. Radimský a následující den měl mít audienci u knížete velmistra řádu maltézských rytířů knížete Chigi della Rovere Albani. Dostupné prameny Pluhařovu účast nepotvrzují ani nerozvádějí.¹¹⁰

Neúplné informace o Pluhařově osudu po 15. březnu 1939 můžeme získat opět z materiálů Archivu ministerstva vnitra, a to nepřímo z výslechových protokolů již zmíněného F. W. Bobeho, který, jak vyplývá z dochovaných materiálů, nepatřil do řad jeho příznivců. Musíme ale vycházet z faktu, že si bývalý převor nemusel přesně pamatovat sled událostí a navíc byl po svém zatčení v květnu 1945 a dlouhé vyšetřovací vazbě odříznut od aktuálního dění. Proto je třeba konfrontovat řadu údajů z jeho výpovědí, učiněných v průběhu let 1945–1947 s dalšími informacemi, pokud se je podaří získat z jiných pramenů.¹¹¹ V tomto případě má samozřejmě větší autenticitu Pluhařova žádost tehdejšímu předsedovi vlády Fierlingerovi o uvolnění řádového majetku z 12.5.1945 s popisem činnosti řádu od roku 1937, do něhož se samozřejmě promítá i jeho práce.¹¹² Další zajímavé informace jsou v Pluhařově protokolárním prohlášení, učiněném na vyslanectví Československé republiky v Bernu 18. října 1946 pro potřeby soudního stíhání bývalého převora F. W. Bobeho a vrchního tajemníka gestapa Kurta Oberhausera.¹¹³ Posledním v pořadí je Pluhařův nedatovaný životopis, jehož sepsání (zřejmě pro potřeby budoucího zaměstnavatele při žádosti o nový pas) můžeme klást za 25. říjen 1946.¹¹⁴ Přestože prameny vznikly přibližně ve stejné době a vzájemně se doplňují, akcentují s ohledem na příjemce různé události. Faktograficky se dají využít, ale při jejich hodnocení musíme přihlížet k subjektivní interpretaci. Z těchto úředních záznamů se kromě několika podrobností o poměrech v řádu maltézských rytířů a o situaci pražského konventu za okupace dovídáme také potřebné detaily o Pluhařovi, které pomohou objasnit další sled událostí a podrobností z jeho života.

Krátká vyslanecká kariéra skončila s vyhlášením protektorátu, protože tímto aktem došlo k přerušení stávajících diplomatických styků Československa a mimo jiné pravděpodobně k přerušení oficiálních vztahů s řádem maltézských rytířů. Podle poválečného vyjádření MZV odvolal řád po 15.3. svého vyslance v Praze.¹¹⁵ Pluhařova další činnost v době mezi 15.3.1939 a jeho odchodem do zahraničí je prozatím zčásti nejasná. S předáním akreditace diplomatického zástupce řádu maltézských rytířů, to je s předáním pověřovacích listin prezidentu Háchovi, neztratil kancléřský úřad, protože v jeho prohlášení, učiněném později ve Švýcarsku se píše: „*Sám z vlastní zkušenosti jako kancléř Maltheského řádu do svého odchodu z Prahy do ciziny, tj. do počátku roku 1940, mohu potvrditi, že vystupoval proti všemu* (Bobe – pozn. aut.), *co bylo dříve českoslo-*

*venské resp. české. Počátkem prosince 1939, když oznámil jsem ve své funkci, že bude (jde o překlep v orig., pravděpodobně "že budu") pořádati jako obvykle vánoční nadílku pro chudé děti, sdělil mi připsal, že nemůže se dostavit na tuto nadílku, jelikož mne zná jako nepřítele německého lidu a zejména pak jeho režimu".*¹¹⁶ Akce měla další dohru, protože si Pluhař nenechal odpověď jenom pro sebe a dopis ukázal arcibiskupu Kašparovi a jeho sekretáři dr. Boukalovi.

Tomuto zdánlivě drobnému incidentu předcházela mnohem závažnější událost ze září 1939. Tehdy se ambiciózní Bobe (bez Kašparova souhlasu a bez vědomí velmistra maltézského řádu v Římě knížete Chigiho) stal převorem maltézského řádu v Praze. Ke svému jmenování využil generálního vikáře katolických řádů friburghského biskupa Feldera, který byl za Pia XI. jmenován papežským vizitátorem všech řádů s neomezenou platností. Jeho nástupce na papežském stolci ustanovil po svém zvolení do této funkce jinou osobu, takže česká strana považovala tento akt za neplatný, a kardinál Kašpar se jako titulární velkopřevor řádu cítil jmenováním nového převora bez jeho vědomí právem dotčen.¹¹⁷ Pluhař vezl v lednu 1940 do Říma Kašparovy protesty proti Bobeho jmenování (údajně podle svědectví z roku 1946 protestoval i on sám), jeden převzal ve Vatikánu řádový kardinál La Puma a druhý velmistr maltézských rytířů, při další únorové návštěvě se mu podařilo dosáhnout odnětí převorské hodnosti.¹¹⁸ Spor byl ukončen až po arcibiskupově smrti v roce 1941 a Bobe byl později ve funkci potvrzen.¹¹⁹

Z uvedeného a možná i z řady dalších nedorozumění a incidentů mezi Pluhařem a Bobem je patrné, že se neměli příliš v lásce, a potvrzují to také pozdější výpovědi několika svědků. Například podle Vladimíra Píchy, jednoho z mála zbývajících členů kněžského konventu maltézského řádu, byl Pluhař s Bobem „vždy na válečné noze a snad jej Bobe měl na svědomí“.¹²⁰ Možná měli oba stejné nebo dost podobné povahové rysy a za dané politické situace nebyly vytvořeny podmínky pro to, aby se schopnosti obou promítly do klidné nekonfliktní spolupráce ve prospěch řádu. Jisté je, že ze všeho nejvíc vadily Bobemu vazby na českou předválečnou politickou reprezentaci a na arcibiskupa Kašpara, kterého považoval za svého velkého rivala (Bobeho sebevědomí šlo tak daleko, že mimo jiné usiloval o arcibiskupský stolec).¹²¹

Vraťme se však zpátky k roku 1940. Pluhař se dozvěděl, že má být 3. května předvolán do Petschkova paláce, a proto opustil už 1.5. Prahu a odjel k velmistrovskému úřadu do Říma a tam se neúspěšně pokoušel dále působit v řádových službách. Úřední a také napůl soukromé cesty z protektorátu mu umožňoval dosud platný pas vyslance řádu v ČSR z 1.2.1939, užívaný před válkou se souhlasem MZV.¹²² Existence pasu zřejmě unikla pozornosti německých úřadů, které se soustředily na jiné úkoly, nebo byla naopak s jejich vědo-

mím tiše přehlédnuta. Německé orgány asi nepočítaly s eventualitou, že by měl jako bývalý československý státní občan jiný než československý diplomatický pas. Možná, že Pluhaře v tomto případě zachránilo diplomatické postavení, jehož řešením se právě před rokem intenzivně zabývalo ministerstvo zahraničí. Je však dost podivné, že by člověk, jehož činnost byla už delší dobu trnem v oku německých bezpečnostních složek, odcestoval do ciziny bez povšimnutí.

Definitivní odjezd z protektorátu pravděpodobně oddálil Pluhařovo zadržení a uvěznění, protože ten později vypověděl, že bývalý převor několikrát žádal na gestapu již v roce 1939, aby byl zatčen.¹²³ V Římě byl mimo jiné v kontaktu s papežským komořím Hrubanem a vicerektorem československé koleje Nepomucena dr. Bezdíčkem a dalšími osobnostmi.¹²⁴ V letech 1940–1941 cestoval z Itálie do Švýcarska a do Jugoslávie, kde navštěvoval krajany, například ředitele československo-jugoslávské banky Bezdíčka nebo profesora Smetánku, předsedu krajanského spolku v Záhřebu. Údajné návštěvy krajanů mohly být šikovně spojeny s obchodními aktivitami, protože Pluhařova mnohokrát prokázaná zdatnost a schopnost odhadnout budoucí vývoj se promítla i do jeho ekonomických aktivit, které byly solidním zdrojem jeho příjmů, ale po válce mu byly spíš na obtíž.

Lze totiž doložit, že byl těsně před okupací ČSR akcionářem prosperující akciové společnosti továren na fezy v textilním závodě ve Strakonici, kapitálově spojené s Rakouskem a se Švýcarskem.¹²⁵ Není náhodou, že tento podnik, postavený na pozemcích části bývalého maltézského velkostatku, odkoupeného v roce 1924, byl pod kontrolou agrární strany a že stranická příslušnost a politická loajalita byla také vyžadována od všech zaměstnanců.¹²⁶ Neprůhledné hospodaření s akciemi v polovině třicátých let, respektive v roce 1936, umožnilo převedení většiny firemního kapitálu švýcarské akciové společnosti Tarbouches Trust A. S., a tak byl zajištěn nerušený tok financí a následný výběr dividend v zahraničí. V letech 1936–1938 byly v zahraničí, konkrétně v Rakousku, ve Švýcarsku, v Maďarsku, v Jugoslávii a ve Francii, zřízeny obrovské konsignační sklady hotových výrobků.¹²⁷ Není proto vyloučeno, že Pluhař navštěvoval v prvních letech války obchodní partnery, o těchto cestách nemáme bohužel žádné bližší podrobnosti. Tuto domněnku potvrzuje i Bobeho výpověď, takže můžeme usuzovat, že šlo spíš o soukromé nebo o stranické obchodní aktivity.

Neznámo kdy přerušil Josef Pluhař trvalý kontakt s Římem, odešel do Istriie a tam se mu později podařilo žít v ústraní.¹²⁸ V listopadu roku 1941 byl italskou fašistickou policií v Opatiji konfinován a pronásledován až do zatčení 12. června 1944. Při obsazení Istriie Němci byl zatčen a přes vězení v Rijece, Terstu a Vídní deportován do Prahy.¹²⁹ Dne 2. července 1944 ve 22 hodin byl předán

z příkazu RSHA proticírkevnímu referátu pražské řídicí úřadovny gestapa nebo referátu IV 3, jehož posláním bylo obranné zpravodajství, do vazby na Pankráci.¹³⁰ Při prvním pražském výslechu v Petschkově paláci dne 2. srpna 1944¹³¹ se setkal s vyšetřovatelem Oberhauserem, k jehož informátorům a spolupracovníkům patřil i převor F. W. Bobe.¹³² Vrchní tajemník proticírkevního referátu Kurt Oberhauser vyslýchal Pluhaře ještě několikrát a při tom ho kromě špionážní činnosti proti říši mimo jiné obviňoval ze zmaření Bobeho jmenování pražským arcibiskupem. Vyšetřovaný popsal později Oberhauserovo zacházení na gestapu takto: „*výsledkem těchto výslechů je, že mi zlomil dvě žebra a tloukl do hlavy tak surovým způsobem, že dosud velmi často, zejména v očích, cítím velké bolesti, a mám chronický defekt srdeční*“.¹³³ Týrání nezůstalo bez očividných následků, a tak byl Pluhař potlučený a oteklý v obličeji ještě 13. února 1945 při odchodu z pankrácké cely č. 150 do terezínské Malé pevnosti.¹³⁴

V Terezíně byl nejprve umístěn v cele č. 36 a odtud byl předán přesně po měsíci pobytu 13.3.1945 do tzv. Krankenrevíru. Ve vězeňské marodce (Krankenzone) byl od 30.3.1945 až do osvobození tábora.¹³⁵ Zde onemocněl jako řada dalších vězňů tuberkulózou, takže se vrátil do Prahy mezi prvními propuštěnými. Sam uvádí, že byl jako třetí z těžce nemocných převezen do Prahy.¹³⁶ Je však známo, že 1. května odešlo z Terezína přes dvě stě podobně nemocných, a proto není vyloučeno, že byl jako bývalý prominent zařazen mezi první propuštěné.¹³⁷

Po návratu se energicky ujal úřadu kancléře a snažil se konsolidovat poměry řádu maltézských rytířů. Proto se 12.5.1945 obrátil na předsedu vlády se žádostí o uvolnění řádového majetku a při tom shrnul nejzávažnější události od roku 1937.¹³⁸ Důležitá je informace, že jednal v zájmu řádu maltézských rytířů jen jako jeho kancléř, „*který podle rozhodnutí velmistrovského úřadu v Římě jest nadále jako takový uznáván a tím tudíž i celé samostatné velkopřevorství*“.¹³⁹ Pluhař žádal o vydání kancléřského úřadu maltézskému řádu spolu se zajištěným řádovým majetkem, to je s konventem, palácem, knihovnou a archivem, a s řádovými statky, potřebnými k provozování charitativní činnosti. Při této příležitosti neopomenul zdůraznit vlastnictví valné části řádového majetku římským ústředím. Jednalo se o velkostatky ve Slezsku a o pražské velkopřevorství, které bylo údajně z Pluhařovy iniciativy i po smrti řádového velkopřevora arcibiskupa Kašpara uznáváno velmistrem v Římě za samostatné de facto i de iure.¹⁴⁰ Zároveň vyzval k přestěhování věcí bývalé německé univerzity, které byly deponovány ve velkopřevorském paláci. V závěru dopisu upozornil na nutnost vydání řádových klenotů a dalších věcí z fary konventního chrámu, které s sebou odvezl F. W. Bobe při odjezdu z Prahy, a vyzval k Bobeho a k Oberhauserovu zatčení.¹⁴¹

Pro ministerské úředníky znamenala Pluhařova aktivita nové prověřování předložených informací. Kromě toho bylo třeba zjistit prostřednictvím MZV, kdo je oprávněn jednat jménem řádu, proto bylo rozhodnuto až do konečného vyřešení této záležitosti jednat s dr. Pluhařem. Po dohodě měl být ustanoven zatímní správce řádového majetku, aby byla zachována jednota majetkové podstaty. Úřad předsednictva vlády, respektive dr. Vaněk, jemuž byla tato agenda přidělena, rozeslal dne 28.6. pokyny a dotazy ministerstvům školství a národní osvěty, vnitra a zahraničních věcí. Černínský palác měl tedy co nejrychleji zjistit jméno osoby oprávněné jednat za řád maltézských rytířů, vnitro mělo vyšetřit, zda byl majetek řádu zajištěn a dán pod národní správu podle dekretu prezidenta republiky č. 5/45 Sb. a nebo zda by se po dohodě s Pluhařem raději neměl ustanovit prozatímní správce veškerého majetku. Ministerstvo školství a národní osvěty bylo dotázáno, jestli by převzalo do národní správy majetek přenesený bývalou německou univerzitní správou. Ministerstvo zahraničí podepsané dr. Maixnerem odpovědělo na dotaz předsednictva vlády 9.7.1945 a informovalo, že dr. Pluhař je kancléřem řádu v Praze, a proto je oprávněn jednat v zájmu řádu maltézských rytířů.¹⁴² Politicky vnímavý Pluhař záhy pochopil, že v osvobozeném Československu je úplně jiné klima, než na jaké byl zvyklý ve dvacátých a ve třicátých letech. Svědčí o tom i závěr jeho prvního oficiálního dopisu, který v souladu s tehdejšími revolučním nadšením ukončil svoláním slávy prezidentu republiky, osvobozenému Československu a jeho vládě a všem československým spojencům.¹⁴³ Nebyl samozřejmě jediným, kdo v té době nedokázal nebo naopak dokázal velice rychle odhadnout další politický vývoj.

Pod vlivem událostí v řádu během okupace, avšak zejména pod vlivem získaných informací o Bobeho činnosti, s nimiž se seznámil až po návratu z koncentračního tábora, se rozhodl rezignovat na další zastupování řádu při jednání s československou vládou. Začátkem července 1945 odjel jako diplomatický kurýr ministerstva zahraničních věcí na vlastní diplomatický maltézský pas přes Paříž do Říma, aby si při zpáteční cestě vyzvedl věci v Istrii, které mu tam zůstaly po zatčení.¹⁴⁴ S přihlédnutím ke složité dopravní situaci v západní Evropě bezprostředně po ukončení války a k jeho celkovému zdravotnímu stavu byla taková cesta na pováženou. Není vyloučeno, že ve hře bylo více než pár svršků či menších cenností, zanechaných v zahraničí. Není také vyloučeno, že mu nic netušící MZV poskytlo solidní úřední krytí pro vyřízení soukromých nebo stranických pohledávek. Dalším důvodem cesty do Itálie byla návštěva římského paláce ve Via Condotti. Pluhař přijel do italského hlavního města 24.7.1945 a tam čekal na možnost odjezdu do Opatije. Na zastupitelském úřadu si vypůjčil dvacet tisíc lir a zavázal se k jejich vrácení po návratu do Prahy, eventuálně ještě v Terstu, pokud se dostane k penězům v Opatiji.¹⁴⁵ Podle vlastní interpretace využil zastávky v Římě k návštěvě velmistra knížete Chigiho a při

ní koncem července nebo v srpnu 1945¹⁴⁶ rezignoval na prozatímní vedení řádu v Československu, kterým byl pověřen po Bobeho zatčení.¹⁴⁷ Titul kancléře a členství v řádu si však nadále ponechal.

Před cestou do Terstu mu pokladna vyslanectví vyplatila dalších pět tisíc lir, Pluhař se zavázal k vrácení obnosu do pokladny MZV po svém návratu. Zpáteční cesta do Prahy opět přes Terst a Paříž se posunula až do podzimních měsíců a urychlila ji až osobní intervence manželky Anny na ministerstvu zahraničí. Teprve potom se začátkem října 1945 začal prostřednictvím zastupitelského úřadu v Bělehradě zajišťovat Pluhařův návrat.¹⁴⁸ V lednu 1946 se připravoval na další služební cestu, tehdy odjel do Švýcarska a do Itálie na speciální pas MZV, zřejmě se jednalo o kurýrní pas, vystavený administrativním odborem na doporučení ministra financí Vavro Šrobára. Z ní se už nevrátil a zůstal ve Švýcarsku pod záminkou léčení zdravotních problémů, způsobených vězněním. Později napsal, že z Prahy odešel definitivně 4. ledna 1946 kvůli pronásledování komunisty.¹⁴⁹ Přes údajný útisk si však stačil zajistit cestovní doklad, který mu umožnil bez problémů vycestovat z republiky. Vzhledem k událostem kolem bývalých spolupracovníků z republikánské strany, a zejména s ohledem na Beranovo zatčení, musel předpokládat, že se také on nevyhne vyšetřování či soudnímu stíhání. Z bezpečné dálky pečlivě sledoval další politický vývoj v Československu.¹⁵⁰

Jasno do záhadného poválečného Pluhařova vztahu k řádu maltézských rytířů vnáší sdělení zastupitelského úřadu v Paříži pražskému ústředí, které zprostředkoval osobní tajemník Jana Masaryka dr. Špaček. Hrabě Pierredon předal při návštěvě u ministra zahraničí Masaryka 12. září 1946 dopis sekretáře řádu pro zahraniční záležitosti Ferdinanda Hohensteina z 1. srpna t.r.¹⁵¹ s informacemi týkajícími se dr. Pluhaře.¹⁵² Jednalo se o dopis tohoto znění: ministr Masaryk hovořil na ambasádě v Paříži s M. Švestkou, nově ustanoveným zástupcem řádu v Československu, a dal prostřednictvím ambasády na vědomí, že se dr. Pluhař dostavil s diplomatickým pasem řádu.¹⁵³ Jelikož J. Pluhař již neměl právo vlastnit tento pas, jednalo se evidentně o zneužití z jeho strany.¹⁵⁴ Dne 20. listopadu 1945 byl zbaven všech dosavadních funkcí a zároveň byl vyzván k vrácení cestovního pasu č. 80, což dosud neučinil. Vedení řádu předpokládalo, že jej stále užíval, i když mu nebylo jasné, jak mohla být platnost prodloužena, a proto se rozhodlo zrušit všechny Pluhařovy cestovní doklady. Hohenstein prosil de Pierredona v závěru dopisu, aby přesvědčil Josefa Pluhaře o neprodleném vrácení pasu řádu maltézských rytířů, který již není oprávněn vlastnit a jehož používání by bylo jasným zneužitím, neboť už nezastává žádnou úřední nebo oficiální funkci.

Úřední poznámka ze 3.10.1946 vystihuje naprosto přesně stanovisko či spíše nezáměr Černínského paláce dále se tímto problémem zabírat. Ministerstvo zahraničí, kde docházelo k postupným personálním obměnám, se necítilo být povoláno k zásahu do věci, kterou považovalo za interní řádovou záležitost, a proto vzalo dopis pouze na vědomí a uložilo ad acta. Zvolilo, podobně jako jiná ministerstva a státní instituce, vyčkávací taktiku ve vztahu k řádu maltézských rytířů. Po uvedení Hohensteinově a de Pierredonově iniciativě se Josef Pluhař „nečekaně“ přihlásil na vyslanectví v Bernu a učinil zde již uvedené protokolární oznámení k Bobeho protistátní činnosti a k chování vrchního tajemníka gestapa Oberhausera.¹⁵⁵ Nedlouho po něm odeslal do Prahy životopis a v závěru zdůraznil, že by se do budoucna rád vrátil k předchozí propagaci Československa v zahraničí, již se intenzivně věnoval už od studentských let.¹⁵⁶ Tato činnost ho jistě těšila a zároveň mu dávala možnost cestovat do nových míst, poznávat a setkávat se se zajímavými a vlivnými lidmi, po jejichž přízni a lesku, jak se zdá, někdy až chorobně toužil.

Pluhař zůstal stále v zahraničí a odtud zneklidněn sledoval záhadné mlčení pražských úřadů.¹⁵⁷ Dopisem z Bernu znovu požádal MZV o vystavení nového „zvláštního služebního cestovního pasu“ k cestám do zahraničí a „permanentního kurýrního listu (mezi Bernem-Milánem-Římem)“ nikoliv jako pro bývalého vyslance a kancléře řádu maltézských rytířů, ale protože je potřeboval „k eminentně důležitým celostátním pracem pro Československo na dobu půl roku“. ¹⁵⁸ Nové doklady měly být na žadatelovo přání odeslány československé legaci v Bernu, která měla po získání nových víz vrátit starý neplatný pas do Prahy. Zásilka měla být odeslána letecky na jeho útraty, Pluhař si byl dobře vědom toho, že v sázce je jeho budoucnost. Vyslanec v Bernu Jindřich Andriál došel k závěru, že je třeba záležitost projednat s hlavním štábem ministerstva národní obrany, a proto urychleně informoval Černínský palác.¹⁵⁹ MNO požádalo následující den o vyhotovení služebního pasu pro dr. J. Pluhaře.¹⁶⁰

Ministerstvo zahraničních věcí vystavilo zvláštní cestovní pas č. 136/47 platný na šest měsíců a požádalo o jeho doručení do Bernu, jediným problémem bylo označení Pluhařova povolání. Záležitost bylo konzultována i s ministerstvem vnitra, kompetentní úředník byl právě mimo území ČSR, a tak ing. Odon Pára z administrativní sekce, která měla na starosti konzulární záležitosti, rozhodl o odeslání pasu, vystaveného kancléři suverénního řádu maltézských rytířů dr. Pluhařovi. Odložené jednání proběhlo na MV až 24.7.1947 a ing. Pára při něm informoval o učiněných krocích a o možnosti vystavit kurýrní list prezidiem MZV nebo vojenským atašé v Bernu zpravidla k jednotlivým cestám. V poznámce k písemnému záznamu z 27.7. si zapsal, že Pluhařův kancléřský titul je sporný, jelikož se jmenovaný úřadu nevzdal, ale nynějším velmistrem není uznáván. Do pasu byl zanesen pouze z nutnosti kvůli služebnímu označe-

ni.¹⁶¹ Otázka jeho kancléřství už byla vyřešena před rokem v Římě a MZV ji dávno mělo k dispozici, zkušený ministerský rada dobře věděl, k čemu byl přinucen okolnostmi. Pro klidné svědomí svěřil tento fakt alespoň úřednímu záznamu na referátníku. Protože se blížil konec platnosti zvláštního pasu, navštívil O. Pára 2.12.1947 hlavní štáb ministerstva národní obrany a tam se zajímal o eventuální prodloužení zvláštního pasu, jehož platnost měla vypršet 10. prosince. Ministerstvo si vyžádalo jednodenní lhůtu, kterou prodloužilo znovu o 24 hodin, po uplynutí stanoveného času byl Černínský palác telefonicky informován nic netušícím podplukovníkem Siegelem, že MNO nemá další zájem „*na pánovi o nějž se jedná*“.¹⁶² Výsledkem tohoto jednání byl velice stručný telegram s oznámením do Bernu neprodlužovat zvláštní pas, protože žádný resort nehodlal využívat Pluhařovy blíže nespecifikované služby.¹⁶³

Další informace získáme jen ze slovníkového hesla exilové publikace, kterou sestavil a připravil k vydání stále činný Pluhař. Namátkou vybíráme, že byl od prosince 1948 členem výboru francouzského komitétu pro Čechoslováky v Paříži, od června následujícího roku členem výboru papežského komitétu v Římě a koncem září 1949 vedl československé uprchlíky k papeži do jeho letního sídla v Castel Gandolfo.¹⁶⁴ Přestože se pohyboval v letech 1948 a 1949 stále po Evropě na trase Paříž – Řím, neznamena to, že se jím dále nezabývala ministerstva zahraničních věcí a vnitra, spíš tomu bylo naopak. Ministerstvo vnitra, respektive ústřední ohlašovací úřad Ředitelství národní bezpečnosti, prověřovalo pro ministerstvo zahraničí v únoru 1949 jeho trvalou pražskou adresu.¹⁶⁵

Ministerstvo zahraničí ještě v roce 1949 likvidovalo Pluhařovy nedobytné finanční pohledávky ve výši 200 švýcarských franků (v přepočtu 2360 korun), které mu poskytl zastupitelský úřad v Bernu 8.11.1945. Podle zprávy ŘNB v Praze z 22.2.1949 byl sice dr. Pluhař hlášen v Praze XIX., čp. 1029, ul. Ve Struhách, ale manželka Anna na pasovém oddělení MZV 15. února 1949 a znovu 14. března 1949 uvedla, že se zdržuje v emigraci na neznámém místě. Paní Pluhařová tak reagovala na výzvu MZV kvůli vrácení neplatných zvláštních pasů z roku 1945 a 1947. Právní zástupce řádu maltézských rytířů advokát JUDr. Karel Lohr oznámil ministerstvu zahraničí, že se necítí zavázán k jakýmkoliv náhradám za Josefa Pluhaře, protože jmenovaný byl už v roce 1945 zbaven veškerých řádových funkcí.¹⁶⁶ Bývalý vyslanec ve Švýcarsku dr. Jaromír Kopecký, propuštěný ze státní služby 31.8.1948, na písemnou výzvu MZV z 19.3.1949 nereagoval.¹⁶⁷ Finanční oddělení došlo k závěru, že dr. Kopecký jednal při poskytnutí půjčky „*bona fide*“, a tak se rozhodlo navrhnout vymáhanou částku koncem července k odpisu.

Josef Pluhař emigroval koncem roku 1951 za pomoci mezinárodní katolické organizace do USA,¹⁶⁸ dále působil jako dopisovatel výboru Československé národní rady v Chicagu a byl členem Republikánské strany československé ve Washingtonu, členem Národního svazu českých katolíků, i za oceánem byl stále žurnalisticky a přednáškově činný.¹⁶⁹ Bližší informace o jeho dalším životě za oceánem nemáme. Zemřel v Chicagu 20.10.1969.¹⁷⁰

Doktor Josef Pluhař prošel po absolutoriu na vysoké škole třemi životními etapami, v první z nich se spojil s politikou republikánské strany, kde mu byla prisouzena role člověka ochotného a schopného kdykoliv plnit požadavky mocnějších a vlivnějších. Vstupem na scénu řádu maltézských rytířů se zdánlivě uzavřela jedna životní etapa a role věčně druhého muže v pozadí byla na krátký okamžik vystřídána hlavní rolí vyslance řádu maltézských rytířů. Díky připravenosti, předchozím stranickým kontaktům a politické situaci se mu za krátkou dobu podařilo vyřešit to, oč marně usilovali představení řádu po dvě desetiletí. Po krátkém vzestupu a nedlouhém válečném intermezzu přichází emigrace, nejtěžší třetí období pro člověka, který už má nejlepší léta za sebou a musí v šedesáti letech znovu pracovat na nové existenci. Pluhařův nebo jemu podobný příběh prožilo mnoho angažovaných lidí, kteří pomáhali formovat prvorepublikové demokratické Československo.

V úvodu příspěvku bylo naznačeno, že po roce 1918 byla v Československu nastolena proticírkevní politika, která se nevzhlížela v lesku oltářů a ornátů. Do značné míry k tomu přispěl nový systém, nastolený státoprvními stranami. Toto konstatování platí dvojnásob pro poválečné poměry. Po roce 1945 reprezentoval Josef Pluhař nejen katolictví, ale také nepohodlnou agrární stranu, která musela ustoupit nově nastolenému trendu.

POZNÁMKY:

¹ Dosavadní pražský arcibiskup Pavel Huyn byl v době převratu při chebské vizitaci natolik zaskočen politickými změnami, že se vyhnul návratu do Prahy a uchýlil se rovnou do Říma. Olomoucký arcibiskup Lev Skrbenský z Hříště odešel do soukromí a faktické vedení církevních záležitostí bylo v rukou Jednoty katolického duchovenstva. Huynovým nástupcem jmenovala kurie bez vědomí československé vlády Františka Kordače, což si někteří zastánci církevní rozluky vykládali jako významný signál z Vatikánu.

² J. Kadlec, *Přehled českých církevních dějin*, sv. II., Praha 1991, s. 239 užívá pro hodnocení činnosti církevních špiček a její spolupráci s režimem dokon-

ce silnější termín a označuje postoj hierarchie k národnostně nespravedlivé monarchii jako „servilní“.

³ Došlo k rozbití pamětní desky v portálu u Matky Boží pod řetězem, která připomínala zničení stavby husity v roce 1421.

⁴ Na tomto místě uvádíme výběrově novější základní literaturu k tématu: J. Kadlec, *Přehled českých církevních dějin II.*, Praha 1991, s. 239–251; A. Klimek, *Boj o Hrad*, sv. 1, Praha 1996, sv. 2, Praha 1998; Z. Kárník, *České země v éře První republiky (1918–1938)*, sv. 1, Praha 2000, sv. 2, Praha 2002, sv. Praha 2003; F. X. Halas, *Neklidné vztahy – k jednomu aspektu výročí 28. října 1918*, Svitavy, Trinitas 1998; týž, *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2004. Další práce a dílčí studie k danému tématu: *Traditio et cultus* (sborník k šedesátinám Miroslava Vlka), Praha, Karolinum 1993, z něj: J. Kadlec, *Biskup Jan Valerián Jirsík jako politik*, s. 201–210; A. Klimek, *Papežský komoří Jan Jiří Rückl jako politik*, s. 219–228; R. Kvaček, *Lidová strana před Mnichovem*, s. 229–240; *Politický katolicismus v nástupnických státech Rakousko-Uherské monarchie v letech 1918–1938* (sborník ze stejnojmenné konference konané r. 1996). Olomouc, Univerzita Palackého 2001, z něj zejména: M. Kouřil, *Katoličtí kněží v politice Československa v meziválečném období*, s. 31–42; D. Němec, *Mezinárodní smlouvy mezi apoštolským stolcem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami*, s. 43–72; M. Trapl, *Hnutí „Pryč od Říma“*, s. 13–30; *Společnost v přerodu*. Sborník referátů z cyklické konference *Demokracie 2000*, Praha Masarykův ústav AV 2000, z něj zejména: F. X. Halas, *Sekularizace v Evropě a vztah mezi náboženstvím a společností v první československé republice*, s. 117–134; A. Klimek, *Strany a stranictví v meziválečném Československu*, s. 28–41; M. Trapl, *Náboženství a politika*, s. 135–143; *Sborník K úloze a významu agrárního hnutí v českých a československých dějinách*, ed. J. Šouša, D. E. Miller, M. Hrabík Samal, Praha Karolinum 2001; *In omnibus caritas* (sborník k počtě 90. narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece), Praha Karolinum 2002: P. Kolář, *Myšlenka odluky státu a církve v období vzniku první Československé republiky*, s. 304–335; J. Šebek, *Svatováclavská tradice v meziválečném Československu 1918–1939*, s. 546–559;

Zatímco otázkám postavení katolické církve v Československu, vztahům s Vatikánem a dalším problémům věnuje historiografie v posledních 15 letech značnou pozornost, nelze to říci o studiích k postavení řeholí a řeholního kléru v ČSR. Kromě článků, roztržštěných v různých sbornících, vyšly práce L. Jana, F. Skřivánka, *Němečtí rytíři v českých zemích*. Praha 1997; P. Adama, *Němečtí rytíři*. Svitavy 1998; J. Pořízky, *Maltézští rytíři v Čechách*

a na Moravě 1870–1998. České velkopřevorství řádu maltézských rytířů a jeho představitelé. Votobia Olomouc 2002 a P. Adama, Řád německých rytířů a jeho působení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Libri, Praha 2005.

⁵ K historii a kořenům řádu J. Pořízka, c. d., s. 54 an.

⁶ Srv. J. Pořízka, c. d., s. 55 an.

⁷ K poměru vztahu ČSR a Vatikánu A. Gajanová, O poměru Vatikánu k předmnichovské republice. In: Církev v našich dějinách, Praha 1960, s. 155–169; J. Dejmek, Počátky diplomatických vztahů mezi Československem a Vatikánem (1920–1921), (Kroftova vyslanecká mise v Římě). ČČH 91, 1993, č. 2, s. 224–246; týž, Československo-vatikánská jednání o Modus vivendi 1927–1928, ČČH 92, 1994, č. 2, s. 268–285; J. Machula, Vatikán a Československo (1938–1948). Paměti. ÚSD AV ČR 1998.

⁸ Celý proces měl hlubší sociální a hospodářský podtext a ten se projevil zmíněným volebním úspěchem, když katolické strany získaly společně 71 křesel v parlamentu a více než pět set tisíc volebních hlasů. Srovnej novější literaturu s vyhodnocením předchozích poznatků: P. Marek, České schisma. Příspěvek k dějinám reformního hnutí katolického duchovenstva v letech 1917–1924. Rosice u Brna, Gloria 2000; týž, Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918–1924). Brno 2005.

⁹ Národní archiv sice převzal pozůstalost jmenovaného, kterou v roce 2004 uspořádala Mgr. T. Kubištová, ale podle jejího sdělení se nejedná o archivní pozůstalost v pravém slova smyslu. Archivní fond o 14 kartonech tvoří přibližně stejný počet kartonů nepopsaných a nedatovaných fotografií a gramofonových desek. Torzo osobní pozůstalosti je uloženo v I. oddělení Národního archivu ve fondu Archiv českého velkopřevorství maltského řádu (dále NA, ŘM), k. 322–323 – personálie řádových rytířů 1936–1939, kde jsou uloženy texty a koncepty přednášek, zpráv z cest, noviny a fotografie. Většinu údajů o jeho životě a úřední činnosti bylo třeba shromažďovat a skládat do mozaiky z drobných až nepatrných zmínek, roztroušených v řadě archivů a archivních fondů. Je mou milou povinností poděkovat kolegyním z NA J. Křečkové, R. Machatkové, H. Nováčkové, V. Měšťánkové a M. Sedlákové za obětavou pomoc a několik spolehlivých typů při výběru materiálu. T. Kubištové děkuji za zajímavou diskusi o Pluhařovi a D. Státníkovi z Archivu MV za trpělivost a cenné rady při práci s dokumenty AMV. Bez jejich laskavého pochopení by tato práce nemohla vzniknout za necelé dva měsíce.

¹⁰ NA, ŘM, k. 322.

¹¹ Archiv ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV), fond Konzulární odbormenná spisovna (dále KO), 1945–1954, k. 511 – Dr. Josef Pluhař.

- ¹² V roce 1919 vyšly tiskem Praktická studie geomorfologická ze Slovenska: Se zvl. zřetelem k železničním tratím; Vlárská trať: Se stanoviska geomorfologického a Význam geomorfologie pro praxi. K zájmu o železnici jej zformovalo rodinné prostředí, resp. otcovo povolání.
- ¹³ Původní Česká agrární strana založená v 90. letech 19. století změnila v r. 1919 název na Republikánskou stranu čsl. venkova, po sloučení se slovenskými rolníky v r. 1922 došlo k přejmenování na Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu. Dále v textu se bude označovat jako republikánská i jako agrární strana.
- ¹⁴ NA, Ministerstvo zahraničních věcí-výstřižkový archiv I. (dále MZV-VA I.), 1919–1939 (1942), k. 3793 – dr. Josef Pluhař – obsahuje výstřižky novinových článků od r. 1921 převážně z Venkova, Večera, Národních listů a Vídeňského deníku.
- ¹⁵ Češi a Slováci doma a za hranicemi, 1935; Na paměť hrdinů: Z činnosti Čechů a Slováků ve Francii, 1936; Naše moře, 1936; J. E. kardinál Dr. Karel Kašpar na Slovensku a Podkarpatské Rusi, 1936.
- ¹⁶ AMZV, II. (zpravodajská) sekce, 1918–1939, k. 51 – různé zprávy z Vatikánu, čj. 295/dův./35, Řím 31.12.1935 – podrobná informace o pobytu pražského primasa. Arcibiskup Kašpar, který přicestoval do Říma 10.12., se po ubytování doprovodu a členů rodiny obrátil na vyslanectví s první naléhavou věcí, kterou „bylo opatření řádu pro Dra Pluhaře; kardinál poslal ještě před svým odjezdem z Prahy Státnímu sekretariátu příslušnou žádost za udělení řádu sv. Sylvestra III. třídy. Ač ve Státním sekretariátu panoval v těch dnech pochopitelný chaos, bylo vyznamenání Dru Pluhařovi ještě včas propůjčeno“ (s.1–2).
- ¹⁷ M. Trapl, Politický katolicismus a československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938, AUPO, Fac. Philosophica, supplementum 30, SPN Praha 1990, s. 144 – Pluhař byl při arcibiskupově slovenské misi oblečen v úboru rytíře papežského řádu sv. Sylvestra, což nezůstalo bez povšimnutí a posměšných poznámek lidoveckého tisku. Kašparovy styky se stranou dokládá i soukromá korespondence mezi Beranem a Kašparem, podobně vypověděl i vyšetřovaný převor maltézských rytířů F. W. Bobe – výběr z vyšetřovacích protokolů uveřejnil D. Tomášek, Konfidenti. Praha 1991, s. 137–164.
- ¹⁸ M. Trapl, c. d., s. 144–145 – tehdejšímu papežskému komořímu dr. Hrubanovi se údajně podařilo ovlivnit věc v Kašparův neprospěch, když vysvětlil sekretáři Pia XI. E. Pacellimu arcibiskupovy pomýlené politické názory. Auto-rovo zpochybnění tohoto tvrzení je na místě a lze je doložit prameny v NA a v AMZV. K danému problému se bohužel nedochovaly zásadní prameny

ve fondu Archiv pražského arcibiskupství, které byly s největší pravděpodobností skartovány.

- ¹⁹ AMZV, Politické zprávy Vatikán, čj. 289/dův./1937, běžná zpráva vyslance Radimského č. 36 ze 14.12.1937 o průběhu tajné konzistoře a čj. 312/dův./1937 periodická zpráva č. IV. za 4. čtvrtletí ze 31.12.1937, s. 4–6 s informací a s hodnocením dvou soukromých audiencí u Pia XI. během Kašparova římského pobytu ve dnech 6.–21.12.
- ²⁰ NA, Republikánská strana Československa (RSC), k. 17 – Beranova korespondence s dr. Kašparem. Beran píše hned v úvodu dopisu z 21.12.1937: „*Vaše Eminence! Jsem šťasten z krásného výsledku zájezdu Vaší Eminence do Svatého města. Jsem šťasten z návštěvy Vaší Eminence u Svatého otce, který ...byl neobyčejně nadšen a potěšen jednak ze zdraví Vaší Eminence a jednak z audience samé*“. Z dalších řádků vysvítá, že se nejednalo o pouhé zdvořilostní předvánoční blahopřání. Srovnej ohlasy v denním tisku NA, MZV-VA I., k. 3404 – K. Kašpar (1932–1938).
- ²¹ Archiv ministerstva vnitra (dále AMV), 305-693-3.
- ²² NA, Sbírka různých osobních archivů (dále SROA), 550-220-3, s. 143–148.
- ²³ NA, Policejní ředitelství Praha – evidence obyvatel do r. 1950 (policejní pobytová přihláška), na této adrese bydleli Pluhařovi od 19.10.1937.
- ²⁴ E. Eisenlohr byl vyslancem v Praze od 5.2.1936. Veškeré údaje o akreditacích diplomatů byly čerpány z publikace Příručka o navázání diplomatických styků a diplomatické zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985, vydané Archivně dokumentačním odborem FMZV v Praze 1987.
- ²⁵ K. Mečír byl prvním oficiálním vyslancem ČSR v belgickém království v letech 1919–1922, odtud přešel opět jako první diplomatický zástupce do Řecka, kde působil do roku 1924, v roce 1938 byl však přes 10 let penzionován. Mečír byl republikánům velice zavázán, už od r. 1930 za něj Beran několikrát intervenoval u MZV, protože Mečír splácel dluh za manželku a dceru, které stačily udělat během jeho diplomatické mise v Bruselu, když nechaly přestěhovat do Prahy nábytek z objektu, pronajatého v místě. Kvůli tomu byl předčasně penzionován a strana nakonec uhradila zbytek dluhu ve výši 30 tisíc korun.
- ²⁶ Z. Kárník, c. d., sv. 3, s. 511.
- ²⁷ NA, SROA, 550-220-3, s. 143–144.
- ²⁸ Hlavní aktéři se před tím ještě sešli na statku ing. Nolče v Horních Počernicích. Eisenlohrovo posláním zdaleka nebylo nevinné, protože je známo, že zajišťoval spojení a předával pokyny mezi Berlínem a Henleinovou stranou. (Kárník, c. d., sv. 3, s. 511).

- ²⁹ NA, SROA, 550-220-3, s. 144 – dnes už těžko zjistíme zda se „rozpálil“ průběhem jednání nebo celkovým napětím, kterému byl během tlumočení vystaven. Musíme přihlídnout k faktu, že mu tehdy bylo přes šedesát let.
- ³⁰ NA, tamtéž, s. 147–149.
- ³¹ NA, SROA, 550-218-4, s. 245 – omylem zaprotokolována křestním jménem Marie, nikoliv Anna.
- ³² Přesto byl Rudolf Beran v dubnu 1947 nakonec odsouzen k trestu vězení ve výši 20 let, zemřel v leopoldovské věznici 28.2.1954.
- ³³ E. Beneš, Mnichovské dny. Paměti, Praha 1968, s. 203–204; M. Trapl, c.d., s. 148; Kárník, sv. 3, s. 557 – při této příležitosti nelze přehlédnout již zmíněné Pluhařovy styky s arcibiskupem Kašparem, který přijal lorda Runcimena při jeho misi a pod dojmem tohoto setkání se pokoušel prosadit u prezidenta Beneše Henleinovy požadavky.
- ³⁴ AMV, 305-693-3, s. 62.
- ³⁵ Stručná a jasně formulovaná korespondence mezi Beranem a Pluhařem obsahuje žádosti o intervence v různých záležitostech podle potřeb žadatelů, obracejících se na R. Berana. Často má marginální poznámky obyčejnou tužkou, které si dělal Pluhař asi při telefonickém zjišťování informací. Obsahově delší byly dopisy, týkající se věcí, které ležely Beranovi více na srdci – v r. 1927 to byla například korespondence ohledně opravy hradu ve Strakonících, opravy kostelů a kostelíků na Strakonicku nebo urychlené převzetí nevyužitého zařízení sanitního vlaku řádu maltézských rytířů, stojícího na zdejším nádraží od 1. světové války.
- ³⁶ NA, Prezidium ministerské rady (PMR), 1918–1939, k. 3602, fasc. 871/32/1-4 – materiály k prodeji velkostatku Strakonice z let 1925–1930.
- ³⁷ NA, ŘM, k. 261 – hospodářské a majetkové záležitosti českého velkopřevorství, zpráva o stavu českého velkopřevorství 1936. Nelze tedy souhlasit s Pořízkovými údaji a tvrzením, c. d., s. 79 – který klade krizi o několik let později.
- ³⁸ NA, ŘM, k. 292; J. Pořízka, c.d., s. 152–154 přetištěné dokumenty z AMZV částečně korigují předchozí mylná tvrzení.
- ³⁹ Srovnej NA, ŘM, k. 292 – velkopřevor Ludwigstorff žádá 9.1.1936 do Prahy kancléře receptorátu Camila hr. Arca o zprostředkování zdvořilostní návštěvy u dr. Beneše a již dopředu avizuje, že se bude jednat pouze o blahopřání ke zvolení prezidentem ČSR, při níž nehodlá hovořit o řádových záležitostech, zejména ne o velkostatku. KPR si dala na čas, na Arcovu žádost odpověděla až 16.7. t.r., a s poukazem na prezidentovo pracovní zaneprázdnění sdělila, že ji povede v patrnosti a sdělí přesné datum audience v některém z pozdějších termínů.

- ⁴⁰ NA, ŘM, k. 292 – Ludwigstorff děkuje Pluhařovi z Vídně 7.3.1937 za energii, rozhled a prozíravost, s níž se věnuje záležitosti velkopřevorství „*die mir so sehr am Herzen liegen...*“.
- ⁴¹ NA, ŘM, k. 292 – kopie korespondence z 20.a 21.5.1937.
- ⁴² J. Pořízka, c. d., s. 154.
- ⁴³ NA, ŘM, k. 322 – personalia řádových rytířů, dne 24.6.1937 jím už byl – bližší datum neznáme, z toho vyplývá, že titul získal mezi 7.3. a 24.6.1937.
- ⁴⁴ Údaje o jmenování se v pramenech liší: NA, MZV-VA, k. 3793 – Prager Mittag 14.2.1938 přinesl s předstihem zprávu o Pluhařově převzetí vicekancléřského úřadu od Camila hr. Arca k 1.3.1938 a označil v ní J. Pluhaře jako spolehlivého a agilního. NA, ÚPV, 1945–1959, k. 999, sign. 1341/13, čj. 19/45, s. 1 – k faktickému jmenování římským velmistrovským úřadem došlo v prosinci 1937.
- ⁴⁵ AMZV, KO, k. 511.
- ⁴⁶ NA, RSC, k.1 – spisy organizační a personální.
- ⁴⁷ AMV, 305-693-3, s. 63.
- ⁴⁸ AMV, S-466-20, s. 3 výpověď z 25.8.1945.
- ⁴⁹ Z. Kárník, c. d., sv. 3, s. 511.
- ⁵⁰ K Hitlerovu vztahu k rakouské katolické církvi srv. F. X. Halas, Fenomén Vatikán, s. 393–394 – Německo nebralo ohled na katolickou církev v zemích, kterých se zmocnilo, A. Hitler prohlásil po připojení Rakouska, že se necítí být vázán konkordátem se Svatým stolicí z r. 1933. Došlo tak sice ke sblížení Německa s Itálií, ale na úkor Rakouska, nad nímž dosud držel ochrannou ruku Mussolini. Ten si za ústupek německému tlaku vysloužil veřejné odsouzení papeže Pia XI.
- ⁵¹ Pluhař byl na sjezdu zástupcem ČSR.
- ⁵² Pokusy o navázání diplomatických styků jsou zpracovány J. Pořízkou, c. d., s. 141–160 – autor postihl danou problematiku, opomenul však další prameny a nevyvaroval se některých nepřesností při citaci. Tato kapitola je v publikaci zpracována s největší erudicí, takže se zdá, že ani nevznikla z autorova pera.
- ⁵³ Opisy originálů byly znovu zaslány z Říma 18.1.1939 nótou č. 32/8 pro informaci ministru zahraničních věcí Chvalkovskému a doručeny 20.1.1939 ve 13 hodin; byly „načasovány“ těsně před zahájením zasedání vlády, jak bude zmíněno dále v textu.
- ⁵⁴ AMZV, Diplomatický protokol (dále DP), 1918–1939, k. 22a, opis dopisu adresovaného R. Beranovi dne 12.12.1938.

- ⁵⁵ Jak je uvedeno v pozdější nótě velmistrovského úřadu z února 1939 akreditovalo San Marino svého zástupce „*un représentant spécial*“ v Římě ještě dříve než Španělsko.
- ⁵⁶ AMZV, DP, k. 22a, č. 587/1938.
- ⁵⁷ JUDr. Arthur Maixner se stal v srpnu 1946 diplomatickým zástupcem ve Vatikánu.
- ^{58/} AMZV, DP, k. 22a, opis dopisu kancléřského úřadu řádu maltézských rytířů z 9.1.1939.
- ⁵⁹ AMZV, tamtéž, kopie nóty bez čísla.
- ⁶⁰ Podobně tomu bylo i v roce 1926, když probíhala předchozí jednání.
- ⁶¹ AMZV, DP, k. 22a, informace oddělení II-3 k číslu 4047/A (dále jen informace II-3), s. 3.
- ⁶² Vyslanec u Svatého stolce jménem Ruffo Rufo Vincenzo de la Scaletta byl akreditován v Římě od 5.2.1931 – srovnej rozdíl v křestním jméně s Pluhařovým údajem, francouzský zástupce pro Rumunsko odevzdal pověřovací listiny 27.1.1933 a italský titulář řádu v Budapešti Carlo dei Duchi Caffarelli předal pověřovací listiny 14.6.1935.
- ⁶³ Ve francouzské diplomatické listině z ledna 1939 nebylo uvedeno vyslanectví, vyslanec ani personál úřadu, podobně tomu bylo i v Itálii, kde v listině z prosince 1938 nebyla zmínka o diplomatickém zastoupení řádu.
- ⁶⁴ J. Pořízka, J., c.d., s. 155–156 – šlo o 4 osoby, monitorované v r. 1938 pro časté návštěvy Berlína za účelem tajné a státu škodlivé agitace. O tom, že se vnitro zabývalo podrobně jejich sledováním, svědčí i spisy v NA, Presidium zemského úřadu v Praze, 1931–1940, sign. 8-1-80-444, Presidium ministerstva vnitra, sign. 225-998/1, 207-926-1 a další signatury v AMV a AMZV.
- ⁶⁵ AMZV, DP, k. 22a, informace II-3, s. 6.
- ⁶⁶ Doslova „*československá vláda ve sboru*“ – tamtéž, s. 6.
- ⁶⁷ Předválečné Československo nenavázalo s Irskem diplomatické styky, a proto zde mělo v letech 1929–1947 zastoupení pouze na úrovni konzulátu.
- ⁶⁸ AMZV, DP, k. 22a, č. 179154/38/P z 12.1.1939.
- ⁶⁹ Návrhy dopisů byly očíslovány římskými číslovkami I–VI.
- ⁷⁰ I když do lhůty musíme započítat vánoční svátky a Nový rok, i tak je to poměrně dlouhá doba, obzvlášť když se měl za týden předkládat návrh do vlády a uznání bylo takřikajíc na spadnutí.
- ⁷¹ AMZV, DP, k. 22a, č. 444/39 ze 16.1.1939.
- ⁷² Srv. pozn. ⁶³ – k podobnému závěru došel už dr. Maixner, když zjistil, že ve francouzské diplomatické listině z ledna 1939 není uvedeno vyslanectví řádu

a hrabě Pierredon s dalším personálem v ní jmenovitě nefigurují, informace II-3, s. 5.

⁷³ Tuto odpověď a všechny spisy z dalších zastupitelských úřadů vzal protokol na vědomí a postoupil je oddělení II-3 dr. Maixnerovi k dalšímu opatření, protože se předpokládalo jejich vyhodnocení ve vztahu MZV k Josefu Pluhařovi.

⁷⁴ AMZV, DP, k. 22a, č. 46/dův./39 z 20.1.1939.

⁷⁵ Tamtéž, informace II-3, s. 4.

⁷⁶ Tamtéž, č. 3/dův. 1939 z 21.1.1939 – „*Víte, že jsme dobří katolíci, země snad nejoddanější katolické církvi. A přece nechápeme Vatikán, proč se neosvobodí od tohoto středověkého balastu, jakým jsou maltézští rytíři. Považujeme řád, celé jeho zřízení za zpátečnický (retrograde) nehodící se do nynější doby. Uvažte co by asi maltský řád dělal v Dublinu nebo v Praze, kdyby tu byl akreditován vyslancem.*“ Dále řekl: „*To se nehodí do linie naší politiky, která je lidová a demokratická. Maltský řád podle našeho mínění nemá v nynějších dobách světa co říci a my se díváme na žádost řádu, která nám byla pouze naznačena, jako na vtip (practical joke), o kterém nebudeme vážně jednat. To jest stanovisko i předsedy vlády.*“

⁷⁷ Opět se v praxi ověřila informace dr. Maixnera, že v diplomatické listině z prosince 1938 není žádná zmínka o diplomatickém zastoupení řádu.

⁷⁸ AMZV, DP, k. 22a, č. 22/dův./39 z 25.1.1939, šlo o publikaci s názvem „Il sovrano ordine militare di Malta e le sue commende familiari nel diritto Italiano“.

⁷⁹ AMZV, DP, k. 22a, č. 35/dův./39 z 27.1.1939.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž, „*Zastupitelské úřady velmistra suverenního rytířského řádu maltského, řádně pověřené výslovným delegováním velmistra a skládající se z Rytířů spravedlnosti a vyjimečně, při nedostatku těchto, z Rytířů cti a oddanosti, následují v precedenci bezprostředně po zastupitelstvích cizího diplomatického sboru.*“

⁸² V textu doslovně uvedeno „*italského jazyka*“.

⁸³ AMZV, DP, k. 22a, bez čísla, dopis začíná slovy: Excellenz.

⁸⁴ AMZV, DP, 1918–1939, k. 101 – Diplomatická listina Vídeň, 1937, s. 1 a 33.

⁸⁵ AMZV, DP, k. 22a, č. 1341/39 ze 2.2.1939.

⁸⁶ Máme na mysli například zákaz řádu německých rytířů, patřícího stejně jako maltézští rytíři mezi rytířské řády.

⁸⁷ Pluhařův optimismus ve věci samostatnosti řádu a jeho mimořádného diplomatického zástupce nebyl tedy na místě.

- ⁸⁸ DP, k. 22a, čj. 43 dův./1939 ze 16.2.1939.
- ⁸⁹ Podle Maixnerovy informace II-3, s. 5 – byl vyslancem řádu italský šlechtic Don Carlo dei Duchi Caffarelli, který podle diplomatické listiny sídlil v Římě i v Budapešti. Pověřovací listiny odevzdal 14.6.1935, diplomatický personál byl složen z maďarských státních příslušníků, sídlících v Budapešti.
- ⁹⁰ Srovnej pozn. 88.
- ⁹¹ NA, PMR, k. 3438, fasc. 799/8, čj. 1534/39 m.r.
- ⁹² NA, PMR, k. 4146, sign. XX-10.
- ⁹³ NA, PMR, k. 3438, fasc. 799/8, čj. 1773/39 m.r.
- ⁹⁴ AMZV, DP, k. 22a, čj. 11.559/II-3/39.
- ⁹⁵ NA, PMR, k. 3438, fasc. 799/8, čj. 2047/39 m.r.
- ⁹⁶ AMZV, DP, k. 22a, nóta č. 69/8 přijata na MZV dne 8.2.1939.
- ⁹⁷ NA, PMR, k. 3438, fasc. 799/8, čj. 3991/39 m. r.
- ⁹⁸ AMZV, DP, k. 22a, čj. 3991/39 m. r. z 11.2.1939.
- ⁹⁹ Tamtéž, čj. 20001/39/P z 10.2.1939.
- ¹⁰⁰ Tamtéž, čj. 22762/39/P, do KPR osobně doručil 14.2. dr. Víšek.
- ¹⁰¹ Tamtéž, čj. P 215/39 z 15.2.1939.
- ¹⁰² Tamtéž, návrh expedice čj. 25793/39/P z 18.2.1939, kabinetem ministra expedováno letecky 21.2.1939.
- ¹⁰³ Tamtéž, č. 136/8 z 27.2.1939.
- ¹⁰⁴ Tamtéž, záznam k čj. 35074/39 z 8.3.1939.
- ¹⁰⁵ Tamtéž, D 1535/39 dne 3.3.1939 odesláno kabinetu ministerstva zahraničí.
- ¹⁰⁶ Pravděpodobně byl zároveň i posledním diplomatem, který odevzdal do Háchových rukou pověřovací listiny.
- ¹⁰⁷ AMZV, DP, k. 22a, č. D 1614/39 – na spisu je sice 13.3. napsáno, že mají být předány oddělení I/5, což byl archiv, ale poznámka červenou pastelkou „založeno (bez zaslání do archivu)“ vysvětluje proč dosud chybí mezi pověřovacími listinami titulářů akreditovaných v Československu.
- ¹⁰⁸ NA, RSČ, k. 17 – srovnej Kašparovy dopisy R. Beranovi z 19. a 21.2.1939. Ve druhém dopisu píše Kašpar, jehož kardinálská hodnost opravňovala k volbě nového papeže, že 1. března vstoupí do konkláve a volba začne následující den, tj. 2.3.. Kardinál E. Pacelli byl zvolen papežem ve třetím (odpoledním) kole 2.3. a přijal jméno Pius XII. – J. Gelmi, Papežové. Od svatého Petra po Jana Pavla II., Praha 1994, s. 272.
- ¹⁰⁹ NA, MZV-VA., k. 3793 – dr. Josef Pluhař odcestoval 7.3. v 7.30 hodin.
- ¹¹⁰ AMZV, PZ Vatikán tuto informaci nepotvrzuje; NA, MZV-VA, k. 3791 – Pius XII. – Lidové noviny ze 13.3.1939 sice přinesly obsáhlý popis a ko-

mentář ke slavnostní korunovaci. Ve jmenovitém výčtu členů naší delegace však chybí, protože byl zřejmě přítomen mezi maltézskými rytíři nebo jako člen diplomatického sboru. Nezmiňuje se o něm ve svých pamětech ani oficiální zástupce vlády na intronizaci L. K. Feirabend. Srv. týž, Politické vzpomínky I. Atlantis, 1994, s. 124–135.

- ¹¹¹ Jedná se například o výpověď o Pluhařově odchodu z vlasti a podobně.
- ¹¹² NA, ÚPV, 1945–1959, k. 999, sign. 1341/13, čj. 19/45.
- ¹¹³ AMV, 305-693-3, s. 24–25 a 207–209, dne 19. října 1946 odesláno z Bernu omylem žalobci při Národním soudu v Praze, přípravou obžaloby a soudním řízením se však zabýval Mimořádný lidový soud, takže spis mu byl předán prostřednictvím národní prokuratury 19.11.1946.
- ¹¹⁴ AMZV, KO, k. 511 – jako poslední údaj v něm uvádí vydání legitimace Svažu osvobozených politických vězňů č. 19029.
- ¹¹⁵ AMZV, DP 1945–1954, k. 1 – vyjádření dr. Maixnera z ledna 1946 k čj. 82712/45. K osvětlení této otázky existuje v našich archivech minimum pramenů, více informací byl poskytl studium řádového velmistrovského archivu v Římě.
- ¹¹⁶ AMV, 305-693-3, s. 207 Pluhařova výpověď z 18.10.1946.
- ¹¹⁷ D. Tomášek, c. d., s. 140–141 – srovnej Bobeho interpretaci záležitosti.
- ¹¹⁸ NA, ÚPV, k. 999, sign. 1341/13, čj. 19/45 z 12.5.1945, s. 2 a AMV, 305-693-3, s. 207.
- ¹¹⁹ Kardinál Karel Kašpar zemřel 21.4.1941, Bobeho jmenování bylo potvrzeno 8.9.1941.
- ¹²⁰ AMV, sg. 305-389-1, s. 136 – protokol sepsaný 31.1.1948 s V. Píchou u Oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Praze.
- ¹²¹ Po smrti K. Kašpara zůstal úřad neobsazen a arcidiecézi řídil od 23.4.1941 kapitulní vikář ThDr. Bohumil Opatrný.
- ¹²² AMZV, KO, k. 511.
- ¹²³ AMV, 305-693-3, záznam s dr. Pluhařem z r. 1946, s. 208.
- ¹²⁴ J. Machula, c. d., ale Pluhaře ve svých pamětech nezmiňuje, kniha se spíš soustředí na vztah republiky a Benešovy vlády k Vatikánu, otázku řeholního kléru příliš nezdůrazňuje.
- ¹²⁵ AMV, 305-518-1, s. 11–38.
- ¹²⁶ NA, PMR, k. 3602, fasc. 871/32-1 – prodej pozemků velkostatku Strakonice se uskutečnil 28.2.1924. Protože prodej nemovitého majetku řádu maltézských rytířů předpokládal podle dosud platného nařízení ministerstev vnitra, spravedlnosti, kultu a vyučování z 24.7.1886 a podle císařského zmoc-

nění z 18.1.1885 předchozí souhlas panovníka, schválila prodej na návrh MV 22.12.1925 ještě ministerská rada (čj. 25001/25 m. r.).

- ¹²⁷ Za okupace byla do podniku dosazena dne 1.8.1939 nucená správa, v roce 1945 byl znárodněn a vytvořeny Vlnářské závody a fezárný, národní podnik Strakonice. Činnost domácích a zahraničních akcionářů prošetřovala do roku 1948 ústředna Státní bezpečnosti.
- ¹²⁸ V této době skončila platnost předchozích Pluhařových pasů z roku 1938 a 1939, proto byly nahrazeny pasem č. 80 z 12.11.1941, vydaným vyslanci pro potřeby řádu maltézských rytířů.
- ¹²⁹ AMZV, KO, k. 511, životopis s. 4.
- ¹³⁰ NA, Okupační vězeňské spisy, Kniha vězňů gestapa v Praze, 1944, č. 8, vězeň zapsán v seznamu zatčených pod číslem 27478. Díky přepisování v originálu a v opisu vězeňské knihy se nepodařilo přesně objasnit důvod zatčení. V rubrice „důvod dodání“ je jednou uvedeno „IV E 5“, podruhé „IV 3 Muller“ – srv. O. Sládek, Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945, Praha 1986, s. 276–277 – podle schématu vnitřní organizace řídicích úřadoven gestapa referát IV E 5 neexistoval, ale do pravomoci referátu IV 5 spadaly zvláštní případy, referát IV 3 se zabýval obranným zpravodajstvím (protišpionáží). Není vyloučeno, že mohlo dojít k pozdějšímu předání vězně jiným vyšetřovatelům, svědčí o tom výslechy na proticírkevním referátu IV 4 a. SS-Gruppenführer Müller byl šéfem IV. úřadu RSHA v Berlíně.
- ¹³¹ Datum uvádí Pluhař v r. 1946 z Bernu.
- ¹³² Kurt Oberhauser byl odsouzen MLS k trestu smrti, vykonanému 19.4.1947, za činnost proti církvi, protože se mu po válce z řady přečinů přičítalo např. vyšetřování a zpracování materiálů proti pravoslavným duchovním, zatčeným v souvislosti s atentátem na R. Heydricha, vypracování návrhu na uzavření několika klášterů a zatčení světských i řeholních kněží nebo zřízení tzv. Demeritního ústavu v Zásmukách pro internaci nepohodlných katolických duchovních.
- ¹³³ AMV, 305-693-3, s. 209
- ¹³⁴ Tamtéž.
- ¹³⁵ Za laskavé sdělení těchto informací děkuji Miroslavě Langhamerové z archivu památníku Terezín.
- ¹³⁶ AMZV, KO, k. 511, životopis s. 4–5; kromě toho uvedl, že vážil 45 kg a „*byl tělesně úplně zničen*“.
- ¹³⁷ Po celou dobu vyšetřovací vazby v Praze a věznění na Malé pevnosti byl veden ve spisech stále jako kancléř řádu maltézských rytířů. O Pluhařovi

jako o spoluvězni se zmiňuje B. Čurda – Lipovský v knize Terezínské katakomby, Praha 1946.

- ¹³⁸ NA, ÚPV, k. 999, sign. 1341/13, čj. 19/45, přijato 18.5.
- ¹³⁹ Tamtéž, s. 2 – kromě stanoviska Říma byl v tomto případě důležitý také přístup státu, protože další existence řádu v ČSR byla vzhledem k Bobeho činnosti za okupace vážně ohrožena.
- ¹⁴⁰ Tamtéž. Bez bližší znalosti pramenů v římském řádovém archivu nelze k tvrzení zaujmout jednoznačné stanovisko.
- ¹⁴¹ F. W. Bobe byl zadržen 12.5.1945, tedy přesně v den napsání žádosti.
- ¹⁴² NA, ÚPV, k. 999, čj. 6266/45-II/5, spis založen 12.7. bez poznámek hned ad acta.
- ¹⁴³ Srovnej pozn. 138, s. 3 – to je v příkrém kontrastu s předchozí korespondencí, koncipovanou před válkou.
- ¹⁴⁴ AMZV, KO, k. 511.
- ¹⁴⁵ Řím do Prahy č. 4639/45 z 11.8.1945 hovoří o Pluhařovi jako o vyslanci řádu. Ukazuje se, že někteří úředníci MZV neměli jasno v tom, zda je Pluhař stále vyslancem řádu.
- ¹⁴⁶ Přesné datum neznáme.
- ¹⁴⁷ AMZV, KO, k. 511, životopis s. 5.
- ¹⁴⁸ Tamtéž – Pluhař uvádí, že podobnou cestu vykonal znovu v listopadu 1945, ale k té nejsou bližší informace.
- ¹⁴⁹ Třicet pět let slávy a utrpení. Ze vzpomínek krajanů a uprchlíků. Usp. a vydal J. Pluhař, Chicago 1953, s. 60. Za laskavé upozornění na tuto publikaci děkuji T. Kubištové z NA.
- ¹⁵⁰ R. Beran byl zatčen 14.5.1945.
- ¹⁵¹ Dopis byl adresován ze Říma de Pierredonovi.
- ¹⁵² AMZV, KO, k. 551, čj. 10671/46 ze 17.9.1946.
- ¹⁵³ AMZV, DP, 1945–1959, k. 1 – Miroslav Švestka byl pověřen velmistrem řádu projednávat řádové záležitosti s československou vládou, což oznámil ministerstvu zahraničí dopisem z 22.10.1945 čj. 51.767/II-7/45.
- ¹⁵⁴ Srovnej pozn. 128 – bylo konstatováno, že jmenovaný obdržel diplomatický pas č. 48 dne 18.1.1938, který byl vrácen a později 1.2.1939 nahrazen pasem vyslance řádu maltézských rytířů č. 65. Oba pasy byly zrušeny 12.11.1941 a J. Pluhař dostal ke stejnému datu pas č. 80 pro vyslance pro potřeby řádu.
- ¹⁵⁵ AMV, 305-693-3, s. 24, 207–309.
- ¹⁵⁶ AMZV, KO, k. 511, životopis s. 5.
- ¹⁵⁷ Srv. výpověď manželky u Národního soudu 21.3.1947.

- ¹⁵⁸ AMZV, KO, k. 511, bez čísla 1.6.1947.
- ¹⁵⁹ AMZV, KO, k. 511, telegram z 12.6.1947 č. 613/B/PP/47.
- ¹⁶⁰ Tamtéž, bez čísla 13.6.1947.
- ¹⁶¹ Tamtéž, č. 127.086/1947.
- ¹⁶² Tamtéž.
- ¹⁶³ Tamtéž, č. 256.144/1947 z 11.12.1947, odesláno šifrou do Bernu.
- ¹⁶⁴ Třicet pět let..., s. 60.
- ¹⁶⁵ NA, PŘ, 1941–1950, sign. P 2345/11, k. 8769 k žádosti MZV č. 16562/V/2/49.
- ¹⁶⁶ AMZV, KO, k. 511, bez čísla 25.1.1949.
- ¹⁶⁷ Tamtéž, č. 302972/49/C II-3.
- ¹⁶⁸ Údaj o Pluhařově emigraci záhy po r. 1948 a smrti je nesprávný – srv. J. Pořízka, c. d., s. 81.
- ¹⁶⁹ Třicet pět let..., s. 61.
- ¹⁷⁰ Kunc, J., Kdy zemřeli...? Bibliografický katalog ČSSR – České knihy 1970, Státní knihovna ČSR – Národní knihovna v Praze 1970, s. 159.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA:

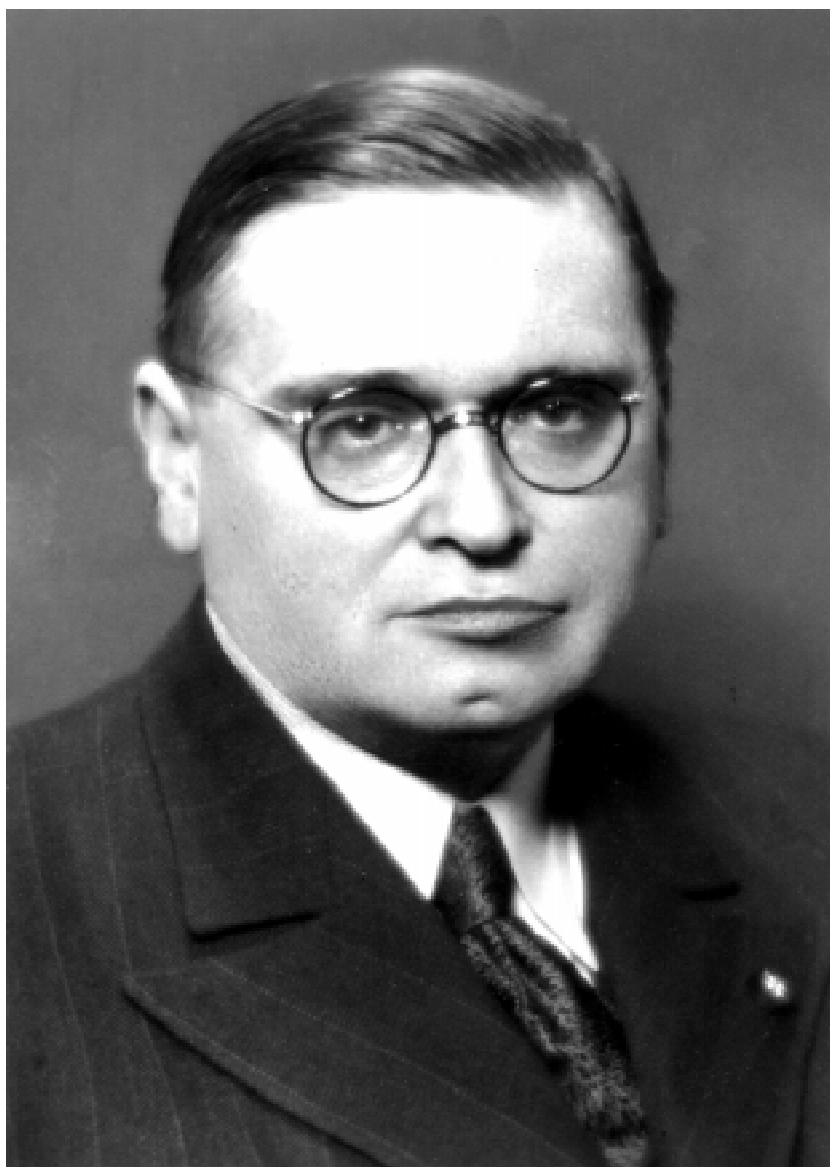
Obr. 1 Dr. J. Pluhař při jedné ze svých přednášek

Obr. 2 Dr. J. Pluhař ve slavnostní uniformě

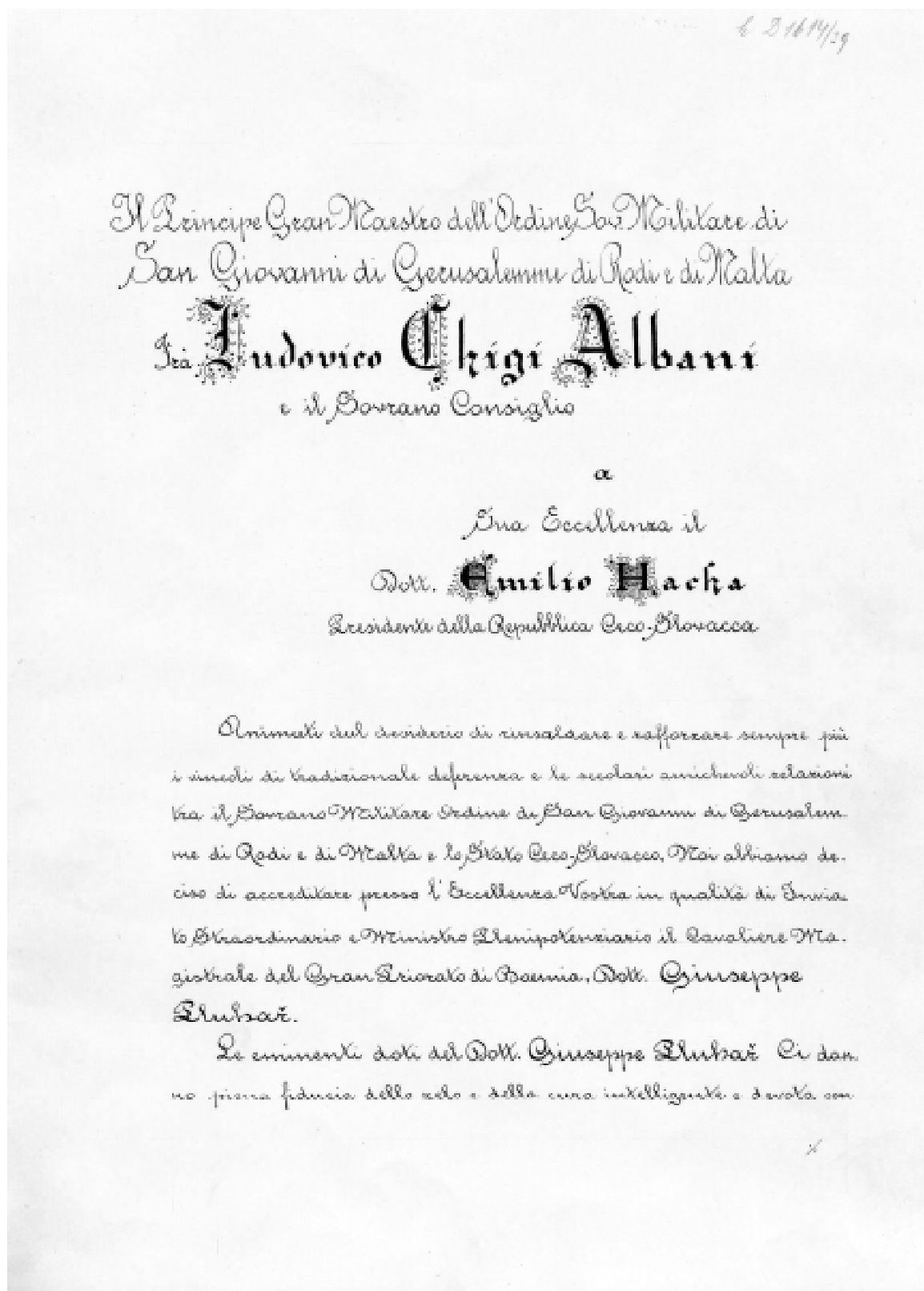
Obr. 3 Oficiální fotografie vyslance řádu maltézských rytířů dr. J. Pluhaře

Obr. 4 Originál pověřovací listiny velmistra řádu maltézských rytířů Ludovica Chigi Albani pro vyslance v ČSR dr. Josefa Pluhaře z 24.2.1939

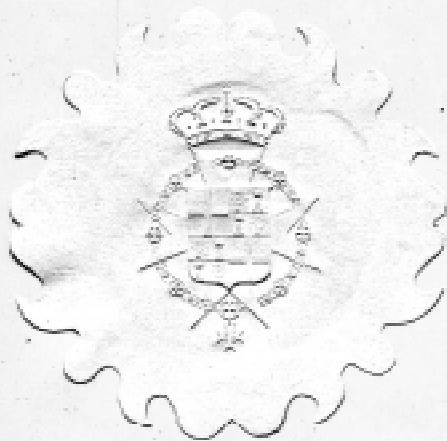
Obr. 5 Osobní dopis kancléře řádu markýze Rangoni Machiavelliho ministru zahraničí Františku Chvalkovskému z 27.2.1939 s poděkováním za možnost zřídit vyslanectví v Praze pod vedením dr. Pluhaře

Obr. 6 Program nástupní audience vyslance suverenního řádu maltézských rytířů u prezidenta republiky dr. Emila Háchy dne 6.3.1939

cui egli saprà adempiere alle proprie funzioni diplomatiche promuovendo la realizzazione delle finalità che nello spirito delle proprie cristiane tradizioni l'Ordine, Sovrano e Militare di San Giovanni di Gerusalemme di Rodi e di Malta si prefigge di attuare in Terra di Cecoslovacchia.

Noi preghiamo Vostra Eccellenza di benevolmente accogliere il Nostro Ministro e di prestare intera fede e credito in tutto quello che egli sarà per dire a Vostra Eccellenza in Nostro nome.

Ludovico Chigi Albani

Roma, dal Palazzo Malta
Il 24 febbraio 1939.

(Obr. 5)

N° 136/8

Ministerstvo zahraničích věcí	
Řada, G. M. 1939	Číslo 91243
Průběhy	Věsta
Podpis	Sešit
Číslo	6. 11. 39

ROMA, 27 Febbraio 1939/XVII
A CONDOTTI - PALAZZO MALTA

Signor Ministro,

Ho preso visione della Vostra lettera in data 18 Febbraio 1939 che partecipa l'assentimento del Governo della Repubblica Ceco-Slovacca alla creazione di una nostra Legazione permanente ed alla nomina del Dott. Pluhař, come Inviato Straordinario e Ministro Plenipotenziario dell'Ordine Sovrano Militare di Malta.

Nel porgere i più vivi ringraziamenti, prego Vostra Eccellenza di gradire l'assicurazione della mia più alta stima e considerazione.

IL CANCELLIERE DELL'ORDINE:

Luigi Rangoni Marchese

A Sua Eccellenza

Il Dott. FRANCESCO CHVALKOVSKY
Gran Croce Magistrale del S.M.O. di Malta
Ministro degli Affari Esteri della
Repubblica Ceco-Slovacca

spis: Malinský řád.

Řada, G. M. 1939	Číslo
Průběhy	Věsta
Podpis	Sešit
Číslo	6. 11. 39

10/11

Všeobecné ustanovení
A.A.

a. a.
s. m. a. a.

10/11. 1939.

RM

(Obr. 6)

KANCELAR
PRESIDENTA REPUBLIKY.

Kčn. 1535/39.

Kabinet min. zahranič. věcí

PROGRAM NÁSTUPNÍ AUDIENCE

pana vyslance suverénního řádu Maltézských rytířů dr. FLUHARÉ
na Hradě pražském v pondělí dne 6. března 1939 o 12 hod.

Pan vyslanec odjede z Maltézského náměstí na Hrad
vlastním autem, opatřeným vlajkou Maltézského řádu a doprovázen
attachém dr. Radlinským.

Při příjezdu na I. hradní nádvoří nastoupí pouze stráž
s trubačem, který dá předepsaný signál a stráž vzdá poctu. /táť
pocta při odjezdu./

Pan vyslanec vystoupí v Matyášově bráně. U dveří, ve-
doucích na schodiště předsíně, stojí čestná stráž dvou mužů.

V předsíni čeká min. rada dr. Čihák a šéf diplomatické-
ho protokolu dr. Víšek a uvedou pana vyslance do Brožíkova poko-
je. Šéf protokolu jde ohlásit vyslance panu prezidentovi.

Pan prezident čeká s panem ministrem Chvalkovským a
panem odb. přednostou dr. Popelkou v Mánesově pokoji; po ohláše-
ní přejdou do gobelinového pokoje a šéf protokolu uvede nové-
ho vyslance.

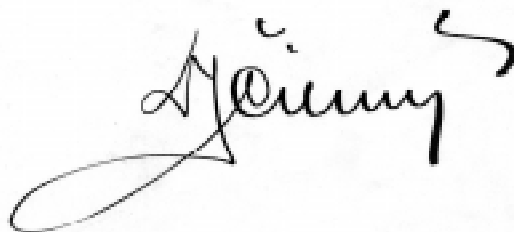
Po projevech pan prezident s vyslancem, ~~stanem~~ s mini-
strem zahraničních věcí a s panem sekčním šéfem dr. Popelkou o-
dejdou do Mánesova salonu, kde pan prezident setrvá několik mi-
nut v rozhovoru, načež se s vyslancem rozloučí.

Ostatní část suity čeká v gobelinovém pokoji.

Oděh stejný jako příchod.

Über: k a k e t .

V Praze dne 3. března 1939 .

ZUSAMMENFASSUNG

DR. JOSEF PLUHAŘ – DER KANZLER UND DER GESANDTE DES MALTESERRITTERORDENS (ANLÄßLICH DER ANKNÜPFUNG DIPLOMATISCHER VERBINDUNGEN IM JAHRE 1939)

ZLATUŠE KUKÁNOVÁ

Diese Arbeit will die Lebenskarriere eines bisher wenig bekannten Politikers, Publizisten und für eine kurze Zeit auch Diplomaten Dr. Josef Pluhař näher bringen. Dabei beschäftigt sie sich mit der episodischen Periode der diplomatischen Beziehungen zwischen der Tschechoslowakei und dem Malteserritterorden knapp vor der Okkupation im März 1939.

Josef Pluhař wurde am 5. März 1892 in Hořovice geboren, absolvierte das Studium der Naturwissenschaften auf der Philosophischen Fakultät der tschechischen Universität in Prag und im August 1915 wurde er zum Doktor der Philosophie promoviert. In den Jahren 1905-1918 war er als Publizist tätig vor allem im Bereich Geographie und Geomorphologie, außer dem schrieb er die politischen Artikel in die Zeitungen Národní politika (Nationalpolitik), Národní listy (Nationalblätter) und weitere Tageszeitungen. Im Jahre 1920 trat er in die hohe Politik ein und wurde der Sekretär der Abgeordneten und Senatoren der Slowakischen nationalen Bauernpartei im Parlament. Diese Partei verschmolz später mit der Republikanischen Partei des tschechoslowakischen Landes. Im Jahre 1927 wurde Pluhař sekretär des Zentralsekretariats der Republikanischen Partei. Er widmete sich intensiv der Propagation der Republik unter den Landsleuten in den verschiedenen Ländern Europas (in Frankreich, Deutschland und Italien). Die überwiegende Mehrheit von Artikeln und Vorträgen im In- und Ausland diente der parteilichen Propagation als ein Bestandteil des planmäßigen Kampfes mit der Opposition um die Stimmen der Wähler. J. Pluhař konzentrierte sich auf die Vertiefung der bisherigen tschechoslowakisch-französischen Beziehungen und in der Übereinstimmung mit der Politik der Partei, mit der er einen Teil seines Lebens verband, widmete er sich den tschechoslowakisch-italienischen Beziehungen und später den kirchlichen Fragen.

Seine Glossen und Arbeit zeugen – außer der außergewöhnlichen Sorgfältigkeit, Zuverlässigkeit und dem Fleiß – davon, dass es um einen organisatorisch trefflichen Menschen und einen guten Rhetor mit allgemeinen Überblick und mit guter journalistischer Vorbereitung ging. Er beschränkte

später diese Tätigkeit, weil er mit der politischen und zuletzt mit der Kanzlerarbeit für den Malteserritterorden völlig beschäftigt wurde. Die Zusammenarbeit mit der Parteiführung ermöglichte ihm, an den unofiziellen ausländisch-politischen Aktivitäten teilzunehmen, konkret an den Treffen Rudolf Berans mit dem deutschen Gesandten in Prag E. Eisenlohr. Die Bestrebungen der Republikaner, die Kirche für sich zu gewinnen, brachten J. Pluhař in die Nähe der hohen kirchlichen Hierarchie, vor allem in die Nähe des Erzbischof Karel Kašpar, den Pluhař bei einigen längeren Reisen im In- und Ausland begleitete und dem er auch zum Rat bei der Lösung der Eigentumsfragen wurde.

Dank der Verbindung mit den politischen und kirchlichen Spitzen wurde er zuerst Vizekanzler des tschechisch-österreichischen Großpriorats des Malteserordens. Nach dem Anschluss Österreichs zu Deutschland kam nach der Entscheidung des Großmeisteramts in Rom am 4. August 1938 zur Trennung der bisherigen internationalen Organisation auf zwei selbstständige Großpriorate mit den Sitzen in Wien und Prag. Zum tschechischen Großprior, der das Gebiet identisch mit dem Territorium der Tschechoslowakei verwaltete, wurde am 14. Dezember 1938 der Prager Erzbischof Karel Kašpar ernannt und die Funktion des Kanzlers des Malteserritterordens wurde Josef Pluhař anvertraut, gleichzeitig mit der Beauftragung über das Anknüpfen der diplomatischen Beziehungen mit der Tschechoslowakei zu handeln. Es gelang ihm, das Anerkenntnis der Suverenität des Ordens (am 20. Januar 1939) und die Zustimmung mit der Öffnung der Gesandtschaft in Prag (am 10. Februar 1939) zu erwirken und schließlich sich am 6. März 1939 für die kurze Zeit in der Führung der Gesandtschaft als Gesandter des Malteserritterordens zu befinden. Sein plötzlicher Aufstieg wurde durch die Änderung der politischen Repräsentation ermöglicht, in der die Vertreter der Republikanischen Partei dominierten. Mit der Verkündung des Protektorats Böhmen und Mähren wurden alle bestehenden diplomatischen Beziehungen der Tschechoslowakei abgebrochen und u. a. wahrscheinlich die offiziellen Beziehungen mit dem Malteserritterorden abgeschlossen. (Nach der Nachkriegsäußerung des Außenministeriums rief der Orden seinen Gesandten nach dem 15. März 1939 ab.)

Josef Pluhař verließ am 1. Mai 1940 Prag, fuhr zum Großmeisteramt nach Rom ab und dort versuchte er erfolglos in den Ordendiensten zu wirken. Die definitive Abreise wurde durch seine Arrestierung und Haft von Gestapo hinausgeschoben. Nach dem Abbruch des dauerhaften Kontakts mit Rom ging er nach Istrien ab, im November 1941 wurde er von der italienischen faschistischen Polizei in Opatija konfiniert und bis seine Verhaftung am 12. April 1944 verfolgt. Bei der Besetzung Istriens von Deutschen wurde er verhaftet und über Gefängnisse in Rijeka (Fiume), Triest und Wien nach Prag deportiert. Am 2. Juli 1944 wurde er in Auftrag der RSHA in Haft im Pankrác-Gefängnis

übergeben und während der Verhöre einigemal der Spionagetätigkeit gegen Reich und anderer Vergehen beschuldigt. Von hier aus wurde er am 13. Februar 1945 ins Gefängnis in der Kleinen Festung in Theresienstadt gebracht. Während der Gefangenschaft erkrankte er an der Tuberkulose, und deshalb verbrachte er die Zeit bis zur Befreiung des Lagers im Gefängnis-Krankenhaus. Am 1. Mai 1945 hat man ihn als einen ehemaligen Prominenten unter die ersten Freigelassenen eingereiht.

Im Mai 1945 trat er energisch das Amt des Kanzlers an, bemühte sich die Verhältnisse im Malteserritterorden zu konsolidieren und Entspannung zu erreichen, und strebte nach der Rückgabe Ordens Besitzes. Da der ehemalige Prior des Ordens kollaborierte in der Zeit der Okkupation mit Gestapo, entschloss sich Pluhař im Sommer 1945 auf die weitere Vertretung der Malteserritter in der Tschechoslowakei zu resignieren. In den Jahren 1945-1946 arbeitete er für verschiedene Ministerien, doch angesichts der Änderung des politischen Kurses nach dem Krieg, der vorherigen Beziehungen mit den lästigen Republikanischen Partei und Verbindung mit der katholischen Kirche entschloss er sich im Jahre 1946 zuerst für die „Heilung“ und später für die Emigration in die Schweiz. Aus Europa emigrierte Josef Pluhař am Ende des Jahres 1951 mit der Hilfe der internationalen katholischen Organisation in die USA. Auch hinter dem Ozean setzte er in seiner vorherigen Tätigkeit fort – er war als Journalist tätig, hielt Vorträge. Es gibt keine anderen Informationen über sein weiteres Leben. Er ist am 20. Oktober 1969 in Chicago gestorben.

HROMADNÉ EXEKUCE V BERLÍNĚ – PLÖTZENSEE (7. – 13. ZÁŘÍ 1943)

Vladimír Černý – František Vašek

Od počátku druhé světové války již uplynulo více jak 60 let, avšak stále se k mnoha jejím událostem vracíme. Je nutné si je připomínat zejména proto, aby lidstvo nezapomnělo, co to byl německý nacismus a jaké oběti bylo nutno přinášet, než byl definitivně poražen. Také český národ se na tomto boji aktivně podílel. V berlínské věznici Plötzensee došlo ve dnech 7. – 13. září k masovým popravám téměř tří stovek odpůrců nacismu, z nichž zhruba třetinu tvořili čeští občané, kteří se postavili v odboji proti okupaci.

K objasnění důvodů, které k této masové exekuci nacistický aparát vedly, je nutné se vrátit o deset let zpět. Perzekuce politických odpůrců byla v nacistickém Německu zahájena ihned po nástupu Adolfa Hitlera k moci 30. ledna 1933. Řízení a uskutečňování politiky státního násilí se ujala zejména tajná státní policie (gestapo) a bezpečnostní služba NSDAP – tzv. SD (Sicherheitsdienst), důležitou roli měla sehrát také nacistická justice. Nejvíce odbojových pracovníků z Čech a Moravy bylo v průběhu okupace postaveno před tzv. Lidový soudní dvůr (Volksgerichtshof – VGH), který byl zřízen zákonem z 24. dubna 1934 nejprve pouze pro případy velezrady, zemězrady a útoků na vůdce Adolfa Hitlera, ale postupně se jeho příslušnost a pravomoci rozšiřovaly.¹ Původně sídlil v Lipsku, avšak brzy po svém založení byl přemístěn do Berlína, kde došlo k jeho umístění nejprve v budově tzv. Preussenhausu a posléze definitivně v budově někdejšího Wilhelмова gymnázia na Bellevuestrasse č. 15.² Pro stíhání nepřátelských projevů vůči nacistické moci, urážky představitelů strany a státu, státních symbolů, uniforem atd. byly pak při Zemských soudech zřízeny tzv. Zvláštní soudy (Sondergerichte).

Po okupaci Čech a Moravy 15. března 1939 došlo k zavedení německé vojenské správy, kterou vykonával tzv. vedoucí civilní správy při armádní skupině 3 v Čechách a armádní skupině 5 na Moravě. Vojenská správa byla zrušena k 15. dubnu, přičemž o den dříve byla vydána dvě nařízení, která konstituovala německé soudnictví v protektorátu. Podle nacistického právního řádu mohli být nyní protektorátní příslušníci činní v odboji stíhání za velezradu, protože se přičleněním zbytku Československa k Německu stali dle nacistického pojetí jeho státními příslušníky. Jednalo se ovšem o akt, který byl v rozporu s mezinárodním

právem, protože k okupaci došlo protiprávním a násilným způsobem. Tato skutečnost však nemohla nic změnit na tom, že se obyvatelé obsazené země dostali do působnosti německých soudů, což mělo mít pro tisíce z nich tragické důsledky. Brutální represivní opatření, oděná navenek do roucha právních norem, jež jim měla dát zdání legality, byla namířena proti všem, kteří právem spatřovali v nacismu primární nebezpečí a kteří se tomuto režimu postavili na odpor.

Lidový soudní dvůr se postupně stal místem, kde byly stále více často vynášeny rozsudky proti příslušníkům protinacistické rezistence. Jestliže v roce 1940 tento soud vynesl 53 trestů smrti a následujícího roku 102, v roce 1942 se již jednalo o 1192 rozsudků, 1943 jich bylo 1662 a v roce 1944 dokonce 2097. Zlom v ukládání represivních trestů, zejména trestu absolutního, vyplýval přímo z osobního zásahu Adolfa Hitlera, který již po delší dobu vyslovoval kritické připomínky na adresu soudců ohledně příliš mírných rozsudků. Na zasedání Říšského sněmu 26. dubna 1942 proto pronesl projev, který se týkal těchto záležitostí.³ Jednalo se o vůbec poslední zasedání sněmu, který se pak již do konce války nesešel. Hitler se během svého projevu zabýval k překvapení německé veřejnosti především situací v justici, trestní politikou nevyhovující potřebám války atd. Jeho rétorika přitom obsahovala přímé výhružky soudcům, pokud se tito nebudou chovat podle jeho pokynů. Šlo přitom zejména o možnost odvolání těch soudců, kteří nebudou plnit direktivy ke zpřísnění ukládaných trestů.⁴ Německá veřejnost reagovala překvapivě především z toho důvodu, že se Hitler jakožto vůdce, říšský kancléř, nejvyšší zákonodárce i soudce najednou obrací na poslance ohledně zvláštního zmocnění k výše zmíněným záležitostem. O reakcích na tuto skutečnost podalo situační zprávu i III. oddělení Říšského bezpečnostního hlavního úřadu (vnitřní rozvědka).⁵

Diskuse k výše zmíněným záležitostem probíhaly také například během porady prezidentů zemských soudů v Litoměřicích 13. května 1942, kde referovali viceprezident Vrchního zemského soudu Hecht a generální státní zástupce u tohoto soudu von Stein o průběhu jednání na říšském ministerstvu justice v Berlíně 31. března a 5. – 6. května téhož roku. Na poradách se projednávaly Hitlerovy pokyny a jeho kritika soudních rozhodnutí, kdy nařídil některé tresty vězení dodatečně změnit na rozsudky smrti.⁶ Zároveň s těmito opatřeními provedl Hitler také personální změny, takže do funkce říšského ministra justice byl jmenován JUDr. Georg Otto Thierack.⁷ Prezidentem Lidového soudu se pak stal JUDr. Roland Freisler, nazývaný pro svou mimořádnou krutost „zuřivý Roland“ (Roland der rassende).⁸ Freisler vedle této své hlavní funkce převzal také předsednictví 1. senátu Lidového soudu, ze kterého učinil skutečně obávanou instituci. Dne 20. srpna 1942 Hitler zmocnil Thieracka k vybudování národněsocialistického soudnictví s tím, že „se přitom může odchýlit od platného práva.“ Nacistické soudy, obzvláště ty, které se zabývaly trestnými činy politic-

ké povahy, pak skutečně začaly postupovat nikoli v souladu s právem, ale v zájmu likvidace co největšího počtu nepřátel říše.

Po Freislerově nástupu do funkce se stal trest smrti nejčastěji vynášeným druhem trestu a bylo jej možno uložit u 46 skutkových podstat trestných činů.⁹ Rozsudek však mohl být vykonán až tehdy, když Hitler osobně zamítl žádost o milost. Teprve později byl k udílení milostí zmocněn ministr justice a od ledna 1944 i říšský protektor v Praze po dohodě s tímto ministrem. V případech neshody mezi nimi měl rozhodovat samotný Hitler. Výkon trestu smrti v určených věznicích byl podrobně upraven směrnicemi ministra justice z 19. února 1939 a 17. ledna 1945. Zásadně se tento absolutní trest měl vykonávat gilotinou, přičemž ministr mohl v některých případech nařídít i oběšení. Zmíněné směrnice obsahovaly i podrobné pokyny pro postup práce kata při popravách a také formu jeho odměňování za jejich provedení.

Exekuce byly v mnoha případech prováděny ve věznici Plötzensee, která se nachází v severozápadní části Berlína. Tato věznice vznikla v letech 1869–1879 a tvořil ji rozsáhlý komplex budov o rozloze přes 25 hektarů. Celý areál byl obklopen šest metrů vysokou zdí, uvnitř se pak nacházelo pět třípatrových domů s celami, které mohly pojmut až 1400 vězňů. První rozsudky smrti zde byly prováděny již od roku 1933 a do konce druhé světové války se tato věznice stala místem, kde skončily životy více než 2 500 osob, většinou zapojených do odbojové činnosti. Odsouzení k smrti se nacházeli v celách tzv. domu III, za nímž byla velká zděná kolna sloužící jako místo výkonu poprav.¹⁰

V Plötzensee zahynuly během okupace stovky českých občanů, mezi nimi i řada významných příslušníků rezistence. Jednalo se zejména o bývalé důstojníky československé armády, kteří se zapojili do činnosti odbojové organizace Obrana národa. V období od dubna 1942 do září 1943 zde nalezlo smrt více jak 80 českých důstojníků a mimo jiné byli dne 19. srpna 1942 popraveni i členové jejího moravského zemského vedení brigádní generál Bohuslav Všeticka, plukovník Ladislav Kotík, štábní kapitán Čestmír Jelínek a kapitán Jaroslav Gardavský. Kromě příslušníků ON z Moravy zde došlo také k mnoha popravám pražských představitelů této organizace, mezi nimiž se 5. ledna 1943 nacházel i divizní generál Bedřich Homola. V Plötzensee bylo ve stejné době popraveno také dalších zhruba 220 osob z protektorátu, z toho asi 80 členů komunistického odboje.¹¹

Důvody k hromadné exekuci vězňů v září 1943 byly tyto: Na schůzce prezidenta Spojených států Franklina D. Roosevelta s britským premiérem Winstonem Churchillem v Casablance ve dnech 14. – 24. ledna 1943 došlo k rozhodnutí o systematickém bombardování Německa s cílem rozvrátit hospodářství, podlomit morálku obyvatelstva a připravit podmínky pro invazi do Evropy. První

denní nálet americké 8. letecké armády proběhl dne 27. téhož měsíce na Wilhelmshaven a od té doby následovala série dalších útoků. V týdnu mezi 24. a 30. červencem byl těžce postižen Hamburk, v srpnu Schweinfurt, Řezno a také raketová základna Peenemünde. V noci ze 3. na 4. září byl pak proveden nálet 295 spojeneckých bombardérů na Berlín, během něhož letouny svrhly 906 tun pum během pouhých 20 minut.¹² Silně utrpěla zejména severní část města. Nálet postihl rovněž věznici Plötzensee, kde došlo ve zmíněné kůlně k poškození gilotiny a škody utrpěl také dům III, v němž se v této době nacházelo přes 300 odsouzců k smrti. Třem z nich se během zmatků nastalých v průběhu bombardování podařilo uprchnout, avšak brzy byli dopadeni. Jejich útěk však nacistickým úřadům poskytl vhodnou záminku k hromadné likvidaci co největšího počtu vězňů. Již 3. září zaslal státní ministr a šéf Hitlerovy prezidiální kanceláře dr. Otto Meissner přípis ministru Thierackovi č. II 9930 4/43, v němž bylo uvedeno, že vůdce požaduje urychlené rozhodnutí k výkonům trestů smrti.¹³ Věznici 6. září navštívili vysocí úředníci říšského ministerstva justice a generálního státního zastupitelství v Berlíně v čele s generálním státním zástupcem dr. Kurtem Walterem Hanssenem a ministerskými úředníky Eugenem Eggensbergerem a Vollmerem ke zjištění škod a nově nastalých podmínek. Členové komise pak následně doporučili zde umístěné odsouzence k smrti ihned popravit, jelikož v případě opakování náletu by mohly být poškozeny i venkovní zdi budov a hrozil by jejich útěk. Větší část dozorců totiž byla starší 60 let a neměli k dispozici samopaly ani ruční granáty. Bylo proto doporučeno urychlit řízení o milost pro odsouzené k smrti tak, aby mohli být v nejbližších dnech popraveni. O den později rozhodl říšský ministr justice JUDr. Thierack na základě Hitlerova osobního příkazu zamítnout udělení milosti všem k smrti odsouzeným v Plötzensee a rozhodl o jejich popravě. Došlo i k vydání výnosu o zkrácení odvolacího řízení, a to pro všechny případy odsouzení na smrt německými soudy. Rozsudek smrti měl být nyní dán do spisu odsouzeného a do tří dnů měl soud zaslat tyto podklady příslušnému vrchnímu státnímu zastupitelství u Zemského soudu, kde se nachází příslušná věznice, ve které probíhají popravy. Toto vrchní státní zastupitelství mělo předat ještě týž den spisy ministerstvu justice. Při šetření o udělení milosti se již nevyžadovalo stanovisko jiných úřadů. Provedení poprav v Plötzensee bylo přitom plánováno v co nejkratší době.¹⁴

Cenná svědectví o tom, co v noci ze 7. na 8. září následovalo, zanechali vězeňští duchovní katolický farář Peter Buchholz a evangelický duchovní Harald Poelchau. Podle Poelchaua byli odsouzcenci určeni k popravě vyvolávání z cel do skupin po osmi a odváděni do kůlny ve III. oddělení. Tato cihlová kůlna s cementovou podlahou měla půdorys zhruba 8 x 10 metrů a uvnitř se nacházel prostor oddělený černou oponou, v němž stála tehdy poškozená gilotina a hák se skobami pro výkon poprav oběšením. Dále zde byl menší prostor pro státní-

ho zástupce, který celou exekuci řídil, a sklady pro uložení mrtvých těl a rakví. Každý odsouzenec k smrti obdržel před popravou tzv. „Henkermahlzeit“ (katovské jídlo), které se postupně stávalo stále skromnějším, takže roku 1943 to už byl jen kousek chleba se salámem, káva a v letních měsících sklenice piva a několik cigaret. Jídlo připravoval v Plötzensee zdejší vedoucí kantýny Wilhelm Kranz. Odsouzenci dále obvykle mohli napsat poslední dopis na rozloučenou svým blízkým, v průběhu masových exekucí jim však ani tato útěcha nebyla dopřána. V den popravy byl vězeň do kůlny přiveden s rukama spoutanýma za zády a horní část těla měl obnaženou. Poté státní zástupce přečetl podstatnou část rozsudku, načež vyzval kata k jeho provedení. S ohledem na skutečnost, že gilotina utrpěla při náletu poškození, se všechny popravy 7.–9. září 1943 prováděly oběšením. Provazy k tomu určené visely na osmi hácích upevněných na dlouhé železné tyči, jejíž konce byly zazděny do stěny kůlny. Jednotlivé skupiny odsouzených byly přiváděny zhruba po dvaceti minutách, takže popravy probíhaly celou noc a ráno 8. září byly zastaveny, načež pokračovaly večer téhož a ještě následujícího dne. Všechny se konaly pouze za svitu svíček, jelikož nálet přerušil i dodávky elektrického proudu.¹⁵

Popravy prováděl kat Röttger z Hannoveru se svými třemi pomocníky. Technicky byla každá exekuce provedena tak, že kat stál na stoličce a odsouzenec byl k němu přiveden pomocníky, načež mu kat zavěsil smyčku provazu kolem krku, pomocníci vyzvedli odsouzence do výše, zavěsili provaz na hák a nechali tělo viset. U většiny popravených nastalo ihned bezvědomí a v krátké době smrt, ovšem někteří žili ještě několik minut. Každé tělo bylo ponecháno na háku dvacet minut, poté bylo sejmuto a odneseno do přilehlé komory (tzv. Sargkammer). Mezitím, co popravy probíhaly, navázal státní zástupce Hans Stolz, který byl v době těchto masových exekucí speciálně vyslán do Plötzensee, telefonické spojení s říšským ministerstvem justice. Úředníci ministerstva mu rovněž telefonicky sdělovali jména odsouzenců, kterým byla zamítnuta žádost o milost. Stolz sám poté odešel do domu vězňů, kde četl jména těch, kteří byli určeni k popravě. Po vyvolání každého jména si je dozorci zapsali a dotyčné osoby předváděli. Seznam na místě předávali dalšímu státnímu zástupci, který zde byl přítomen. Jediným podkladem k popravě vězňů odváděných na popraviště byl příkaz k exekuci. Také žádná kontrola ve výběru odsouzenců neexistovala, takže došlo i k určitým přehmatům, které Stolz později omlouval tím, že zvláště česká jména znějí všechna podobně. Dne 8. září ve 3.00 hodin ministerstvu hlásil, že každou půlhodinu je oběšeno osm odsouzenců a dodal, že snad do 8.00 budou ukončeny exekuce těch z odsouzenců, u nichž je k dispozici příkaz k popravě. Stolz ale ve svém telefonátu poukázal na problémy ohledně příkazu k popravě šesti odsouzenců, kteří však nejsou uvězněni v Plötzensee, dále že jeden k smrti odsouzený Francouz je na útěku a zatím nebyl dopaden a tři další

se sice ve věznici nachází, avšak výkon trestu se u nich odkládá. Obdržel prý také rozkaz k exekuci sedmi žen, které byly umístěny v ženské věznici na Berminstrasse, odkud musí být do Plötzensee teprve přivezeny a poprava proto připadá v úvahu ráno v 8.00 hodin. Ohledně těchto žen však ministerský rada JUDr. Mettgenberger rozhodl, že u nich trest smrti bude vykonán až později a nikoli výše zmíněným způsobem (provazem). Ráno 8. září opět navštívili Plötzensee Vollmer a Hansen a v 10.30 hodin se nechal o situaci telefonicky informovat Thierack, který naléhal, aby se v popravách dále pokračovalo až do úplného konce, jelikož odsouzené není možno nikde umístit a pouze v případech největší nouze mohou být převezeni do pevných táborů SS. Vollmer však prohlásil, že tuto poslední variantu zatím nepovažuje za nutnou, jelikož postačí provádět exekuce i v dosud neohrožených věznicích. Thierack sám byl s průběhem poprav v Plötzensee spokojen a dával je za příklad, jak je třeba nakládat na celém území Německa s odsouzení k smrti.¹⁶

Z předcházejících důvodů je zřejmé, že zcela přesný počet popravených v těchto dnech nelze určit. Jednalo se zhruba o 250 osob.¹⁷ Po válce byla nalezena listina se jmény 294 abecedně seřazených obětí. Dokument byl psán psacím strojem a jen dvě jména (Ublüh a Wiatrek) někdo dopsal ručně. Tento soupis však nebyl oficiálním seznamem státního zástupce Stolze ani ministerstva justice, nýbrž měl pouze sloužit k podchycení pohybu odsouzenců k smrti po náletu 3. září, kdy museli být umístěni i do jiných domů v Plötzensee, než na dům III. Ze seznamu bylo 240 osob popraveno mezi 7. a 13. zářím 1943 a dalších 21 o něco později, z toho však pouze 13 v Plötzensee. Dalších 21 se dočkalo omlostnění a u zbývajících šesti nelze jejich osudy zjistit. Oběšeno však bylo i několik dalších lidí, kteří se v tomto dokumentu nenachází. Jmenovitě jsou známi čtyři. Z evidence matričního úřadu (Standesamt) se dá zjistit, že 9., 10. a 13. září bylo dále popraveno 15 mužů, kteří byli do Plötzensee dopraveni až po 4. září a v listině proto již nejsou zmíněni. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že mezi 7. a 13. zářím 1943 bylo v Plötzensee oběšeno minimálně 259 mužů. Nejvíce v listině uvedených osob pocházelo z protektorátu, dále je zde 77 Němců, 30 Francouzů, 12 Belgičanů, 10 Holanďanů, 8 Poláků, 7 Rakušanů, 4 Srbové, 3 Švýcaři, 3 Ukrajinci, 1 Ital a 1 Slovák. Z těchto osob bylo 174 odsouzeno Volksgerichtem, 63 Sondergerichtem, 4 Zemským soudem v Berlíně a 2 Říšským válečným soudem. U dalších 51 odsouzených nelze zjistit, o který soud se v jejich případě jednalo. Nejčastější příčinou uložení trestu smrti Volksgerichtem, a to u celkem 120 případů, se staly zločiny velezrady a přípravy k velezradě a dále u zhruba poloviny z tohoto počtu také poskytování pomoci nepříteli. V 41 případech se jednalo o zemězradu, u 14 šlo o vyzvědačství, 10 osob bylo odsouzeno za přečiny spáchané během občanské války ve Španělsku (diverze na lodích aj.) a nakonec posledních 8 za rozkládání branné síly. Sondergerichty

a v jednom případě Zemský soud vynesly šestadvacetkrát rozsudky smrti za vloupání a krádeže spáchané během leteckých náletů, v 9 případech za krádeže poštovních zásilek, v 7 za rabování a v 15 případech za násilné zločiny, z toho dvě vraždy. Dále se u 9 rozsudků jednalo o podvod a u 5 o hospodářské delikty.¹⁸

Nemilosrdně bylo také nakládáno s těly popravených. Všechna byla naskládána do připravené kůlny, která však neměla střechu, takže zde asi dva týdny ležela vystavena vlivům počasí, neboť transport nebyl pro pokračující nálety zpočátku možný. Minimálně u jedné mrtvoly přitom došlo k posmrtnému oddělení hlavy od trupu, což měli zjevně na svědomí zaměstnanci věznice hledající zlaté zuby. Nakonec většinu těl převzal berlínský Anatomicko – biologický institut a ta z nich, která již nebylo možno použít, skončila v masovém hrobě v blíže neurčeném místě u Berlína.

Jak již bylo uvedeno, největší počet odsouzenců tvořili právě občané české národnosti. Byli to lidé ze všech koutů Čech a Moravy, přičemž nejznámější z nich je bezesporu Julius Fučík. Není cílem této práce popisovat okolnosti jeho odbojové činnosti a zatčení, které již byly v odborné literatuře mnohokrát zpracovány.¹⁹ Zde postačí uvést, že Fučíkův případ uzavřel jeho vyšetřovatel Josef Böhm 10. května 1943, a poté byl vzat do soudní vazby. Obžalovali jej společně se spolupracovníkem Jaroslavem Klecanem u Lidového soudu, přičemž jejich obžalovací spis nese datum 28. července téhož roku. Oba byli viněni z podílu na komunistickém odboji, zejména v rámci organizování tzv. Národního revolučního výboru inteligence. Fučík byl nejprve umístěn ve věznici v Budyšině a posléze transportován do berlínské věznice Alt Moabit, kam přijel 25. srpna. Hlavní líčení se konalo ještě týž den a oba obžalovaní byli odsouzeni k smrti. Z Alt Moabitu byli Fučík s Klecanem převezeni do Plötzensee a zde pouhých 14 dní po odsouzení popraveni, aniž se čekalo na výsledky řízení o milost. O rychlém provedení rozsudku smrti u obou rozhodl státní tajemník na ministerstvu justice JUDr. Kurt Rottenberger.²⁰

Věznice v Plötzensee se stala také posledním dějištěm utrpení příslušníků odbojové organizace, působící především na Královéhradecku, kterou obžalovací spis označoval jako Národní revoluční výbor. Jednalo se v podstatě o zdejší skupinu Petičního výboru Věrní zůstaneme, která měla až do října 1941 spojení s pražským vedením a vyvíjela značně významnou činnost. V tomto měsíci však gestapo zahájilo rozsáhlou zatýkací akci mezi jejími účastníky s cílem působení této skupiny zcela eliminovat. Zatčení odbojářů byli až do dubna 1942 vězněni v královéhradecké policejní věznici, odkud je gestapo eskortovalo do Malé pevnosti v Terezíně. Odtud pak následoval po měsíci převoz do Drážďan a nakonec skončili stejně jako stovky dalších českých a moravských odbojářů v neblaze proslulé berlínské věznici Alt Moabit. Dne 7. května 1943 se před

2. senátem Lidového soudu konal za předsednictví rady Komorního soudu Dieschera a přísedících rady Zemského soudu JUDr. Denglera, generálmajora Gemppa, SS – Oberführera Tscharmanna a NSKK – Brigadeführera Belaseuse proces, v němž byli k trestu smrti odsouzeni doc. MUDr. Jiří Franta, MUDr. Karel Milostný, Jindřich Ondráček, Václav Erban, Josef Bek, František Drábek, Jaroslav Otava, František Horák a Jaroslav Sýkora. Zbylí dva obžalovaní byli odsouzeni k trestům na svobodě, a to Jan Ringes k osmi a Václav Dusík k šesti letům káznice.²¹ Z odsouzených k smrti bylo pět – Milostný, Ondráček, Bek, Drábek a Otava – popraveno během masových exekucí dne 8. září. Václav Erban zemřel v káznici Brandenburg – Görden 12. března 1944 a Jaroslav Sýkora byl popraven až 22. ledna 1945 tamtéž. Ze shora odsouzených poprava nakonec minula Františka Horáka, který byl omilostněn, a také doc. MUDr. Jiřího Frantu. Jednalo se o vynikajícího vědce, který před válkou působil jako přednosta oddělení pro oční lékařství v opavské nemocnici. Po Mnichovu byl nucen toto místo opustit a poté pracoval v Zemské nemocnici v Olomouci, načež od března 1939 až do zatčení 27. října 1941 zastával místo přednosty očního oddělení královéhradecké nemocnice. Jeho mimořádná reputace v oboru se stala příčinou skutečnosti, že i po odsouzení mu bylo umožněno studovat v cele smrti na III. oddělení věznice Plötzensee odbornou literaturu a sepsat několik prací. Trest smrti mu byl nakonec změněn na 12 let káznice, avšak dne 2. února 1945 zemřel na následky věznění rovněž v káznici Brandenburg – Görden. Jeho manželka MUDr. Milada Frantová byla popravena 24. října 1942 v koncentračním táboře Mauthausen za to, že po atentátu na Reinharda Heydricha ošetřila zraněného parašutistu Jana Kubiše.²²

Mezi popravenými se nacházeli také členové špionážní skupiny s krycím názvem Volod'ja, která vznikla z podnětu generálního konzula SSSR v Praze Šestrikova počátkem roku 1941. Tato organizace se zabývala především vyzvědačskou činností, spočívající ve sběru informací o pohybech německých jednotek a o stavu zbrojního průmyslu v protektorátu, a získané poznatky předávala sovětské zpravodajské službě. Přes krátkou dobu svého působení předala Sovětům velmi cenné informace, z nichž mohli zjistit, že nacistické Německo se připravuje na otevření východní fronty. U zrodu této činnosti stál Václav Dědek z České Třebové, který si v lednu 1941 zažádal na sovětském konzulátu o vystěhování do SSSR. Bylo mu však řečeno, že kladné vyřízení žádosti je závislé na tom, co pro Sovětský svaz udělá. Dědek ve spolupráci se svým přítelem Alexandrem Josefem Vaňousem zahájili prosovětskou zpravodajskou činnost a do svých aktivit zapojili Jindřicha Vosynka, Miroslava Janderu, Zdeňka Pospíšila a Richarda Krejčíře z České Třebové, Karla Janouška z Přívratu u Lito-myšle a dále několik odbojářů z Moravy, a to Zdeňka Štarmana, Ladislava Voleského a Josefa Zeleného z Adamova a nakonec Františka Hurta ze Vsetína.

Spolupráce skupiny se Sověty trvala do počátku května 1941, načež bylo spojení přerušeno a další pokus sovětské zpravodajské služby o navázání dalších kontaktů s touto organizací prostřednictvím parašutisty ztroskotal v srpnu téhož roku, tedy již v době probíhajícího válečného konfliktu s Německem. Hlavní líčení se členy organizace proběhlo v Berlíně před 1. senátem Volksgerichtu za Freislerova předsednictví. Dědek, Vaňous, Jandera, Vosynek, Pospíšil, Štarman, Valeský a Zelený byli odsouzeni k smrti a v noci z 8. na 9. září 1943 všichni v Plötzensee popraveni.²³

Poměrně málo informací je k dispozici o skupině šesti olomouckých občanů kolem Josefa Myšáka staršího, která byla pozatýkána ve dnech 25.–26. května 1942. Její členové byli v Olomouci vyšetřováni až do listopadu téhož roku a teprve poté předáni do Kounicových kolejí v Brně, odkud následoval v lednu 1943 transport do Vratislavi a posléze do Berlína, kde byli všichni odsouzeni 29. června k smrti a 8. září 1943 v Plötzensee popraveni. Kromě Myšáka to dále byli Antonín Coufal, František Hudec, Josef Hanák, Stanislav Livečka a Jan Šorm.²⁴

Jeden z odsouzených, poštovní úředník z Hradce Králové Václav Erban, zjistil během pobytu v Plötzensee, že vězeňská správa zasílá pozůstalým osobní věci po popravených. Této skutečnosti využil tak, že tajně popsal situaci z kritických zářijových dnů roku 1943 v této věznici mezi řádky dopisů své manželce. Po jeho smrti se dostaly osobní předměty rodině a tak se mohl zachovat text uvedený v příloze I, líčící prožitky z masových poprav 7. září a následujících dní. Kopii tohoto motáku daroval spoluautorovi práce JUDr. Františku Vaškovi účastník protinacistického odboje z Hradce Králové Břetislav Chaloupka. Text je názornou ukázkou toho, co museli k smrti odsouzení představitelé protinacistického odboje během svého věznění prožít a za jakých podmínek umírali. Systém nacistického soudnictví, který je do těchto podmínek dostal, byl klasickým případem zneužívání justice ve službách totalitního režimu. S jeho pomocí nacisté promyšleně vyhlazovali jak jim nepohodlné složky vlastního národa, tak i obyvatelstva na okupovaných územích. Všechny rozsudky, ať už Lidového soudního dvora, Zvláštních či jiných soudů přitom byly zcela protiprávní, neboť soudní moc se v nacistickém Německu nacházela v rukou vládnoucích elit a procesy samotné se proto staly pouhou karikaturou řádného soudního líčení. V protektorátu bylo hlavním cílem okupační moci především rozbití nejdůležitějších odbojových složek a likvidace jejich vedoucích představitelů. Množství vykonaných trestů smrti v několika málo zářijových dnech roku 1943, jejichž oběti z řad obyvatelstva Čech a Moravy podává přehled v příloze II, a následná prezentace tohoto státního teroru na stránkách denního tisku měla za úkol co nejvíce zastrašit české obyvatelstvo a odradit jej od dalšího nárůstu odbojových aktivit, což se však nepodařilo. Počet odsouzených účastníků od-

boje se proto nadále zvyšoval v návaznosti na stále více nepříznivou válečnou situaci, porážky německé armády, rostoucí nespokojenost občanů a s tím spojené postupné zesilování rezistenční činnosti na všech okupovaných územích. Nárůst trestu smrti, který byl vynášen ve velkém počtu až do konce války na úkor počtu případů odsouzených k trestu káznice tedy očekávaný výsledek nepřinesl a stal se spíše jedním z podnětů ke zvýšení odporu.

POZNÁMKY:

- ¹ O činnosti tohoto soudu viz Wagner, Walter. *Der Volksgerichtshof im nationalsozialistischen Staat*. Stuttgart 1974.
- ² K tomu viz Wieland, Günther. *Das war der Volksgerichtshof. Ermittlungen – Fakten – Dokumente*. Berlin 1989, s. 33–34.
- ³ Hillermeier, Heinz. In *Namen des deutschen Volkes*. Darmstadt–Neuwied 1980, s. 247.
- ⁴ Gellately, Robert. *Kdo podporoval Hitlera*. Praha 2003, s. 101 a dále.
- ⁵ Boberach, Heinz. *Meldungen aus dem Reich. Auswahl aus den geheimen Lageberichten des Sicherheitsdienstes der SS 1939–1944*. Berlin–Neuwied 1965.
- ⁶ Státní oblastní archiv Zámorsk, fond Landesgericht Trutnov, záznam porady z 13. května 1942.
- ⁷ Georg Otto Thierack (1883–1946). Od roku 1921 státní zástupce, 1932 členem NSDAP, v letech 1933–1934 saský ministr justice, 1936–1942 prezident Lidového soudu a od 20. srpna 1942 říšský ministr justice. Roku 1946 spáchal sebevraždu ve vyšetřovací vazbě.
- ⁸ Roland Freisler (1893–1945). Roku 1921 doktorem práv, 1933–1934 působil na pruském ministerstvu vnitra, 1935 státním sekretářem říšského ministerstva justice a po Thierackově jmenování ministrem jej nahradil ve funkci prezidenta Lidového soudu. Zemřel v únoru 1945 během náletu na Berlín.
- ⁹ Broszat, Martin. *Der Staat Hitlers. Grundlegung und Entwicklung seiner inneren Verfassung*. München 1969, s. 419.
- ¹⁰ O historii věznice v Plötzensee viz Zipfel, Friedrich. – Aleff, Eberhard. – Schoenthal, Hans Ludwig. *Plötzensee Memorial*. Berlin 1973.
- ¹¹ Seznam všech popravených příslušníků odboje v Plötzensee viz Gostomski, Victor von – Loch, Walter. *Der Tod von Plötzensee. Erinnerungen – Ereignisse – Dokumenten 1942–1944*. Frankfurt am Main 1993.
- ¹² Čejka, Eduard – Richter, Karel. *Historické události – druhá světová válka*. Praha 1979, s. 248.

- ¹³ Oleschinski, Brigitte. Gedenkstätte Plötzensee. Berlin 1994, s. 53.
- ¹⁴ Tamtéž, s. 18.
- ¹⁵ Poelchau, Harald. Die letzten Stunden. Berlin 1949, s. 52–53.
- ¹⁶ Gostomski, Victor von – Loch, Walter. Der Tod von Plötzensee, s. 34–35.
- ¹⁷ Jak vysoký byl tento počet vykonaných trestů smrti vynikne ve srovnání těchto rozsudků v Německu za období let 1914–1918. Během první světové války odsoudily tribunály císařského Německa k smrti 141 osob, z nichž bylo popraveno pouze 94.
- ¹⁸ Gostomski, Victor von – Loch, Walter. Der Tod von Plötzensee, s. 87–89.
- ¹⁹ O případu J. Fučíka viz Janáček, František a kol. Julius Fučík. Reportáž psaná na oprátce. První úplné, kritické a komentované vydání. Praha 1995.
- ²⁰ Důležitým pramenem k Fučíkovu případu je vyšetřující spis J. Böhma č. Lsp XX 43/47; Státní oblastní archiv Praha, fond Mimořádný lidový soud Praha.
- ²¹ Obžalovací spis této skupiny č. 12 J 136/42 – g 2 H 51/43 viz Bundesarchiv Koblenz, fond R 60 Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Strafsachen gegen Unbekannt wegen vorbereitung zum Hochverrat.
- ²² O tomto případě viz Vašek, František – Brunclík, Stanislav. Nezradili přísahu Hippokratovu; Národní archiv, fond Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor, Paměti bojovníků (soutěž SPB/SBS), přírůstkové číslo 3 071.
- ²³ O odbojové činnosti skupiny Volod'a viz Vais, Václav. Volod'a. Činnost protifašistické skupiny. Brno 1985. Některé pasáže této publikace jsou ovšem poplatné době, ve které vznikla.
- ²⁴ Bartoš, Josef. Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939–1945. Olomouc 1997, s. 79.

PŘÍLOHA I.

Text motáku Václava Erbana z věznice Plötzensee. Uveden je v původním znění včetně gramatických chyb a archaismů.

„Abyste věděli, co a jak bylo v Berlíně – Plötzensee a co se dalo dále. Jak víte k smrti mne odsoudili 7. V. 1943. Spoutané nás, to jest Beka, Drábka, mne, Frantu, Milostného, Horáka, Ondráčka, Otavu a Sýkoru odvezli po té pusté komedii katovské zpět do Moabitu. Ringes dostal 6 let, Dusík 8 let. Druhý den nás odvezli do Plötzensee. To je velký kriminál, dílny, kostel, tiskárna, mnoho pavilonů, nevím kolik. Svlékli nás do naha, dali nám ty věžeň. hadry a odvedli do „Haus 3,“ to byl výhradně pro kandidáty smrti, jichž počet se pohyboval od 250

do 350. Každý týden jistý počet byl odpraven. Mně dostalo se toho „štěstí“, že jsem sám z celé party přišel na oddělení 8 do I. poschodí, které bylo nad 7., ve kterém byly cely oněch kamarádů, kteří šli toho kterého dne na smrt, a kteří poslední odpoledne svého života trávili ve společnosti 5 dozorců v celách pode mnou....Prožili jsme od 8. V. do 3. IX. Několik náletů na Berlín, ale takový totiž zblízka až 3. IX. na 4. IX.

Přiletělo jich strašlivé množství. Vlna za vlnou přilétala a bořili. Nejprve to bylo poměrně daleko. Stál jsem na stole u okna a díval se na to. Celý horizont (pokud jsem viděl) samý reflektor, protiletcká děla střílela, bylo viděti střely v oblacích. Také jsem viděl dvě letadla shořeti. Pak se ale nálet přiblížil a začalo „boží dopuštění.“ Nejprve rozbili všechny světlomety a protilet. baterie. Náhle ale bylo viděti jak s nebes padají zvolna takové shluky světelných raket, nazele-nalé a červené barvy. A ty rakety nyní jasně osvětlily celé, široké okolí, osadu, kanál, továrny, kriminál. A nyní začaly padat pumy....Pumové krupobití rychle zachvátilo osadu i kriminál. Náhle zahučelo to zblízka, velmi blízko, rána, oheň. Protože letci dobře viděli, tak do toho řezali vesele dál. A celý pavilon byl shromážděn ve sklepě. V tom našem sklepe jsme ale dlouho nepobyli. Vyvedli nás z toho hořícího baráku a převedli do sklepa vedlejšího domu „H 2.“ Ten nehořel, jen okna byla vybitá, celé okenice vyrvány a na cestách po nichž jsme bosí a nazí přebíhali, hustě skla. A kolem všechno hořelo, do toho padaly stále nové a nové pumy. Sešli jsme se ve sklepe, celá hradecká parta a drželi jsme se pohromadě i když nás asi o 4. hodině zrána ze sklepa vyvedli a v oddílech zavedli jednak do pavilonu 1, jednak zůstali asi 170 v tom paviloně 2. To bylo radosti, že sekýra shořela, netušili jsme, že ti krvaví psi, ti kati si naleznou náhradu brzy.

Držel jsem se pohromadě s Drábkem a Bekem a tak jsme šli s celou hradeckou partou do pavilonu 1. Tam nás na chodbě pochopové dělili do jednotlivých místností. Doufal jsem, že zůstaneme pohromadě, ale při tom dělení ode mne Drábek odešel a víc jsem ho již nespátril. Rovněž Otava a Ondráček se oddělili. A tak jsem byl pak mezi 35 s Frantou, Milostným, Bekem, Horákem a Sýkorou v jedné světnici. Pak nás vyvedli ven a nastrkali nás po dvou do cel. Hleděl jsem se dostat s Bekem nebo jiným, ale to víte ti katovi pacholci, ti se neptají a tak jsem dostal za společníka hocha 21 let, Václava Oubrechtu z Komořan u Mostu. Byl odsouzen koncem července, protože pomáhal zajatcům, pracujícím v Mosteckých dolech k útěku. Jeho otec 5 let, matka 3, bratr 2. Hodný hoch, Čech. Bohužel dlouho jsme spolu nebyli. Musím ještě říci, že na té samé chodbě jsme byli všichni, totiž bez Drábka, Ondráčka a Otavy. Napravo ode mne byl Opočenský z Chocně a s jedním z Olomouce. Nalevo byl Nesnídal z Kuklen, úředník Agrární banky v Hradci Králové a Němec W. Richey z Dortmundu. Tak jsme přežili tu sobotu 4. IX., neděli, pondělí a přišlo úterý 7. IX. Dopoledne jsme byli na půlhod. Nikdo nic netušil, co se bude dít, jen jsme byli zvědaví.

O Itálii se ještě nic nevědělo, jen o Himlerovi. Náhle večer do okenní zábavy, totiž to jsme vždy večer se bavili oknem už i v paviloně 3, zaznělo nové otvírání dveří, hluk mnoha kročejů, hlasy pochopů. Slyšeli jsme povel „Vše svléknout,“ kroky se schodů, byli jsme ve třech patrech, oknem jsem viděl do dvora, rozděleného napříč zdí. Za touto zdí, vedle jedné spálené přízemní budovy, byla železná vrata, vedoucí na velké prostranství, na němž právě proti našemu pavilonu stál ústavní kostel, rovněž vyhořelý, dále nějaká dílna, která však byla celá.

Tu jsem spatřil přícházení k těmto železným vratům 4 čtyřstupy kamarádů, vedených strážci tak, že na každé straně čtyřstupu byl jeden pochop. Nějací šli v čele hloučku, několik jich uzavíralo průvod. To byl první transport smrti toho večera. Zároveň jsem zahlédl, jak prostranstvím za kostelem prochází jiný průvod, rovněž 15 – 16, vedených strážci a krácející kamsi nalevo, za tu spálenou budovu, ležící vedle našich železných vrat. Ve všech oknech ostatních cel bylo viděti hlavy našich kamarádů i vězňů (trestanců, odpýkávajících si tresty vězení), kteří pozorovali, co bude. Ovšem, že se při tom vyměňovaly názory a tu jsem zaslechl hovor, při němž mi mráz přeběhl po zádech. Třebaže neměl, vždyť jsem byl také k smrti odsouzen. Jeden kamarád, Jandera jménem, medik z České Třebové, dohovořil se totiž s jedním vězněm česky, jež pocházel z Chocně. Tedy ne kandidát smrti. A ten řekl Janderovi, že bude dnes velmi zle, že budou sekát celou noc. A také ano. Po prvním hloučku, asi po půl hodině, přišli opět, otvíraly se dveře a opět bylo slyšet volání (jméno, povel k svléknutí prádla a obléknutí kalhot a kazajky) hluk kročejů a odchod se schodů. A tak jsem si připravil dopisy, fotografie, poklekl, modlil se vroucně, ne snad ze strachu, ale loučil jsem se modlitbou s Vámi moji milí, děkoval Vám i bohu za vše a prosil ho, aby Vás neopouštěl ale pomáhal Vám, Vaši cestu urovnal, nedal Vám nouzi poznati a ode všeho zlého Vás ochránil, jako činím denně, stále a tak jsem byl opravdu zcela odevzdán do té všemohoucí Boží vůle, že jsem cítil, že srdce moje tlouče zcela pravidelně. A čekal jsem až přijdou pro mně. A opět se vrátili, opět se opakovalo to samé. Náhle otevřeli vlevo, volali jméno, ale nerozuměl jsem. Chvilí hluk, pak kroky drábů a kamarádů a zase ticho. A opět na protější straně v jedné cele. Pak jsem se dozvěděl, když odešli, že odvedli Nesnídala. To jsem pak hovořil oknem s Opočenským (byl vpravo ode mne), volal jsem také Frantu, Horáka a Sýkoru, z nichž se mi ozval pouze poslední. Nevěděl jsem na čem jsme, toliko Sýkora říkal, že od něho (byli tam 4) z cely již jeden odešel. Začalo se stmívat. Takový pozdní, letní večer, nádherný. A mezi námi řádila smrt. Vybírala si kamarády, otvírala cely a vodila hochy na hakenkreuz jatka. Díval jsem se vždy na odcházející oknem, čekal stále povel k odchodu. Můj soudruh, Oubrecht, ležel na slavníku, nejevil žádný strach, byl jen ticho. A nyní jsem opět slyšel otevřít dveře vpravo. Opět mi ušlo jméno. Pak jsem s hrůzou zvěděl, že odešel Opočenský. A v příštím hloučku odvedli toho Olomoučáka,

který byl s ním a cela vedle osiřela. A tak to šlo stále a stále. Noví a noví byli vyváděni a odvedeni. Až byla noc, pojem o čase jsem neměl. Seděl jsem na posteli, myslel na Vás, moji nejdražší a modlil se. A v tom čekání jsem unaven, také rozrušením přemožen (a hladem) usnul a spal až do rána. Když jsem se probudil, poslouchal jsem. Vodili stále. A tak to trvalo až do 8 hodin. Ani při rozdávání snídaně nepřestali odvádět. A pak celý den jsme slyšeli, jak kalfaktoři uklízejí zanechané věci, prádlo, lístky jídelní atd.

... A tak přešel opět den, středa to byla. Opět takový krásný den, jako většina toho léta a podzimu. Sluníčko svítilo mile celý den a tak se přiblížil večer. Po večeri nás spoutali, bylo ticho. Ale oknem jsem viděl jak přicházejí noví bachaři do služby s aktovkami. A trousilo se jich hodně. A již také se ozval včerejší náš zpravodaj, který volal Janderu, a tomu řekl (pamatuji se jasně na jeho slova, poslouchal jsem napjatě): Tak dnes to půjde dál. Včera Vás bylo asi 170. Jandera se ptal, bude – li to trvat opět celou noc: ne do půlnoci a kdo tuto noc přežije, tak to má dobrý, má Vás zbýt asi 40 ! Můžete si myslit, jaké jsem měl myšlenky, když jsem si vypočítal, kolik jich ještě musí zemřít. A opět jsem si připravil dopisy, fotografie, modlil se za Vás, za rodiče a všechny padlé kamarády. Ostatně Ti, drahá mami, řeknu, že o každé popravě po celou tu dobu v Haus 3 jsem klečel a za ty kamarády se modlil. Prosil Vás, Boha, za odpuštění a smíření s Ním jsem očekával další. A zase se opakovalo to strašné, hrůzné co včera. Klíče rachotily ve dveřích, jméno se ozvalo, povel ke svléknutí a hluk kročejů. A zase na jiném místě. Smrt zase mávala kosou, zase vybírala nové oběti. My dva, Oubrecht a já, byli jsme tiší. Čekali jsme na další. Náhle na protější straně chodby, tam kde jsem věděl, že je doktor Milostný, otevřeli celu a již se také ozvalo jeho jméno. Slyšel jsem, jak pevným hlasem odvětil „Jawohl.“ Pak jsem viděl jeho kučeravou hlavu v hloučku před železnými vraty, když jich opět asi 15 odváděli. Bylo asi půl osmé hodiny. A my stále čekali. Rychle se stmívalo a srpek měsíce opět vycházel za štíhlými věžemi kostela. A zase jsem jako včera ze všeho usnul. Probudil jsem se, bylo tma. Ticho. Nikde ani hlásku, jen venku ozývaly se kroky noční hlídky. Byl jsem dosti dlouho vzhůru, poslouchal a konečně jsem usoudil, že již bude asi konec a tak jsem opět zavřel oči a spal dále. Ráno opět kalfaktoři uklízeli zbylý majetek kamarádů. A toho dne (čtvrtek) jsme šli na půlhodinku. To víte, že jsem byl zvědav kolik nás je. Napočítal jsem jich, tuším, 43.

Počítali jsme s kamarádem (neboť jsme byli stále ještě oba živí), nám se zatím smrt vyhnula, kolik nás tak asi bude celkem a odhadovali jsme to tak asi na 70–80. A že jsme měli pravdu, ukázalo se hned ve čtvrtek, v pátek a pak ještě příští pondělí. Doufali jsme tento den (ve čtvrtek), že už bude tomu vraždění konec, že se už ta krvavá bestie nasytila, ale mýlili jsme se. ...Odpoledne nás navštívil katolický farář, jemuž jsem říkal, že si myslím, kdo tyto dvě noci přežil

může mluvit o Božím zázraku. On na to se na mne tak rozpačitě zadíval a pak řekl: Ovšem, ale přes to je třeba být připraven na všechno. Přišel večer, spoutali nás a bylo ticho. Nic se nedělo, už jsme doufali, že nic nebude. Ale bohužel jsem se mýlil. Znovu jsme slyšeli nejprve dole, v nižších poschodích kroky mnoha, opět se dveře otevíraly, povely, kroky a zase se smrt vydala na pouť. Konečně došli i do naší chodby, otevřeli asi dvoje dveře a přecházeli kolem našich dveří. Můžete si představit, jak je asi člověku, který sedí, čeká a napjatě poslouchá, kdy i na jeho dveře smrt zaklepe. A stále chodí jen kolem. Jen ji člověk cítí, ten studený dech a zase nic. Náhle se zastavili u dveří našich a hned na to zarachotil klíč v zámku. Srdce mi stichlo. Tak už jdou pro tebe, mi napadlo. A hrabal jsem se z dek, neboť ve dveřích stál ten smrtonoš, vyvolávač s papírem v ruce. Můj kamarád se na slavníku rovněž zdvihl a nyní zavolal ten dozorce: Oubrecht Wenzel. Můj hoch rychle vstal, ani mi ruku nepodal a vyšel z cely, kterou ihned zase zavřeli. Za chvíli bylo v celém oddělení ticho, oknem jsem viděl, jak jich patnáct odchází, vedeni svými katy na popraviště. Krátce na to vyšel podobný průvod za kostelem, těch bylo 8 z druhého pavilonu. Tedy celkem 23. Čekal jsem nyní na jejich návrat a chystal jsem se též. Opět jsem byl připraven, rozloučen s vámi moji drazí. Ale ten večer byl klid a tak jsem usnul. Druhého dne jsem vydal kamarádův majetek. Chudák, vzal si moje kalhoty a svoje krátké mi nechal. Ten den jsem se dozvěděl od souseda, který dostal noviny, o Italii. Měli jsme pak hned rozluštění, proč došlo k těm bartolomějským nocem:

1. bombardování vůbec.
2. bombardování kriminálu a nezpůsobilost umístiti těch 320 kandidátů.
3. rozhodnutí Itálie kapitulovat a
4. Himmler ministrem.

Tyto čtyři příčiny způsobily tu krvavou lázeň. Následujícího dne (pátek) jich u nás vzali 5 a v druhém pavilonu 12 (celkem 17). V sobotu a v neděli se nikdy nestíná, drží se i tady anglická sobota. V pondělí odpoledne jsme se ten zbyteček (bylo nás 22 – a v tom už bylo několik nových, čerstvých) přestěhovali na pavilon 1. Tam jsem se dostal do cely s tím mým novým sousedem, Němcem Picheyem? Hodný člověk, psal jsem domů. Byli jsme tam do 24. 9. kdy nás náhle odpoledne sepsali, to už nás opět bylo přes 100, neboť justice pracovala bezvadně a stále dodávala nové a nové oběti teutonské krvelačnosti. Vybrali pouze ty, kteří byli odsouzeni Volksgerichtem a spoutali nás po 5 a nastrkali do aut i do vězeňských a odvezli na postupimské nádraží. Věděli jsme, že jedeme do Brandenburgu. A byli jsme zvědaví na ten jiný kriminál. Ve vlaku jsem viděl ty hrůzy bombardování. Celé bloky úplně pryč. Domy vyhořelé až na „dno,“ nebo jen hromady cihel. Strašné, strašné – a proč to všechno utrpení? Nyní jsem tedy v Brandenburgu.“

PŘÍLOHA II.

Seznam popravených osob české národnosti ve věznici Berlín – Plötzensee ve dnech 7. – 9. září 1943. Autorům se nepodařilo u všech jmenovaných zjistit bydliště a za jaké činy byli odsouzeni. U VGH se předpokládá, že se jednalo o činnost politickou, zejména přípravu k velezradě.

Alois Aubrecht, narozen 1915, bytem v Chocni, povoláním truhlář, k smrti odsouzen rozsudkem Lidového soudního dvora (VGH) z 16. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 1.40 hodin.

Václav Aubrecht, narozen 1921, bytem v Komořanech, kameník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 21. 7. 1943 za zemězradu a napomáhání k útěku válečným zajatcům, popraven 9. 9. 1943 ve 20.00 hod.

Miloš Balcar, narozen 1909, bytem v Kladně, učitel náboženství, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 4. 1943 za přípravu k velezradě a zemězradu, popraven 8. 9. 1943 v 4.55 hod.

Josef Bek, narozen 1899, bytem v Hradci Králové, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 19.30 hod.

Josef Beneš, narozen 1904, bytem v Praze, úředník, popraven 8. 9. 1943 ve 2.40 hod.

Karel Boublík, narozen 1902, bytem v Horažďovicích, hostinský, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 21. 5. 1943, popraven 8. 9. 1943 v 19.30 hod.

Josef Broul, narozen 1906, bytem v Hostivících, bývalý kapitán čsl. armády, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 20. 7. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 ve 2.40 hod.

Karel Bursa, narozen 1887, bytem v Cejeticích, dělník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 20. 30 hod.

Antonín Coufal, narozen 1894, bytem v Olomouci, policejní inspektor, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě a pomoc nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Václav Dědek, narozen 1918, bytem v České Třebové, pomocný úředník, popraven 8. 9. 1943 v 19.30 hod.

Josef Dienelt, narozen 1913, bytem v Lounech, strojník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 20.00 hod.

Alois Dobřenský, narozen 1912, stolař, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 9. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 7.37 hod.

František Drábek, narozen 1893, bytem v Hradci Králové, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 19.30 hod.

Rudolf Dürr, narozen 1898, major čsl. armády v. v., k smrti odsouzen 5. 11. 1942 za velezradu a zemězradu, popraven 7. 9. 1943 ve 20.05 hod.

František Dvořák, narozen 1886, bytem v Praze, obchodník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 8. 6 1943 za zemězradu a vlastizradu, popraven 8. 9. 1943 v 19.30 hod.

Pavel Erban, narozen 1896, bytem v Hořicích, správce, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 19. 4. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Karel Evald, narozen 1896, bytem v Táboře, rada Zemského soudu, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 8. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 ve 3.45 hod.

Josef Faltus, narozen 1902, bytem v Břežanech, hlídač, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 16. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943.

Jiří Forman, narozen 1912, dělník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943, popraven 7. 9. 1943 ve 20.00 hod.

Otto Frömpter, narozen 1900, bytem v Praze, účetní, popraven 8.9. 1943 v 7.05 hod.

Julius Fučík, narozen 1903, bytem v Praze, novinář, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 25. 8. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 4.55 hod.

Zdeněk Hájek, narozen 1909, poslední bydliště Berlín, zámečník, k smrti odsouzen rozsudkem Zvláštního soudu (SG) za kriminální trestný čin z 21. 7. 1943, popraven 7. 9. 1943 v 21.15 hod.

Václav Hampeis, narozen 1894, popraven 8. 9. 1943 v 1.05 hod.

Josef Hanák, narozen 1888, bytem v Olomouci, obvodní inspektor, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 5.25 hod.

František Hanek, narozen 1889, bytem v Praze, truhlář, popraven 8. 9. 1943 ve 2.40 hod.

František Helvín, narozen 1890, bytem v Rakovníku, major čsl. armády v. v., k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 1. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 4.55 hod.

MUDr. Vilém Hlinka, narozen 1912, bytem v Plzni, lékař, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 4. 8. 1943 za napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 21.15 hod.

Jiří Holý, narozen 1896, rolník, popraven 8. 9. 1943 v 6.00 hod.

Alois Hora, narozen 1893, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 6. 7. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.15 hod.

Štěpán Hornáček, narozen 1913, bytem v Praze, obchodní příručí, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 20.30 hod.

MUDr. Karel Hradecký, narozen 1904, bytem ve Strakonici, lékař, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 4. 8. 1943 za napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 1.40 hod.

JUDr. Josef Hrubeš, narozen 1896, bytem v Táboře, státní zástupce, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 8. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 1.05 hod.

František Hudec, narozen 1891, bytem v Olomouci, ředitel školy, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Ladislav Chvátal, narozen 1912, bytem v Praze, státní zaměstnanec, popraven 8. 9. 1943 v 6.00 hod.

Miroslav Jandera, narozen 1920, bytem v České Třebové, železničář, popraven 8. 9. 1943 v 19.30 hod.

Josef Jánský, narozen 1909, bytem v Praze, dělník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 20.30 hod.

František Jaroš, narozen 1888, bytem v Hořicích, školník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 19. 4. 1943 za přípravu velezrady, popraven 7. 9. 1943 v 19.30 hod.

Václav Jasonovský, narozen 1896, bytem v Roudnici nad Labem, úředník, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

Bedřich Jetonický, narozen 1908, bytem v Čáslavi, nadporučík čsl. armády v. v., k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 28. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 ve 20.30 hod.

Václav Jiskra, narozen 1902, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Štěpán Juřena, narozen 1900, zahradník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 5.25 hod.

Adam Kapič, narozen 1900, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 6.35 hod.

Karel Kaura, narozen 1904, bytem v Praze, strojní zámečník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 20.30 hod.

Václav Klaus, narozen 1907, bytem v Praze, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Jaroslav Klecan, narozen 1914, bytem v Praze, úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 25. 8. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943.

Miloš Klejch, narozen 1905, drogist, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943.

Jan Klíma, narozen 1915, bytem v Kladně, technický úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 4. 1943 za zemězradu, přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

Ludvík Kodýtek, narozen 1920, stolař, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 16. 6. 1943 za přípravu k velezradě a zemězradu, popraven 8. 9. 1943 v 7.05 hod.

Jan Komínek, narozen 1910, bytem v Brně, krejčovský pomocník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 9. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

Jan Kozlovský, narozen 1899, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Otto Král, narozen 1904, bytem v Praze, účetní, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Ludvík Kuchyňa, narozen 1922, posledně bytem v Berlíně, číšník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 25. 6. 1943 za vlastizradu, popraven 7. 9. 1943 v 21.45 hod.

Antonín Kulička, narozen 1902, bytem v Praze, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 28. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 ve 20.00 hod.

Vladimír Lamka, narozen 1905, bytem Louny, úředník, popraven 8. 9. 1943 v 1.05 hod.

Stanislav Livečka, narozen 1896, bytem v Olomouci, ředitel, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 21. 11. 1942 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Karel Louda, narozen 1921, posledně bytem v Berlíně, dělník, k smrti odsouzen rozsudkem SG ze 4. 8. 1943 za kriminální trestný čin, popraven 8. 9. 1943 ve 3.45 hodin.

Ladislav Lukeš, narozen 1903, bytem v Čáslavi, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 28. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 v 19.30 hod.

Karel Mach, narozen 1900, bytem v Praze, dělník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 v 19.30 hod.

Ferdinand Malina, narozen 1896, bytem v Mirovicích, poštovní revizor, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 28. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 ve 20.00 hod.

Vojtěch Mašek, narozen 1887, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Alois Matyáš, narozen 1904, bytem v Praze, mechanik, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 21. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 ve 20.00 hod.

Jaroslav Matyáš, narozen 1914, posledně bytem v Berlíně, malíř pokojů, k smrti odsouzen rozsudkem SG z 21. 7. 1943 za kriminální trestný čin, popraven 7. 9. 1943 v 21.15 hod.

Josef Mífek, narozen 1911, bytem v Brně, pomocný dělník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 9. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

Josef Mikeš, narozen 1914, bytem ve Vídni, strojník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 2. 9. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 1.05 hod.

MUDr. Karel Milostný, narozen 1913, bytem v Hradci Králové, lékař, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Josef Mírek, narozen 1911, bytem v Brně, pomocný dělník, k smrti odsouzen 3. 9. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

Karel Modr, narozen 1901, bankovní úředník, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

Josef Myšák, narozen 1889, bytem v Olomouci, policejní inspektor, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 5.25 hod.

Alexej Němec, narozen 1894, bytem v Chrudimi, poštovní revizor, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 8. 7. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Karel Nesnídal, narozen 1913, bytem v Hradci Králové, bankovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 8. 7. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Václav Novotný, narozen 1886, bytem v Kralupech nad Vltavou, ředitel školy, popraven 8. 9. 1943 ve 2.40 hod.

Karel Nový, narozen 1887, bytem v Hořovicích, nadporučík čsl. armády v. v., k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 1. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.15 hod.

Josef Oliva, narozen 1898, bytem v Praze, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 28. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 ve 20.30 hod.

Jindřich Ondráček, narozen 1906, bytem v Hradci Králové, bankovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Jindřich Oplt, narozen 1921, posledně bytem v Berlíně, topič, k smrti odsouzen rozsudkem SG ze 14. 7. 1943 za kriminální trestný čin, popraven 8. 9. 1943 ve 4.15 hod.

Stanislav Opočenský, narozen 1906, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Jaroslav Otava, narozen 1908, bytem v Hradci Králové, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 7. 5. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Josef Picko, narozen 1900, bytem v Ústí nad Orlicí, dělník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 26. 11. 1942 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 21.15 hod.

Jan Podrácký, narozen 1909, architekt, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 16. 6. 1943 za vlastizradu a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Karel Popelka, narozen 1907, bytem v Točné, kovář, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Miroslav Posadovský, narozen 1919, bytem v Táboře, úředník spořitelny, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 8. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 1.05 hod.

Pavel Posedlý, narozen 1892, obchodník, k smrti odsouzen rozsudky VGH z 22. 6. a 6. 7. 1943 za vlastizradu, popraven 7. 9. 1943 ve 21.15 hod.

Jaroslav Pospíšil, narozen 1904, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943.

Zdeněk Pospíšil, narozen 1920, bytem v České Třebové, železničář, popraven 8. 9. 1943 v 0.30 hod.

Josef Pražák, narozen 1895, bytem v Hořicích, poštovní doručovatel, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 19. 4. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Karel Prkno, narozen 1885, bytem v Praze, popraven 8. 9. 1943 v 6.00 hod.

Karel Prokop, narozen 1893, bytem v Praze, úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 21. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 ve 2.10 hod.

František Rožánek, narozen 1903, bytem v Praze, stavební mistr, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 20. 7. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 6.00 hod.

MUDr. František Simer, narozen 1889, bytem v Plzni, šéflékař, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 4. 8. 1943 za napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 7.37 hod.

Václav Skraňka, narozen 1900, strážník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 13. 12. 1942 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.15 hod.

Josef Staněk, narozen 1897, bytem v Roudnici nad Labem, major čsl. armády v. v., k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 1. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.15 hod.

Miloslav Svoboda, narozen 1914, bytem v Brně, dělník na dráze, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 9. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 6.00 hod.

František Svura, narozen 1924, posledně bytem v Berlíně, pekař, k smrti odsouzen rozsudkem SG z 31. 8. 1943 za kriminální trestný čin, popraven 9. 9. 1943 v 19.30 hod.

Alexandr Šára, narozen 1916, bytem v Praze, kreslič, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 4. 1943 za vlastizradu, přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 6.35 hod.

František Šedo, narozen 1902, železničář, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 13. 12. 1942 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.15 hod.

Bohuslav Školař, narozen 1921, kočí, k smrti odsouzen rozsudkem SG z 31. 8. 1943, za kriminální trestný čin, popraven 9. 9. 1943 v 19.30 hod.

Jan Šorm, narozen 1900, bytem v Olomouci, policejní obvodní inspektor, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 5.25 hod.

Josef Špalek, narozen 1915, bytem v Praze, technický úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 4. 1943 za vlastizradu, přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 6.35 hod.

Zdeněk Štarman, narozen 1920, bytem Adamov u Brna, zámečník, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Antonín Šťovíček, narozen 1898, bytem v Berouně, poručík četnictva v. v., k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 1. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.15 hod.

Josef Šulc, narozen 1895, bytem v Rakovníku, major čsl. armády v. v., k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 27. 1. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 4.55 hod.

Jan Švarc, narozen 1894, bytem v Praze, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 20. 7. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 4.55 hod.

Vladimír Taibl, narozen 1899, bytem v Chlumčanech, rolník, popraven 8. 9. 1943 v 6.00 hod.

Alois Till, narozen 1894, bytem v Praze, školník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 20. 7. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 8. 9. 1943 v 7.37 hod.

Jaromír Trägler, narozen 1908, bytem v Praze, úředník, popraven 8. 9. 1943 ve 4.55 hod.

Emil Uher, narozen 1903, bytem v Praze, strojník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Ladislav Valeský, narozen 1921, strojní zámečník, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Alexandr Vančura, narozen 1917, úředník, popraven 8. 9. 1943.

František Vichorec, narozen 1904, bytem v Praze, strojní zámečník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 18. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 22.50 hod.

Jindřich Vosynek, narozen 1917, bytem v České Třebové, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Vojtěch Vrnata, narozen 1898, bytem v Praze, zaměstnanec stěhovací služby, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 17. 6. 1943 za vlastizradu, přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 5.25 hod.

Jan Vycpálek, narozen 1905, bytem v Praze, elektrotechnik, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 4. 1943 za vlastizradu, přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 v 6.35 hod.

Jan Weil, narozen 1899, poštovní úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 28. 5. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 9. 9. 1943 ve 20.30 hod.

František Zabloudil, narozen 1896, rolník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 6. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 8. 9. 1943 ve 2.40 hod.

Josef Zelený, narozen 1913, bytem Adamov u Brna, strojní zámečník, popraven 8. 9. 1943 ve 20.05 hod.

Josef Zicha, narozen 1892, bytem v Roudnici nad Labem, drogist, popraven 8. 9. 1943 v 7.05 hod.

František Zelina, narozen 1915, bytem v Plzni, technický úředník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH z 29. 4. 1943 za zemězradu, přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

Josef Žerovnický, narozen 1906, bytem v Praze, průvodčí tramvaje, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 6. 1943 za přípravu k velezradě, popraven 7. 9. 1943 ve 23.25 hod.

František Žižlavský, narozen 1911, bytem v Brně, skladník, k smrti odsouzen rozsudkem VGH ze 3. 9. 1943 za přípravu k velezradě a napomáhání nepříteli, popraven 7. 9. 1943 ve 22.50 hod.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE MASSENEXEKUTIONEN IN BERLIN-PLÖTZENSEE

VLADIMÍR ČERNÝ – FRANTIŠEK VAŠEK

In den Tagen vom 7. bis 13. September 1943 kam im Berliner Gefängnis Plötzensee zu einer Massenexekution der mehr als 250 Gegner des nazistischen Regimes, die hier gefangengehalten wurden. Über ein Drittel von ihnen waren die tschechischen Bürger. Zum unmittelbaren Anlass zu dieser tragischen Begebenheit wurde der Luftangriff der alliierten Bomber auf Berlin in der Nacht vom 3. auf den 4. September 1943. In dessen Verlauf kam es u. a. auch zur Beschädigung dieses Gefängnisses, was von Nazisten als Deckmantel zur Liquidation der möglichst großen Menge lästiger Personen wurde. Die Nazigegner wurden zum Tod vom sog. Volksgerichtshof verurteilt, der in der Zeit des Zweiten Weltkriegs Tausende Todesurteile über die Angehörigen gegennazistischer Resistenz aus vielen Ländern des besetzten Europas sprach.

Der erste Teil der Arbeit informiert über das System und Funktionieren des nazistischen Gerichtswesen in Praxis, dann werden hier die Ursachen dieser Massenhinrichtung und derer Verlauf beschrieben und auch die Anzahl von Opfern der einzelnen Nationalitäten angeführt.

Der zweite Teil beinhaltet Schilderung der Erlebnisse des Augenzeuge Václav Erban aus Hradec Králové (Königgrätz), der damals in Plötzensee selbst gefangengehalten wurde, und dem gelang es, den Text mit eigenem Zeugnis aus dem Gefängnisgebäude heimlich hinauszubringen. Am Ende befindet sich das Verzeichnis von allen Verurteilten aus den böhmischen Ländern, die in Plötzensee in den erwähnten Tagen hingerichtet wurden.